

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 48 (2574)
ПЯТНІЦА
26
лістапада 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

29 ЛІСТАПАДА ПАЧЫНАЕ
РАБОТУ З'ЕЗД БЕЛАРУСКАГА
ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

Стар. 3

КРЫТЫКА.
ДЗЕНЬ СЕННЯШНІ

Праца: размовы. Выступанні
В. Бечык, А. Маўзон, А. Вяр-
цінскі

Стар. 4—5

БЕЛАРУСКАЯ
ЧЫГУНКА І МУЗА

Стар. 6—7

«ЗАЛАТАЯ КАРЭТА»

на сцэне Гомельскага тэатра

Стар. 8

ПРАЦУЕ Ё ГРОДНЕ
КУЛЬТАСВЕТВУЧЫЛІШЧА

Стар. 9

Расул ГАМЗАТАЎ —
ПА-БЕЛАРУСКУ

Стар. 10

БЛІЗКАЯ ДАЛЁКАЯ ПОЎНАЧ

Парыс А. Дракахруста

Стар. 12—13

Мінскі кацёл... Сакрушальны ўдар Першага Прыбалтыйскага, Першага, Другога і Трэцяга Беларускіх франтоў па нямецка-фашысцкіх захопніках на паўднёвым усходзе ад сталіцы рэспублікі... Гэта было ў ліпені 1944...
Кульмінацыйнаму моманту бітвы прысвечана дыярама, створаная мастакамі Б. Аранчэвым, П. Крахалёвым, У. Лагуном, Л. Асядоўскім для Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Пра дыяраму, фрагмент якой вы бачыце на здымку, чытайце на стар. 11.

22—23 листопада 1971 года адбыўся чарговы Пленум ЦК КПСС.

Пленум заслухаў і абмеркаваў даклады намесніка Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыні Дзяржплана СССР М. К. Байбакова «Аб Дзяржаўным пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гг. і аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1972 год» і міністра фінансаў СССР В. Ф. Гарбузава «Аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1972 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1970 год».

Пасля спрэчак, з прамовай па гэтым пытанні выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнэў.

Пленум ЦК КПСС прыняў адпаведную пастанову.

Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС заслухаў даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнэва «Аб міжнароднай дзейнасці ЦК КПСС пасля XXIV з'езда партыі».

Пленум ЦК КПСС аднадушна прыняў пастанову па дакладзе Л. І. Брэжнэва.

Пленум выбраў М. С. Саломенцава кандыдатам у члены Палітбюро ЦК КПСС.

Пленум вызваліў М. С. Саломенцава ад абавязкаў сакратара ЦК КПСС у сувязі з пераходам на новую работу.

АБ ДЗЯРЖАЎНЫМ ПЯЦІГАДОВЫМ ПЛАНЕ РАЗВІЦЦА НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ СССР НА 1971—1975 ГАДЫ І АБ ДЗЯРЖАЎНЫМ ПЛАНЕ РАЗВІЦЦА НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ СССР НА 1972 ГОД

XXIV з'езд КПСС, сказаў А. М. Касыгін, даў глыбокі і ўсебаковы аналіз сучаснага этапа камуністычнага будаўніцтва, вынікаў развіцця савецкай эканомікі. Гэтыя мінуты востра і значна азнаменаваны вялікімі поспехамі ва ўсіх галінах палітычнага, эканамічнага і сацыяльнага жыцця нашай краіны. Гэтыя поспехі роўнасна пацвярджаюць правільнасць выпрацаванай партыяй палітыкі, пераканаўча дэманструюць яе жыццёвую сілу.

Галоўны вынік мінулай пяцігодкі заключаецца ў паспяховым выкананні асноўных эканамічных і сацыяльных задач, пастаўленых XXIII з'ездам КПСС.

У выніку выканання васьмага пяцігадовага плана значна павысіўся эканамічны патэнцыял краіны. Кошт асноўных фондаў у народнай гаспадарцы складае цяпер амаль 740 мільярдаў рублёў. За апошнія 10 гадоў асноўныя вытворчыя фонды абноўлены прыкладна на 75 працэнтаў.

XXIV з'езд КПСС вызначыў асноўныя напрамкі далейшага развіцця нашай краіны, узброіў партыю і народ навукова абгрунтаванай сацыяльна-эканамічнай праграмай, якая азначае новым магчымасям і патрабаванням развіцця сацыялістычнага грамадства, зацвердзіў Дзяржпланы па развіццю народнай гаспадаркі на дзевяцігодку.

Прадстаўніцы Саветам Міністраў на разгляд Вярхоўнага Савета СССР пяцігадовыя планы складаны ў поўнай адпаведнасці з Дырэктывамі з'езда.

Распрацоўка пяцігадовага плана вялася пад кіраўніцтвам Цэнтральнага Камітэта КПСС і Савецкага ўрада. Разам з Дзяржпланам СССР у ёй удзельнічалі міністэрствы і ведамствы, Саветы Міністраў саюзных рэспублік, прафсаюзы, мясцовыя планавыя і гаспадарчыя органы, Акадэмія навук і іншыя навуковыя ўстановы. Былі разгледжаны прапановы, унесеныя на XXIV з'ездзе КПСС, на партыйных з'ездах у рэспубліках і канфэрэнцыях у краях і абласцях, у гарадах і раёнах, на сходах партыйных і партыйных арганізацый і на сходах працоўных, а таксама прапановы, унесеныя рабочымі, калгаснікамі, спецыялістамі і вучнямі.

Праект плана абмяркоўваўся на Пленуме Цэнтральнага Камітэта КПСС, што адбыўся гэтымі днямі і быў у асноўным адобраны.

Галоўная задача пяцігодкі, сфармуляваная XXIV з'ездам КПСС, заключаецца ў тым, каб забяспечыць значны ўзрост матэрыяльнага і культурнага ўзроўню нашай народна-дзяржаўнай гаспадаркі на аснове высокай тэмпы развіцця сацыялістычнай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, навукова-тэхнічнага прагрэсу і паскарэння росту прадукцыйнасці працы.

Дакладчык падкрэсліў, што гэты курс нашай партыі знаходзіць канкрэтнае выражэнне ў заданнях пяцігадовага плана.

На-першае, план умяшчае шэраг сацыяльна-эканамічных праграм, якія азначаюць значна большы

Даклад Старшыні Савета Міністраў СССР дэпутата А. М. КАСЫГІНА

Увага савецкіх людзей, нашых сяброў ва ўсім свеце скіравана да Масквы, да Крамля, дзе праходзіць трэцяя сесія Вярхоўнага Савета СССР васьмага склікання.

Дэпутаты — пасланцы ўсіх народаў нашай неабсяжнай Радзімы абмяркоўваюць і зацвердзяць Дзяржаўны пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады, Дзяржаўны план народнай гаспадаркі СССР на 1972 год, Дзяржаўны бюджэт СССР

у мінулым, усе бакі жыцця чалавека. Доўгачасова арыентацыя народнай гаспадаркі на істотнае павышэнне народнага дабрабыту запатрабавала ў дзевяцігодку пераразмеркавання грамадскіх рэсурсаў і ўнясення буйных структурных змен у эканоміку краіны. Гэта перш за ўсё выразілася:

— у павелічэнні долі нацыянальнага даходу, які накіроўваецца на спажыванне;

— у павышэнні долі капітальных укладанняў на фарміраванне сучаснай матэрыяльна-тэхнічнай базы вытворчасці тавараў народнага спажывання і сферы паслуг для насельніцтва;

— у павелічэнні ў агульным аб'ёме прамысловай прадукцыі долі прадукцыі для народнага спажывання;

— у ўнясенні значных працоўных рэсурсаў у сферу абслугоўвання насельніцтва.

На-другое, план прадугледжвае далейшае магутнае развіццё пажыўчэй прамысловасці — асновы наўхільнага развіцця грамадскай вытворчасці і забеспячэння абароназдольнасці краіны.

На-трэцяе, план забяспечвае ажыццяўленне распрацаванай партыяй доўгачасовай комплекснай праграмы развіцця сельскай гаспадаркі. Важнейшай умовай ажыццяўлення гэтай праграмы з'яўляецца інтэнсіфікацыя сельскагаспадарчай вытворчасці.

На-чацвёртае, паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу і ажыццяўленне адзінай дзяржаўнай тэхнічнай палітыкі становяцца асноўнымі сродкамі высокай тэмпы росту грамадскай вытворчасці і павышэння яе эфектыўнасці.

Дакладчык адзначыў, што важнейшай умовай вырашэння сацыяльна-эканамічных задач дзевяцігодкі з'яўляюцца далейшае развіццё ўсіх прадукцыйных сіл краіны, значны рост матэрыяльнай вытворчасці і павышэнне яе эфектыўнасці.

Характэрныя ў гэтым плане маштабы развіцця нашай эканомікі ў дзевяцігодку, прамоўца падкрэсліў, што ў 1975 годзе кошт ўсіх асноўных фондаў у народнай гаспадарцы складзе больш як трыльён рублёў. Галоўны аб'ём прамысловай прадукцыі ў грамадстве выражэнні дасягне амаль 550 мільярдаў рублёў. Выпрацоўка электраэнергіі перавысіць адзін трыльён кілават-гадзін, сталі будзе вышляўлена каля 150 мільянаў тон, здабыча нафты складзе прыкладна 500 мільянаў тон. Вытворчасць цэменту дасягне ўзроўню 125 мільянаў тон. Выпуск тэкстыльнага пераўздыдзе 11 мільярдаў кват-

ратных метраў, а вытворчасць скуранога абутку складзе 830 мільянаў пар. Да канца пяцігодкі валавы збор збожжа павінен перавысіць 200 мільянаў тон, вытворчасць мяса дасягне прыкладна 16 мільянаў тон, малака — 100 мільянаў тон, яек — 52 мільярды штук.

Агульны аб'ём прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі СССР у 1975 годзе перавысіць цяперашні ўзровень прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці ў ЗША. Гэта вялікая вялікая ў эканамічным спэарыце СССР і капіталістычных краін.

У новай пяцігодцы мы павінны істотна рушыць наперад у справе навукова-тэхнічнага прагрэсу і павышэння на гэтай аснове прадукцыйнасці працы. Менавіта ў гэту сферу пераключыцца цяпер цэнтр цяжару эканамічнага спароніцтва дзвюх розных сусветных сістэм.

Разшні XXIV з'езд КПСС аб паскарэнні навукова-тэхнічнага прагрэсу пакладзе ў аснову плана развіцця матэрыяльнай вытворчасці ў дзевяцігодку. Праграма навукова-тэхнічнага прагрэсу прадугледжвае распрацоўку канкрэтных праблем, вырашэнне якіх забяспечвае інтэнсіфікацыю грамадскай вытворчасці і павышэнне яе эфектыўнасці, а таксама практычнае выкарыстанне сучасных дасягненняў навукі і тэхнікі.

Важнейшае значэнне для паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу мае развіццё навукі, павышэнне яе эфектыўнасці і скарачэнне тэрмінаў укаранення дасягненняў навукі ў вытворчасць.

У гэтай пяцігодцы затраты дзяржавы на правядзенне навуковых даследаванняў і ўмацаванне эксперыментальнай базы навуковых устаноў павялічваюцца ў параўнанні з мінулым пяцігоддзем больш чым на 60 працэнтаў.

На аснове тэхнічнага прагрэсу пяцігадовы план намячае далейшы значны рост прадукцыйнасці грамадскай працы. Так, у прамысловасці прадукцыйнасць працы павінна ўзрастаць у 1975 годзе амаль на 39 працэнтаў у грамадскім сектары сельскай гаспадаркі — на 38, у будаўніцтве — на 37, на чыгуначным транспарце — прыкладна на 23 працэнты.

Пры намячаным росце прадукцыйнасці працы колькасць работнікаў, занятых у матэрыяльнай вытворчасці, запатрабаваная павялічыць за пяцігоддзе толькі на 4,7 мільяна чалавек. Адзначыўшы, што за пяцігоддзе ўвесь прырост працоўных рэсурсаў складзе прыкладна 10 мільянаў чалавек, дакладчык падкрэсліў, што ас-

на 1972 год і яго выкананне за 1970 год, Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

З дакладам па першым і другім пытаннях парадку дня сесіі выступіў Старшыня Савета Міністраў СССР А. М. Касыгін.

Па трэцім пытанні парадку дня выступіў міністр фінансаў СССР В. Ф. Гарбузаў.

Пасля гэтага пачалося абмеркаванне дакладаў.

Сёння сесія працягвае сваю работу.

ральных угнаенняў і шмат іншай сельскагаспадарчай тэхнікі.

Вытворчасць мінеральных угнаенняў дасягне ў 1975 годзе 90 мільянаў тон супраць 55,4 мільяна тон у 1970 годзе.

За пяцігоддзе будзе ўведзена ў эксплуатацыю 3,2 мільяна гектараў арашаемых зямель, 5 мільянаў гектараў лесяных зямель і больш як 41 мільён гектараў абоднянай пашы.

Буйныя меры намячаюцца па ўздыму жывёлагадоўлі. Асноўнай умовай вырашэння гэтай задачы з'яўляецца забеспячэнне кармамі. У саўгасах і калгасах будуюць пабудаваны буйныя комплексы па вытворчасці прадукцыі жывёлагадоўлі на прамысловай аснове.

Капітальныя ўкладанні ў развіццё чыгуначнага транспарту ўзрастуць амаль у 1,6 раза. Намечана пракласці 5,6 тысячы кіламетраў новых чыгуначных ліній і электрыфікаваць 6 тысяч кіламетраў ліній. Будзе пабудавана другіх пуней амаль у 3,5 раза больш, чым у мінулай пяцігодцы.

За гады пяцігодкі вялікае развіццё атрымае аўтамабільны транспарт.

Марскі, рачны і паветраны флоты папоўняцца сучаснымі суднамі і самалётамі.

У дзевяцігоддзі трэба будзе выканаць вялікую праграму капітальнага будаўніцтва, павялічыць яго эфектыўнасць і якасць.

Агульны аб'ём капітальных укладанняў за пяцігодку значна ў параўнанні з мінулым пяцігоддзем.

Маштабы развіцця гаспадаркі і культуры саюзных рэспублік вызначаны планам у адпаведнасці з Дырэктывамі XXIV з'езда КПСС.

Аб'ём вытворчасці прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі ва ўсіх саюзных рэспубліках значна ўзрастае.

У 1972 годзе саўсім народ будзе адзначыць пяцідзесцігоддзе ўтварэння Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік. Гэта знамянальная гістарычная дата. Наша многанациянальная дзяржава з'яўляецца ўзорам адзінства, дружбы і брацтва супрацоўніцтва ўсіх складваючых яе нацый і народнасцей. Наўхільна ажыццяўляючы ленінскую нацыянальную палітыку, Камуністычная партыя дабілася вырашэння нацыянальнага пытання на адзіна правільнай і спраўдлівай аснове — на аснове роўнасці і ўзаемнай павагі ўсіх народаў нашай вялікай Радзімы.

Вялікі раздзел даклада А. М. Касыгіна прысвяціў праграме павышэння жыццёвага ўзроўню народа.

Рост эканамічнага патэнцыялу краіны, навукова-тэхнічны прагрэс ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі падкрэсліў ён, з'яўляюцца асновай паспяховага вырашэння буйных задач сацыяльнага развіцця. Праграма павышэння жыццёвага ўзроўню народа прадугледжана ў пяцігадовым плане ў поўнай адпаведнасці з Дырэктывамі XXIV з'езда КПСС.

У 1971—1975 гадах на развіццё сельскай гаспадаркі выдзяляюцца дзяржавай і калгасамі амаль 129 мільяраў рублёў капітальных укладанняў. Сельская гаспадарка атрымае за пяцігоддзе 1 мільён 700 тысяч трактараў больш высокай магутнасці, новыя высокапрадукцыйныя асважальныя машыны і кукурузаўборачныя камбайны, дажджавальныя машыны, машыны для ўнясення міне-

ПЕРАД З'ЕЗДАМ БТА

Дваццаць пяць гадоў назад Савет Міністраў Беларускай ССР прыняў пастанову «Аб арганізацыі Беларускага тэатральнага аб'яднання». З той пары гэта творчая арганізацыя заваявала прызнанне грамадскасці як аб'яднанне аўтарытэтных і прафесійна дасведчаных дзеячоў сцэны, здольных уплываць на тэатральнае жыццё рэспублікі. БТА абаліраецца ў сваёй дзейнасці на вялікі атрад ветэранаў беларускай сцэны, якія самі здабывалі ёй славу і стваралі традыцыі, застаючыся сапраўднымі наватарамі ў творчасці. Праводзяцца канферэнцыі, на якіх практыкі і тэатральныя крытыкі панавуковаму абмяркоўваюць і асобныя спектаклі, і пэўныя тэндэнцыі ў дзейнасці таго або іншага тэатра. Падтрымліваюцца кантакты з тэатральнымі аб'яднаннямі Расіі, Украіны, прыбалтыйскіх рэспублік, Закаўказзя.

БТА мае абласныя аддзяленні, якія садзейнічаюць ідэяна-творчаму выхаванню артыстычных труп, даламагаюць кіраўніцтва тэатраў фарміраваць рэпертуар і выпрацоўваюць перспектыву творчага росту кожнага таленавітага чалавека. Вядзецца збор матэрыялаў па гісторыі беларускага тэатра. Распрацоўку надзённых яе пытанняў засяродзіў метадычны кабінет БТА. Выдаецца бюлетэнь «Тэатральны Мінск», выйшлі з друку зборнікі літаратурных партрэтаў майстроў беларускай сцэны і фотаальбом «Беларускі тэатр». Разам з падрабязнымі стэнаграфамі творчых абмеркаванняў і багатай фотатэ-

кай усё гэта з'яўляецца каштоўным скарбам для гісторыкаў, даследчыкаў і практыкаў нашай сцэны.

Каля 1500 членаў БТА, у лік якіх уваходзяць таксама дзесяты народных тэатраў, радыё, тэлебачання і філарманічных калектываў, удзельнічаюць у рабоце розных секцый і падтрымліваюць сталы кантакт з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, з творчымі саюзамі пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў і кінематографістаў.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне мае добра абсталяваны Дом мастацтваў з бібліятэкай і кіназалай, майстэрні, якія абслугоўваюць творчыя калектывы. Неўзабаве аб'яднанне атрымае новы чатырохпавярховы будынак на Старавіленскім тракце для свайго вытворчага камбіната.

Узначальвае шматгранную дзейнасць БТА няменны старшыня прэзідыума гэтай арганізацыі народная артыстка ССР Л. Александровіч.

Пяты з'езд Беларускага тэатральнага аб'яднання абмяркуе надзёныя праблемы развіцця Беларускага сцэнічнага мастацтва ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Назапашаны вялікі вопыт, поле дзейнасці неабдымнае, і ў калектывым роздуме пра дасягненні і задачы будзе выпрацавана праграма далейшага ўздыму дзейнасці БТА.

Ніжэй друкуюцца выступленні членаў БТА.

Таяцяна АЛЯКСЕЕВА, заслужаная артыстка БССР

ПА-ПЕРШАЕ, я віншую тэатральнае аб'яднанне з 25-годдзем і жадаю, каб і ў маладосці, і потым, калі прыйдзе сталасць, члены яго высока неслі сцяг прынцыповасці, добразычлівасці і патрабавальнасці! Каб не зніжаўся крытэрыі ацэнкі творчасці, каб крытыкі і мастацтвазнаўцы, якія прадстаўляюць тэатральнае аб'яднанне, ніколі не забывалі, што адлік трэба весці не з нуля, а з улікам ужо заваяваных у мастацтве пазіцый. А высокае мастацтва пачынаецца з умения прынцыпова гаварыць пра мастацтва. Само сабой зразумела, што крытыка павінна быць высока прафесійнай, што ёй павінны займацца людзі адукаваныя, інтэлігентныя, і яшчэ — крытыка павінна быць своечасовай.

Іншы раз адраецца тае, што мы, работнікі тэатра, месцамі чакаем рэцэнзіі альбо нейкага водгуку ў газеце. За гэты час паспявае ўжо складзецца грамадская думка пра той ці іншы спектакль або пра выканаўцу, і рэцэнзія, якая потым з'яўляецца, ужо не можа, па сутнасці, прынесці той карысці, якую павінна была, ужо нічога не дае ні глядачу, ні актёрам.

Магу прывесці прыклад. Ужо два месяцы, як Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы сыграў прэм'еру на ітэсе Астроўскага «Без віны вінаваты». Але да гэтага часу ні ў адной газеце не з'явілася рэцэнзіі на спектакль. А нам, удзельнікам спектакля, вельмі хацелася б атрымаць ацэнку нашай работы, бо працавалі мы з вялікай цікавасцю і аб'явакных спрод нас не было. Класіка на акадэмічнай беларускай сцэне — гэта ж з'ява!

Пяты з'езд БТА — значная падзея ў тэатральным жыцці рэспублікі. Хочацца, каб на ім былі не толькі ўрачыстыя прамовы, але і дэлавая гаворка пра тое, чым мы жывём, што нас хвалюе. Я неадарма звярнулася да крытыкаў — яны ж выносяць прысуд, даюць ацэнкі, якія потым застаюцца ў гісторыі сцэнічнага мастацтва. Адказнасць вельмі вялікая! Невыпадкова на XXIV з'ездзе КПСС так прынцыпова была падкрэслена роля крытыкі ў творчым працэсе.

Валеры ГЛУШАКОЎ, народны артыст БССР

МУЗЫЧНЫ ТЭАТР — установа своеасаблівая. Спектакль на нашай сцэне ствараюць салісты, хор, аркестр, міманс. Тамі складаны творчы ар-

ганізм патрабуе асаблівай увагі. На жаль, Беларускае тэатральнае аб'яднанне мала цікавіцца нашымі патрэбамі.

Быў час, калі ў тэатры па ініцыятыве БТА наладжваліся вельмі важныя для нас заняткі на грыве, фехтаванні, танцах. Але БТА забылася на сваю карысную ініцыятыву. Безумоўна, вінаваты ў гэтым мы, бо неяк абыклава да гэтага аднесліся. Вось і атрымліваецца — уся наша прыналежнасць да тэатральнага аб'яднання заключаецца ў тым, што мы плацім членскія ўзносы і маем членскія кніжачкі.

Аб'яднанне — саюз творчых аднадумцаў. Агульныя размовы ў такой арганізацыі весці, мабыць, і не трэба. Лепш канкрэтна і практычна садзейнічаць творчаму стаўленню кожнага з актёраў, рэжысёраў, мастакоў, выступаюць калектывным дарадчыкам і выхавателем артыстычнай моладзі. Клопат пра змену — наш калектывны клопат. І тут у БТА блізкае поле дзейнасці. Скажам, калі мы далі творчую камандзіроўку маладому актёру ў Маскву або ў Ленінград, нам трэба потым пацікавіцца — з чым ён вярнуўся, ці ўзбагаціў ён сябе? Мабыць, варта не толькі слухаць яго, а і глядзець на сцэне, меркаваць, па яго творчай аддачы.

Не сакрэт жа, што часам маладыя артысты жывуць у мастацтве першым поспехам, не ўдасканальваюць майстэрства, не бяруць прыкладу з ветэранаў беларускай сцэны, якія здабывалі славу роднаму мастацтву і пакідаюць нам багатую спадчыну.

Георгій ДУБАЎ,

артыст Беларускага тэатра імя Я. Коласа

У ФОРМАХ дзейнасці Беларускага тэатральнага аб'яднання ёсць нешта і даўно вядомае, і пэўна своеасаблівасць. Зразумела, калі нашы актывісты аналявалі творчую дапамогу самадзейным тэатрам — а пра такую дапамогу Ц. Сяргейчына, М. Цішчанкіна, В. Насоўскага, Б. Левіна, Ф. Шмакава, А. Кацельнікава, Л. Кавалёва многае маглі б сказаць аматары сцэны ў Багушэўску, Талачыне і іншых гарадах і вёсках Віцебшчыны — гэта працяг таго шэфства, якое ўсталявалася яшчэ на пачатку работы БДТ-І (цяпер тэатр імя Я. Коласа) сорок пяць гадоў назад. І ўсё ж у сённяшнім поспеху «Несцерні» або «Трыбунала» на самадзейнай сцэне адчуваеш прыкметны ўплыў нашых вопытных майстроў і артыстычнай моладзі, якія перадаюць аматарам прафесійны вопыт. Па камандзіроўках Віцебскага аддзялення БТА лекцыі пра сучасную тэатральную

культуру перад шырокай аўдыторыяй чытаюць, акрамя названых вышэй таварышай, наш галоўны рэжысёр С. Казіміроўскі, адзін з вядучых актёраў У. Куляшоў. І кожны з іх уносіць у распрацоўку тэматыкі лекцыі нейта адметнае: свой творчы вопыт, роздум пра майстэрства калектываў.

Кантакты з глядачом наш калектыв наладжвае паслядоўна. Скажам, калі мы разам з гарацкімі прыхільнікамі тэатра абмяркоўвалі вынікі мінулага сезона, нас вельмі ўзрадавала актыўнасць і зацікаўленасць у творчым росце трупы з боку тых, для каго мы штовечар іграем спектаклі. А тады сённяшні ўзровень нашай работы параўноўвалі з узроўнем лепшых работ перадавага БДТ-І, яго першых спектакляў 20-х гадоў. У гэтым годзе аддзяленне БТА ўдзельнічае ў дзейнасці Універсітэта тэатральнага мастацтва, створанага для паширэння і паглыблення ведаў найбольш зацікаўленай у гэтым часткі публікі (ёсць тры «патоки» ў адпаведнасці з трыма адміністрацыйнымі раёнамі горада).

Каб мы маглі працаваць больш плённа, прэзідыум БТА павінен намагчы нам. Трэба абсталяваць бібліятэку, метадычны кабінет. Чакаем і абнаўлення складу лектараў, якіх нам прысылаюць з Мінска для заняткаў па прафесійных пытаннях, для абмеркавання з намі чарговых прэм'ер. Здраецца, што ў Віцебск з году ў год накіроўваюцца адны і тыя ж спецыялісты (крытыкі, рэжысёры), і мы, бывае, загады здагадваемся, што яны, у адпаведнасці з вядомым нам густам і тэатрычным узроўнем, скажучь пра рэжысуру або пра артыстаў. Мабыць, варта прэзідыуму БТА індывідуальна падбіраць для абмеркавання сучаснага спектакля адных крытыкаў і рэжысёраў, класікі — іншых. Мы здолелі самастойна запрасіць з Масквы спецыялістаў па грыве і па асвятленні, і іх гутарка з калектывам стала для нас падзеяй — свежыя думкі, арыгінальныя меркаванні, самастойныя ацэнкі.

Творчыя камандзіроўкі артыстаў у Маскву і Ленінград маюць пакуль што выпадковы характар, прынамсі, для віцеблян: часцей за ўсё мы ездзем туды летам, калі асноўныя тэатры гастралююць недзе або адпачываюць. Лепш, відаць, даваць артысту не 10 дзён, а 5, але тады, калі ён зможа пазнаёміцца з навінкамі тэатральнага жыцця на прыкладзе вядучых калектываў краіны.

Спадзяюся, што V з'езд БТА, вывучыўшы вопыт работы абласных аддзяленняў, выпрацуе больш дзейныя формы ўздыму творчасці ўсіх тэатраў рэспублікі і іх садружнасці з масавым глядачом.

Віцебск.

КАНДЫДАТ У ДЭПУТАТЫ — Ю. МІХНЕВІЧ

У тэатры оперы і балета БССР адбыўся перадвыбарчы сход, прысвечаны вылучэнню кандыдата ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Купалаўскай выбарчай акрузе № 16 г. Мінска.

Галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Атар Дадзішкіліяні прапанаваў вылучыць кандыдатам у дэпутаты міністра культуры БССР Юрыя Міхайлавіча Міхневіча.

— Мы добра ведаем Юрыя Міхайлавіча, — сказаў ён, — як актыўнага дзеяча, які шмат робіць для развіцця беларускай культуры. Думаю, што ён будзе дастойна прадстаўляць нашу мастацтва ў вярхоўным органе ўлады.

Народная артыстка БССР С. Даділюк, артысты А. Змачышкі, А. Вішнеўская, якія выступілі на сходзе, гарача падтрымалі кандыдатуру Ю. Міхневіча.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

НАРОДНАМУ АРТЫСТУ БССР

Аляксандру РЫБАЛЬЧАНКУ — 60

Свой першы танец Аляксандр Рыбальчанка паставіў трыццаць пяць гадоў таму назад. Малады, нікому не вядомы тады кіраўнік калектыву выбраў для свайго дэбюту ўсёлюю беларускую «Лявоніху».

З таго памятнага 1936 года Аляксандр Аляксеевіч Рыбальчанка назаўсёды звязваў сваё жыццё з мастацкай самадзейнасцю, з танцавальным калектывам Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна. Шлі гады. Сталіся ўсё новыя і новыя танцы, раслі прафесійнае майстэрства самадзейных артыстаў. Расло і майстэрства харазгафа.

У калектыве прыходзілі ўлюбеныя ў танцавальнае мастацтва юнкі і дзівачкі, якія рабілі свае першыя крокі на сцэне. Падіралі сцэну больш сталыя танцоры, што прайшлі «рыбальчанкаўскаю» школу. І даводзілася зноў пачынаць з нуля. Павольна, але настойліва пераадолюецца ўсе цяжкасці, узводзіць маладых артыстаў у чаровны свет танца.

Гэта былі цяжкія, напоўненыя штодзёнай нялёгкай працай, хваляваннямі і клопатамі гады. Але гэта былі і шчаслівыя гады, азараныя радасцю творчасці, гады росквіту таленту харазгафа. У 1949 годзе Аляксандру Рыбальчанку прысвоілі званне ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, а ў 1959 — народнага артыста БССР. У гэты ж час самадзейны танцавальны калектыв атрымаў права называцца народным ансамблем песні і танца.

Ганаровае званне патрабавала новай сур'ёзнай работы, новых пошукаў. Прайшлі адказныя канцэрты на ВДНГ у Маскве, на VI Сусветным фестывалі моладзі. Артысты ансамбля выступалі перад масквічанамі і ленынградцамі, рымлянамі і мінчанамі, бавіталі ў многіх гарадах Украіны, Беларусі, РСФСР. Тройчы выступалі самадзейны калектыв на сцэне Крамлёўскага Палаца з'ездаў. Пабываў ён і за межамі нашай Радзімы.

Народнаму артысту БССР Аляксандру Рыбальчанку споўнілася 60 гадоў. Ён поўны энергіі, новых творчых задум.

Тэкст і фота Ч. МЕЗІНА.

(БЕЛТА).

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За падвядзенне літаратурна-дзейнасці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў пісьменніка-Валкадава Пятра Іванавіча Ганаровага граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

НАРАДА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

У апошнія гады інтэлігенцыя вобласці не часта збіралася разам. І таму нарада, якая адбылася днямі ў Гродна, сабрала асабліва многа мастакоў і артыстаў, паэтаў і кампазітараў, членаў творчых саюзаў і тых, хто яшчэ спрабуе свае сілы ў мастацтве.

З дакладам «Задачы творчай інтэлігенцыі па камуністычным выхаванні працоўных у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС» выступіў сакратар абласнога камітэта партыі А. Ульчановіч. Востра і прынцыпова гаварылася ў дакладзе пра поспехі і недахопы ў рабоце аб-

ласных аддзяленняў творчых саюзаў. Мала ініцыятывы праўляюць у Саюзе журналістаў, адстае ад жыцця літаратурнае аб'яднанне.

— Сёння ў кожнай вёсцы, у кожным пасёлку ёсць свае інтэлігенцы. Яна павінна ствараць тую атмасфе-

ру духоўнага жыцця, якім сёння хоча жыць сельскі працаўнік. Праводзячы свае мерапрыемствы, мы яшчэ рэдка задумваемся: а ці ўсе слухалі тую лекцыю і даклад, што прапанавалі работнікі культуры? Ці даходзім мы да кожнага? — гэтая думка была галоўнай у выступленні начальніка абласнога аддзела культуры А.

Лыскова.

— Прыгажосць нашага горада ў многім залежыць ад нас, мастакоў — сказаў старшыня Гродзенскай секцыі Саюза мастакоў БССР І. Пушкоў. — Але трэба адзначыць, што наша творчая моладзь яшчэ не ў поўны голас заявіла аб сабе.

Дырэктар абласной студыі тэлебачання Я. Карабок раскаўваў аб

творчых сувязях студыі з драматычным тэатрам, аб сумеснай рабоце над спектаклямі.

Над чым працуюць цяпер творчыя работнікі? Аб гэтым гаварылі сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР В. Быкаў, кампазітар А. Шыдлоўскі, рэжысёр Стоніскага народнага тэатра М. Варванціч.

З ФІЗІКІ вядома: калі змяняецца атмасферны ціск — змяняецца і тэмпература кіпення. Згадалася гэта, і сталі напрошвацца літаратурныя аналогіі. Але пра тое, у літаратуры, «гарачае» і «халоднае» кіпенне — пасля.

Спачатку пра дыскусію аб крытыцы, што вядзецца зараз на старонках «Літаратуры і мастацтва».

Столькі зараз паўсюдна адбываецца размоў пра літаратурную крытыку, столькі выказваецца думак і меркаванняў, што неўзабаве, здаецца, спатрэбіцца перадышка, каб асэнсаваць сказанае, разабрацца ва ўсім...

Крытыка, нарэшце, дачакалася ўвагі да сябе. Але што такое сапраўдная ўвага? Мабыць, гэта азначае і разуменне спецыфікі, унутранай сутнасці крытыкі, і спасціжэнне яе шляхоў і кірункаў развіцця, выразнае бачанне яе клопатаў і праблем. А лічэ — забеспячэнне крытыцы магчымасцямі для найбольш плённых кантактаў з літаратурай, жыццём, з чытачамі.

Мне здаецца, дыскусія аб крытыцы на старонках «ЛіМа» ўдала пачалася і паспяхова разгортаецца. Удзельнікі размовы не разбіліся ў розных кірунках, а адразу канцэнтравалі думкі на вузлавых пытаннях. Гаворка пайшла аб прынцыповасці крытыкі, аб яе прафесійным узроўні і арыентаванасці ў з'явах грамадскай і літаратурнага жыцця, аб яе патрабавальнасці, аб творчай і грамадзянскай актыўнасці.

Прыемна, што ўдзельнікі дыскусіі выказваюцца прама і адкрыта. Пануе той шчырай зацікаўленасці, закрэпаюцца набалелыя пытанні літаратурнага жыцця. Не з усімі выступленнямі я згодзен, з некаторымі хочацца спрацца, але ўсе яны, думаецца, будуць на карысць справе.

І ўсё ж... Нават у рамках самой дыскусіі выразна бачыцца, што плённую творчую атмасферу для крытыкі стварыць цяжка, што патрэбна яшчэ шмат намаганняў. Самі аўтары дыскусійнай артыкулаў (а ўсе ж яны — за сапраўдную крытыку), даводзячы свае высновы, пэўна хацелі б, каб іх артыкулы як мага лепш адпавядалі іхнім уяўленням пра сапраўдную крытыку. І што ж? І тут не абшлось без катэгарычнасці, прыдзірак, недагаворанасці. Рашуча абвешчаныя прынцыпы доказнасці, аб'ектыўнасці, прынцыповасці часам аказваліся свядома ці несвядома заняўданымі.

Я ахвотна пагаджаюся, напрыклад, з многімі мясціцамі ў артыкуле Я. Герцовіча «Салаўі байкамі не корміць» («ЛіМ», 17 верасня). І з яго арганізацыйна-творчымі прапановамі. І з тым, што трэба «зрабіць так, каб не заміналі фактары суб'ектыўнага плана». І з тым, што «не павінна страчвацца мера аб'ектыўнасці». Але, згадаючы выступленні Я. Герцовіча супраць твораў Ул. Караткевіча, гэта разважанні пра «меру аб'ектыўнасці» хочаш адрасаваць і яму самому.

Або вось артыкул В. Мысліўца «Найпершы завет» (29 кастрычніка). Чытаецца ён з дваістым пацудам. Есць, як быццам, добры, «станоўчы» запатрабаваны жадае наблізіць крытыку да «навукова-аб'ектыўнага аналізу мастацкіх твораў», абазначаны і каардынаты для прынцыповай размовы час — жыццё — крытыка — літаратура. Праўда, разважанні В. Мысліўца там-сям бракуе гнуткасці, і часам ён неадаравальна спрончана тлумачыць і творчы працэс, і абавязкі крытыкі. В. Мысліўца не выдае сябе за крытыка, за вялікага знаўцу таямніц творчасці. Аднак у яго артыкуле прысутнічае нешта такое, што насцярожвае. «Не бярэ бога за бараду С. Андрэюк», «усялякаму відущаму ясна», «замуляныя крытыкі»... Гэта, мабыць, адзінкі не проста «жывасці» фразеалогіі. Становіцца даўна. Безумоўна, сам В. Мысліўца чакае ад крытыкі ўважання і зычлівага слова. Таму нізавошта і ніколі ён не даруе ёй ні лёгкадумных разважанняў, ні павярхоўных ацэнак, ні скарспелых вывадаў. А ў сваёй гаворцы аб крытыцы ён чамусьці не засцярога ад гэтага:

З РЭШТЫ, дыскусійныя артыкулы ў «ЛіМа» як быццам сведчаць, што ўсе аўтары разумеюць яе значэнне для літаратуры і ўсе хочучы паліпшынін спраў, а некаторыя артыкулы — і канструктыўна, як кажуць, плённыя. (Хіба гэта не так у дачыненні, напрыклад, да разважанняў-ўдмунага маналогу М. Лобана і аргументаванага, змястоўнага выступлення Ул. Юрэвіча, да шмат у чым слушных меркаванняў А. Лойкі пра крытыку пазіі).

Толькі асабліва ценіцца гэтым пакуль што, мабыць, не вельмі выпядае. Па-першае, заўважаецца тэндэнцыя гаворыць пра крытыку агулам. Чамусьці мала хто ўзіраецца ў твары асобных крытыкаў, нават прозвішчы называюцца рэдка і звычайна гуртам, у пераліку, а асобных прац крытыкаў нібы зусім не існуе. Па-другое, сапраўднай размовы пра крытыку не можа быць да той пары, пакуль будучы абмяркоўвацца толькі правы і абавязкі крытыкі ў літаратуры.

Чым жыве і чым дышае крытыка, якія кірункі яе развіцця, што бачыць і чаго не заўважае яна ў літаратурным працэсе, як арыентуе яна і літаратуру і грамадскасць, якое яе сапраўднае, у сувязі з гэтым, месца ў літаратуры?.. Пра гэта сказана пакуль што мала, як і пра тое, што прыдбана нашай літаратурай дзякуючы крытыцы, якія, чые кнігі і артыкулы былі дабратворчымі для чалавечнага і эстэтычнага ўзроўню нашай літаратуры.

трабаванні эпохі, і асабліваці таленту, і нацыянальна гістарычна і літаратурна-мастацкая перспектыва. Даследчык усталявае і абгрунтавана паказвае неаднолькавую адлегласць, «што прасціралася паміж першым рэвалюцыйным імпульсам ці штуршком і яго эмацыянальным, вобразным водгукам ці адбіткам» у творчасці Куналы, Коласа, Цёткі. Ён прасочвае, як па-рознаму адбываліся ў творчасці кожнага з іх ідэі, дух жыццядзейны пафас рэвалюцыі.

Для нас надзвычай павучальны творчы ўрок кожнага з гэтых выдатных паэтаў. І такая «старэзаскапнасць» крытычнага бачання іх творчасці дапамагае асабліва выразна гэта раскрыць і паказаць.

Дзякуючы працам Ул. Калеснікі мы глыбей зразумелі грамадзянскую накіраванасць і палітычную заостранасць пазіі былой Заходняй Беларусі. У іх плёна рэалізуецца гнуткі і рознабаковы падыход да сацыяльных і эстэтычных вартасцей твораў за-

дакараюць за «любімчыкаў», якім ён аддае перавагу (як быццам, па прыкладзе самай старажытнай прафесіі, ён павінен любіць усіх адразу). А часам — ледзь не абавязваюць да пэўных ацэнак...

Але ж крытыка — гэта і мастацкая творчасць. Яна, вядома, і навука. Бо шырока карыстаецца навуковымі прынцыпамі і метадамі, цесна кантактуе з сацыялогіяй, філасофіяй, эстэтыкай і г. д. Але ж і прадмет, і матэрыял крытыкі, і яе ідэалы знаходзяцца ў сферы мастацтва, яна і сама — творчасць не толькі навуковая, але і мастацкая. Згадаецца выказванне Апалона Грыгор'ева: «Пытанні жыцця, яго тайны памкненні, яго адкрытыя хваробы — блізка ўражлівай арганізацыі крытыка, таксама як і творчай арганізацыі мастака. Выявіць сваё сузіранне ў поўным і цэльным мастацкім тварэнні яму не па сілах; аднак, валодаючы ў вышэйняй ступені адмоўным усведамленнем ідэалу, ён адчувае (не толькі ведае, але і адчувае, што нашмат важней), дзе што не так...»

Натхненне, эмацыянальнасць, вобразнасць мыслення — неад'емныя якасці сапраўднай крытыкі. Крытык — творца са сваімі поглядамі на жыццё і літаратуру, са сваімі «схільнасцямі і інтарэсамі». Ён таксама звыношвае свае задумкі, ён таксама жыве ў мастацкай сферы, як і мастак, які пакутуе, шукае, сцвярджае і адстаівае пэўныя грамадскія і эстэтычныя ідэалы. І трэба панаваць у ім творцу! Ён не можа аўтаматычна выконваць усе заўскі. Есць шчаслівыя часіны, калі душа і думка вольна лучацца з творчасцю Таіка, Панчанкі, Куляшова, Пысіна, Вярцінскага, Барадзіна, Гілевіча ці каго іншага, але бывае так, што пры ўсім жаданні менавіта ў пэўны момант пісаць пра іх крытык не можа. У сапраўдных крытыкаў за гэтым «не можа» хавацца не літаратурная інертнасць і ляноста. І хай пішуць яны тады, калі не могуць не пісаць.

Пісьменнікі чамусьці маюць звычку ў сваіх творах выводзіць крытыкаў у адмоўнай ролі. Крытыкі — вульгарызатары, зламнікі, незмыслівыя, апалагеты, аматары доўгіх ці ялегіх, групаўшчыкі, прыстасаванцы і да т. п. Крытык у літаратуры ледзь не заўсёды — мішэн, усталяваны адмоўны вобраз, аб'ект кепкаў і сатыры. Што ж, няхай сабе яго выкрываюць і б'юць, ён, такі, і заслугоўвае гэтага.

Але нельга забывацца, як у жыцці нараджаюцца такія крытыкі. Мабыць, на іх быў попыт. Мабыць, не адны яны стваралі кан'юнктуру...

Свежы факт — толькі што надрукаваны новы верш Н. Гілевіча «Занадта сярдзітаму крытыку», дзе ёсць, у прыватнасці, такія радкі:

Не хавай мяне, браток, жывога,
Пачакай, паспее пахаваць.
Мне зрабіць яшчэ патрэбна многа,
Шмат яшчэ дзе трэба пабываць.

Далей, разважаючы гэты матыў, паэт працягвае: «Я не ўсё яшчэ раздаў, што маю; я збіраў свой скарб дзесяці год, і ў трупы з ім легчы не жадаю — марнатраўцам назаве народ».

Верш уяўляецца мне ілюдавым. Ён выглядае схематычным, яго эмацыянальная стыхія здаецца несапраўднай, штучна падагрэтай. Верш задуманы як кантраст душэўна-ідэальнага (яно ажыццяўляецца ў інтанацыйных узніслаў лірычнасці «Я не ўсіх яшчэ за шчырай песняй абышоў і павітаў сяброў і не ўсім яшчэ паклон адвясці...») і той абмежаванасці, якая валодае адно толькі забойнай сілай (ёй спадарожнічаюць іранічна-сатырычныя сродкі). «Сярдзіты крытык» узяты як фой, які здаецца аўтару зручным і выгадным для супастаўлення з лірычным героем. Але ці ёсць асабліва змястоўнасць у тым лірычным старэзатыпе паэта, які прадстае перад нам і з верша («шмат яшчэ дзе трэба пабываць», «не ўсім яшчэ паклон адвясці», «не ўсё яшчэ раздаў, што маю...»)? І яшчэ — даўна, што Н. Гілевічу, творы якога крытыка заўсёды прымала вельмі прыхільна, мроіцца страшны прывід такога «занадта сярдзітага крытыка».

Зрэшты, можна было б не спыняцца на гэтым вершы, не засяроджваць увагу на прыватнай няўдачы. Але згадаецца, што і ў іншым выпадку, ужо ў неардынарным вершы «Вось і прыйшла пара для справаздач...», паэт таксама, перш чым пачаць свае строгія падрахункі, гаворыць: «Бухгалтар-крытык дзіўдзіцца з балансу: на кожную ўдачу — сем няўдач». Навошта садзіць крытыка за бухгалтарскія лічыльнікі, калі ёсць свой, «вышэйшы суд»: «Ды бачу й сам, перагартаны дні, як слепа, вобмацкам прайшлі...»

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Варлен БЕЧЫК

ТЭМПЕРАТУРЫ І ХАЛОДНАЕ КІПЕННЕ

Я не ўяўляю сабе артыкулаў, напрыклад, пра сучасную пазіію, дзе не разглядалася б канкрэтная і дыферэнцыравана праца асобных твораў. І чаму ж самі паэты, пражанкі, якія заўсёды чакаюць добрага слова пра сябе і чуйна рэагуюць на аднакі няўвагі, у дыскусіі пра крытыку не называюць тых, хто заслужыў удзячнасці і ўвагі.

А ў нас ёсць крытыкі, чыя прысутнасць у літаратуры адчуваецца, чыё разуменне жыцця і з'яў літаратуры, пранікненне ў свет творчасці ўбагачаюць нас. Слова такіх крытыкаў, як А. Адамовіч, Р. Бярозкіна, В. Каваленка, Р. Шкраба, амаль заўсёды прыглавае ўвагу літаратурнай грамадскасці. А хіба не цікавымі для нас былі многія артыкулы А. Клышкі, М. Стральцова, А. Яскевіча?

І зроблена нашай крытыкай шмат, хоць часам мы быццам і не заўважаем гэтага. Пры самым актыўным удзеле крытыкі адбываліся ўсе найбольш істотныя зрухі ў літаратуры, усталяваліся і развіваліся крытэрыі праўды і мастацкасці.

М. Арошка, двойчы ўзлышы слова ў дыскусіі, закрываюць важнае пытанне аб грамадзянскасці пазіі. Думаецца, ён змог бы больш паспяхова і паслядоўна развіць свае палажэнні, і сама размова пра гэта атрымалася б больш змястоўнай, калі б у ёй паўней улічвалася тое, што ўжо зроблена нашай крытыкай і літаратуразнаўствам менавіта «на магістральных шляхах сацыяльнасці, грамадзянскасці».

У нас ужо ёсць даследаванні і артыкулы, дзе акцэнтуюцца пытанні грамадзянскасці ў пазіі, дзе па рахунку грамадзянскасці ацэньваюцца творчыя набыткі асобных паэтаў. (Тут, дарэчы, можна згадаць, побач з артыкуламі Р. Бярозкіна, У. Гіламедава, А. Лойкі, Н. Гілевіча, і некаторыя працы самога М. Арошкі, асабліва яго артыкул «Маналогі паэтычных пакаленняў», надрукаваны ў «Полымі»).

Літаратуразнаўства і крытыка ў апошні час звяртаюць усё больш увагі на праблему грамадзянскасці ў плане канкрэтна-гістарычным, спрабуюць, зыходзячы з гэтага, дыферэнцыраваць месца і ролі асобных паэтаў у гісторыі беларускай літаратуры, улічваючы нацыянальныя грамадска-гістарычныя і гісторыка-літаратурныя асаблівасці. І гэта — перспектывы і плённы напрамак, які дазваляе выразней і канкрэтней бачыць шляхі літаратурнага развіцця.

Яскравым прыкладам здаюцца мне апошнія працы Р. Бярозкіна. У кнізе «Чалавек на світанку» і артыкуле пра творчасць Цёткі, надрукаваным у «Полымі» (1969, № 11), крытык спрабуе ўстанавіць у кантэксце часу і літаратурнага працэсу грамадзянскую і эстэтычную змястоўнасць пазіі Куналы, Коласа, Багдановіча, Цёткі. Пры гэтым улічваюцца і запам-

ходнебеларускіх паэтаў. У артыкуле «Старонкі беларускага рамантызму» («Полымі», 1969, № 11), аналізуючы магчымасці розных паэтычных напрамкаў заходнебеларускай пазіі з пункту гледжання іх уплыву на чытача, «скіраванасці ў будучыню», форм выяўлення грамадскіх і эстэтычных ідэалаў, Ул. Калеснін пераконаўча акрэслівае месца і значэнне як масавай палітычнай лірыкі, так і пазначаных «самастойным «даследчым» элементам» твораў Л. Родзевіча, Ул. Жылькі, А. Салагубы, П. Пестрака — твораў, больш значных па змястоўнасці эстэтычных сувязей з грамадскай свядомасцю, з думкамі, пацудамі і настроямі народных мас Заходняй Беларусі.

Вось такога паглыбленага працэтання чакаюць яшчэ, мне здаецца, «прамежкавыя», пераходныя перыяды ў беларускай пазіі — тыя моманты, калі ў вышніку грамадскіх змен і ўнутраных зрухаў у самой пазіі ад яе патрабаваліся змены і ў эстэтычнай сістэме, калі пераадоленне творчай інерцыі можа набываць нават грамадзянскае гучанне (як гэта было ў нашай пазіі на парозе 30-х гадоў, калі імклівыя змены ў рэчаіснасці запатрабавалі ад паэтаў умання пераадолець псіхалагічны і мастацкі адрыў «халды падзей» ад унутранага свету асобных людзей, або — у сярэдзіне 50-х, калі грамадзянская і эстэтычная спрэчка вясла ў пазіі не толькі па сутнасці грамадскіх праблем, але і ў саміх формах выказвання — як да паэтычнай стылістыкі, што падкрэслена адштурхоўвалася ад «агульных мясцін».

СЁННЯ, вядома, ужо не так часта нехта ўлегчы і агулам можа ахайваць нашу крытыку, але нам яшчэ прыкметна нестаче той культуры літаратурнага жыцця і творчых узаемаадносін, калі гэта стане амаль немагчымым, калі літаратары навуцацца ўменню з годнасцю выслухоўваць крытыку ў свой адрас.

Праблема ўзаемаадносін крытыкі з аўтарамі твораў з'яўляецца усё яшчэ занадта складанай. З ёю ў значнай ступені звязаны і такія хваробы крытыкі, як паблагліваць, факты замоўчвання твораў і імянаў, разбежкі і неспаслядоўнасці ў ацэнках. Колькі вядома нам выпадкаў, калі некаторыя распешчаныя аўтары, з гіпертрафіраваным самалюбствам, рэагуючы на крытыку, выходзяць за межы элементарнай прыстойнасці. Але гэта, як гаворыцца, толькі бытавыя планы.

Возьмем план творчы. І сёння яшчэ, на жаль, шырока, распаўсюджаны адносны да крытыкі як да другараднага, падсобнага жанру ў літаратуры. Гэта відаць нават на тым, як і якія прэтэнзіі прад'яўляюць крытыкам. Ад крытыкі часам патрабуюць неразборлівага ўніверсальнасці, каб ён на ўсё адгукнуўся і пра ўсіх пісаў. Яго

ХАЦЬ ПАДЗЯЛІЦА меркаванні аб стане крытыкі, што займалася аўтарам драматургіі і тэатрам. Думаецца, тут ёсць аб чым пагаварыць.

Азнаёміўшыся з тэрагам артыкулаў аб стане крытыкі ў нашай літаратуры, я ўрадаваўся і засмуціўся. Урадаваўся — парэшыце крытыкі навілі цікавую, прынцыповую размову аб сваім месцы і значэнні крытыкі ў літаратурным працэсе. Засмуціўся, бо ні ў адным з гэтых артыкулаў я не сустрэў ні слова пра драматургію. Шырока драматургія не з'яўляецца роўнай срод роўных у літаратуры. Аўтары артыкулаў гавораць аб прозе, паэзіі, дзіцячай літаратуры, спрачаюцца аб праблемах тыповага ў літаратуры, аб законах кампазіцыі і г. д., але нібы згаварыўшыся, абходзяцца маўчаннем драматургію. А добра было б, калі б яны выказалі аб ёй свае меркаванні. Добра хаця б таму, што на апошнія гады наша драматургія вырасла якасна і колькасна, прыкметна рушыла наперад, заняла пачэснае месца ў агульнасаюзнай драматургіі. Наракаць сёння на тое, што беларуская драматургія ўсё яшчэ адстае, значыць — глядзець на яе, заплюшчыўшы вочы. От тут бы і разабрацца крытыкам у нашай гаспадарцы ўвогуле ў адноўленні і прадліжэнні асобных драматургаў, у прыватнасці.

Паспрабую, выходзячы з уласнага вопыту, адказаць на некаторыя пытанні, звязаныя з крытыкай нашай драматургіі.

Я зварот кажу — крытыка драматургіі, а не «тэатральная крытыка», таму што ўжо элементарная падмена паняццяў рэзка адбываецца на сутнасці размовы. Калі гаворыць — тэатральная крытыка, значыць, гаворыць не пра літаратуру, а пра тэатральнае мастацтва. А гэта, пры ўсёй маёй павазе да тэатра, з'яўляе абсалютна розныя.

Усе мы ведаем — тэатр пачынаецца з драматургіі. Тым не менш хочацца, каб у нас была не толькі тэатральная крытыка, а і крытыка драматычнай літаратуры. Інакш кажучы, хочацца, каб на драматургію глядзелі перш-наперш, як на жанр літаратуры, а не як на паўфабрыкат, які заклікае забяспечваць тэатр нечым накітавалым сыравіны.

На жаль, пра драматургію пішуць толькі ў сувязі з паставоўкай твораў на сцэне. Хоча таго ці не хоча крытык-рэцэнзент, але ён часцей бачыць толькі відовішча ў тэатры, піша пра тое, атрымаўшы ці не атрымаўшы спектакль, «відзе гаворку аб тым», што стварылі рэжысёр, акцёры, мастак, кампазітар і г. д., і забываецца на тое, што тэатр ствараў спектакль на матэрыяле п'есы, на аснове літаратурнай пернакрыніцы. Забываецца на тое, што ў ім, у спектаклі, усё даданае, як і адмоўнае, было закладзена лічэ ў п'есе, у творы літаратуры, у творы, які мае свае адметныя рысы, свой жанр. Вось чаму я лічу, што драматургія, як і ўсе іншыя жанры літаратуры, мае права на сваю крытыку.

Я пачаў свой артыкул з гэтых усё вядомых ісцін таму, што, як мне зда-

ецца, яны, на вялікі жаль, вядомы даўна не ўсім, і таму — гэта ўжо зусім прыкра, — што пра яе часта забывае той, хто піша пра тэатр. У рэцэнзій тэатральнага крытыка можна прачытаць: «акцёр знайшоў патрэбныя словы», «рэжысёр знайшоў выдатную магчымасць пабудоваць хваляную сцэну, цудоўна апраўдаў складаную сітуацыю, што выклікала зацікаўленасць гледача». Пішуць так і забываюць, што «патрэбныя словы» даў акцёру аўтар драматургіі, а і «выдатную магчымасць пабудоваць хваляную сцэну, цудоўна апраўдаў складаную сітуацыю» — усё гэта таксама было закладзена ў п'есе. І хаця сказана ў паэтычнай «сочтася слава», усё ж непрыемна, калі аўтары рэцэнзій, не прымаючы спектакль, спасылваюцца на п'есу, не налічыўшы патрэбным як след азна-

Аркадзь МАЏЗОН

ТАКСАМА ЖАНР ЛІТАРАТУРЫ...

ліцца з першакрыніцай спектакля. Публікуючы сваю рэцэнзію, яны даводзяць да ведама грамадства спектакль на той ці іншай п'есе не атрымаўся. Заспаецца адно: пагадзіцца з рэцэнзентамі і паспачуваць тэатру — і трэба ж было яму брацца за гэтую недасканалую п'есу. А між тым п'еса часам тут ні пры чым. Проста рэжысёр, як след не разабраўшыся ў п'есе, кладзе яе на пракрустава ложа сваёй задумкі, і гора ёй, калі яна не надпарадкоўваецца гэтай задаме. Ад п'есы адбываецца ўсё, што, на думку рэжысёра, здаецца лішнім, і дадаецца тое, чаго, на яго погляд, ёй не хапае. Пакутуе праз гэта аўтар. Во крытык, замест прыкметовага разбору прычыны, чаму спектакль не атрымаўся, абмяжоўваецца катэгарычным вывадам: вінавата п'еса.

Каб не быць галаслоўным, спалілюся на ўласны вопыт. На вопыт драматурга Аркадзя Маўзона. Імяна ў выніку такой аперацыі, якая была зроблена над маёй п'есай «Дарога праз поч» у Рэспубліканскім тэатры юнага гледача рэжысёрам Барысам Ганагам, мне давалася да канца звадаць «слодыч» паражэння ад няўдалага спектакля.

Узяўшы п'есу як матэрыял для эксперыменту, рэжысёр Барыс Ганага паставіў спектакль так, што гледачу, калі б ён ні глядзеў яго, немагчыма зразумець, што ў ім адбываецца. Ці то ён расказвае пра барацьбу нашай моладзі з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў час Вялікай Айчыннай вайны, ці то перад гледачом нейкі беспрадметны балет з адцягненым сюжэтам часоў старажытнай Грэцыі. Спектакль сапраўды не атрымаўся. Адзінае супрацьдзеянне — на яго не было рэцэнзій. Ці то папскавалі тэатр, ці

мяне, але спектакль абыйшлі маўчаннем. А хіба не тут крытыку ад драматургіі, а не рэцэнзенту ад тэатра разабрацца, як усё атрымалася? Я ведаю, мая п'еса далёкая ад дасканаласці, у ёй ёсць недахопы. Але пры ўсім недахопах яна была ясная, рэалістычная, змянал. І ставіць яе трэба было, выходзячы з таго, што ў ёй было закладзена, без прыцігнення да яе пастапоўкі вычварных выкрутасаў фармалістычнага толку.

Мне здаецца, мае п'есы ўвогуле менш за ўсё паддаюцца ўмоўнаму вырашэнню, пошукам у іх сімволіі і іншым адвольным эксперыментам. І я, як драматург, быў бы вельмі ўдзячны крытыку, калі б ён аб'ектыўна разабраўся сам і дапамог разабрацца тэатру ў тым, што такое п'еса А. Маўзона, як яе трэба ставіць. Глыбока веру, што, нягледзячы на

недахопы п'есы «Дарога праз поч» спектакль без гэтага свабодства мога бы адбывацца і быў бы прынят гледачом.

Кажу гэта толькі для таго, каб нацвердзіць свой тэзіс: п'еса ёсць самастойны твор літаратуры, і аўтар мае права разлічваць, што пры крытычным разборы твора ён атрымае вычарпальны адказ пра яго вартасці і недахопы, што, разбіраючы п'есу, крытык будзе звычывым дарадчыкам і другім драматурга.

Мне могуць заўважыць: а от жа часта п'еса парадзіцца ў тэатры. І часцей за ўсё — як капітановы, ужо сэрвісны варыянт. Як жа тады? Адказваю: усё тое-самася. Аналізуючы спектакль, крытык павінен дакладна вызначыць, калі ў яго прадліжэнні вінавата літаратура, гэта значыць — пернааснова, а калі — тэатр. Лічу, што ўсё гэта не дробязі, маючы на ўвазе, верш за ўсё, гледача. Інакш кажучы — чытача. У вечар спектакля на той ці іншай п'есе ў зале збіраецца каля 500—600 гледачоў (гледачы, якая зала). І вось гэтыя 500—600 гледачоў з'яўляюцца ў той жа час і чытачамі. Справа толькі ў тым, што чытаюць яны п'есу не самі, а акцёры, «падначленены» рэжысёру. Вось тут крытыкам і варта б разабрацца, хто вінаваты, што п'еса не дайшла, што яе не прынялі: п'еса ці чытальнікі?

Што лічэ турбоў? Здаецца, наша крытыка, разглядаючы драматургію, часта абходзіць маўчаннем, праўдзівей кажучы, мала звяртае ўвагі на якасць накладзенага ў аснове той ці іншай п'есы канфлікту. Інакш кажучы, не заўсёды адказвае на пытанне, ці правільна зрабіў аўтар, абраўшы для сваёй п'есы той ці іншы канфлікт. Драматург убачыў у жыцці

такое, што яго вельмі ўсхвалявала. Ubачыў у той ці іншай з'яве заганы, якая перашкаджае нармальнаму развіццю нашага грамадства, убачыў тое, што ляжыць каменем на дарозе нашага руху наперад. Пра гэта напісана п'еса. На паказ выстаўлена зло. Падірэслены шліхі, сродкі, яны, на думку аўтара, павінны дапамагчы барацьбе з гэтым злом. У п'есе часцей за ўсё канкрэтны адрас, супраць каго альбо супраць чаго скіраваны аўтарскія пафас. І вельмі крыўдна, калі рэцэнзент, гэта значыць — крытык, заўважае ў спектаклі толькі дробязі, абмяжоўваецца гэтымі дробязямі, не заўважае альбо робіць выгляд, што не заўважае, усёй важнасці, супрэснасці канфлікту. І яшчэ. Можна аўтар і памыліўся, убачыў тыповае ў нетыповым, напісаў пра тое, пра што не варта было пісаць. Думаецца мне,

што тут вельмі дапамагло б прыкметовае стаўленне крытыка да твора, жаданне дапамагчы аўтару і тэатру разабрацца ў тым, што яны збіраюцца ўвасабляць на сцэне.

Апошні час выказваецца незадаволенасць рэпертуарам тэатра Янікі Купалы. А хто аднака, што выклікае гэтую незадаволенасць? Калі ўзяць рэцэнзіі на ўсе апошнія спектаклі тэатра, надрукаваныя не толькі ў «Ліме», у іх на дзіва выразнае захапленне драматургічнымі вартасцямі паставіўных п'ес, бляземкая хвала ў адрас драматургаў. Дзіўна: а рэпертуар выклікае незадаволенасць. Як жа так? Ці не здаецца, што крытыкам, якія пішуць пра драматургію і тэатр, варта прымаць непасрэдным ўдзел у фарміраванні рэпертуару? Каму, як не ім, палегчыць апошняе слова пра тую ці іншую п'есу, якое яны могуць выказаць нічэ да таго, як п'еса ўключана ў рэпертуар?

І апошняе, што таксама прымушае задумацца. Відаць, зусім недаравальна тое, што некаторыя тэатральныя крытыкі пішуць на спектаклі, не заўсёды ўдаляючы толькі станоўчыя рэцэнзіі. Чаму? Ды таму, што... часам аўтар п'есы дужа вядомы, што ставіў спектакль рэжысёр славыты, альбо таму, што ў спектаклі заняты не абя якія акцёры. У такіх рэцэнзіях і п'еса, і спектакль, і работа акцёраў, як правіла, бездакорныя: рэжысёр прадліжыў вялікую выдумку, акцёрамі зроблена ўсё, каб спектакль стаў прыкметнай з'явай у тэатральным жыцці, увайшоў у залаты фонд і г. д. Чытае такое глядач і толькі дзіўна даецца...

Вось некаторыя думкі, што ўзніклі ў мяне ў сувязі з гаворкай пра пану крытыку на старонках штотыднёвіка.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

ЗНОЎ-ТАКІ, ЯК БЫЦЬ З ПРЫНЦЫПОВАСЦЮ?

«Як быць з прынцыповасцю?» — гэтыя словы былі ў загаловку артыкула, з якім я нядаўна выступіў у дыскусіі. Нагадаю чытачам, што я ў сваім выступленні («Літаратура і мастацтва», І кастрычніка 1971 г.) выказаў спачуванне крытыкам, гаварыў аб тым, што ім цяжка быць прынцыповымі і выконваць свой абавязак ва ўмовах, калі няма належнай павагі да крытыкі.

Ды вось літаральна праз дзятры нумары ў той жа газеце з'явілася яркая, перакананая ілюстрацыя да майго артыкула. Я маю на ўвазе рэпліку Хв. Жычкі «Пра «моцную плынь» і «слухныя заўвагі», змешчаную ў газеце «Літаратура і мастацтва» ад 29 кастрычніка г. г.

Калі пачынаеш чытаць рэпліку, то цябе адразу насцярожвае той факт, што яна выклікана не чым-небудзь выступленнем у дыскусіі, як гэта бывае звычайна, а з'яўляецца запозненай рэакцыяй на кнігу, якая выйшла ў свет амаль два гады таму назад. Тут жа насцярож-

вае і яшчэ адна акалічнасць: кніга «Сучасная беларуская паэзія» (гутарка ў рэпліцы ідзе пра яе) з'яўляецца працай цэлага калектыву паважаных, з добрым літаратурным імем аўтараў, у ёй закранаюцца сур'ёзныя праблемы, яна прайшла, як кажучы, выпрабаванне часам і атрымала станоўчую ацэнку і чытача, і літаратурнай крытыкі (я асабіста прыгадваю рэцэнзію М. Янкуўскага ў «Літаратуры і мастацтва» і Р. Семашкевіча ў «Полымі»). І рэптам... Ну, з'явіўся б, я разумею, валежны артыкул з «сур'ёзнымі», на належным рахунку, аргументамі, меркаваннямі, прэтэнзіямі, тады іншая справа. А то... рэпліка.

Зрэшты, справа не ў гэтым, не ў форме. Тым больш, што з першых абзацаў рэплікі становіцца відавочным, што яе аўтар, па сутнасці, абыхаваў да прадмета самой размовы, да тых праблем, якія разглядаюцца ў зборніку «Сучасная беларуская паэзія». Для яго гэтыя праблемы, як быццам бы, і не існуюць. Затое прыцягвае яго

увагу і выклікае яго незадавальненне ўсё астатняе. Ён не задаволены назвай кнігі. Ён не задаволены тым, што як быццам не вызначаны яе жанр. (Хаця, заўважу, усё ў гэтых адносінах вызначана). Ён не задаволены... сціпласцю аўтараў, якія называюць сваю працу «адной з першых спроб на шляху да ўсебаковага даследавання», і не задаволены саліднасцю рэдактараў («затое рэдактары вельмі салідныя...»). Яму не да спадабы (і гэта ледзь не галоўны яго козыр), што аўтары зборніка спасылваюцца на аўтарытэты, прыводзяць цытаты. Больш таго, ён аб'яўляе гэта несумленным прыёмам, называе абразліва «ілюзіяй вучонасці». Яму не падабаецца таксама, што ў адным артыкуле сустракаюцца навуковыя тэрміны, а ў другім ідзе гутарка аб класічных трохкутніках і элементах фальклору. (Хаця ён павінен быў бы пагадзіцца з тым, што мае справу з літаратурна-знаўчымі працамі, а не з правільна аўлічнага руху).

Аўтару рэплікі усё не да спадабы, ён усім не задаволены. І нарэшце яго незадаволенасць выліваецца ў катэгарычны прысуд: «Я асабіста спадзяюся і веру, што выдавецкія работнікі і пісьменніцкая грамадскасць зрэбачыць усё, каб падобныя кнігі не выходзілі ў свет». Але не будзем прыдзірацца да слова. Будзем гаварыць па сутнасці. Хв. Жычка апелюе да «выда-

вецкіх работнікаў і пісьменніцкай грамадскасці». Ён, так скажы, аб'яўляе «крыжовы паход» супраць «падобных кніг». Але выдаўцы і пісьменнікі тут, канечне, ні пры чым. І наўрад ці ўпаўнаважаны яны. Хв. Жычка выступае і тым больш рабіць такія заявы.

Я ўжо гаварыў, што зборнік «Сучасная беларуская паэзія» не дае падстаў для таго, каб яго дробязна высмейваць ці злосна накідацца на яго, як гэта зроблена ў рэпліцы Жычкі. Некалкі выхапленых з кантэксту фраз і выразаў — гэта не падстава закрэсліваць працу.

Дык у чым жа тады справа? У нейкім сэнсе рэпліка Хв. Жычкі не з'яўляецца нечаканасцю. Прынамсі, для мяне асабіста. Ён, мне здаецца, адносіцца да ліку тых аўтараў, якія (я пра гэта пісаў у дыскусійным артыкуле) спрабуюць камандаваць крытыкамі, загадваць ім, як і пра каго пісаць. Хв. Жычка звяртаецца да выдавецкіх работнікаў. Сам жа ён — загадчык рэдакцыі выдавецтва «Беларусь». Чым жа тлумачыцца яго непрыязнь да крытыкаў? Ці не тым, што ён лічыць, быццам апошняе недастаткова ўдзяляюць яму, як пісьменніку сваёй любі і ўвагі?

«Своекарысліваць гаворыць на ўсіх мовах і разгаворвае любячы ролі — нават ролі бескарысліваасці». Гэта сапраўды так. Ларошфуко мае рацыю. І ўсё-такі не маю зразумела да канца, чаму Хв. Жычка выбраў менавіта гэту кнігу і менавіта такую «мову» для сваёй рэплікі. Я пачаў гартыць зборнік, і раптам, на старонцы 171-й, загадка проста адкрылася. Усё стала зразумела і ясна, у прыватнасці, стала зразумелым, чаму ў рэпліцы далася больш за ўсё на долю М. Барсток з яе артыкулам пра паэму. «Але многім з паэм, — прачытаў я ў гэтым артыкуле, — нестасе паэтычнага майстэрства, сілы абгульвання. Слаба яшчэ раскрываецца гісторыя праз біяграфію выдатнай асобы, недастаткова канцэнтруецца грамадскае жыццё ў рамках адной чалавечай біяграфіі, ці праўдзівей, яно мала відно праз канкрэтнае індывідуальнае выяўленне, асабліва гэта адносіцца...» І далей М. Барсток называе паэму «Адмірал Дрозд».

І мне толькі застаецца зноў, як я гэта зрабіў раней у артыкуле, выказаць сваё спачуванне крытыкам і зноў паўтарыць пытанне: як жа ўсё-такі быць з прынцыповасцю?

КАМУ з нас яшчэ са школьна-га часу не запомніліся сло-вы Якуба Коласа, у якіх выказана захапленне чыгункай:

Эх, і быстры ж той гоні
Толькі пыхкае дым.
За вагонам вагон
Мчыцца змеём ліхмі.
Мчыцца ўночку і ўдзень,
Толькі поле дрыжыць.
Так ні конь, ні алень,
Ні арол не ляціць.

Вось ужо роўна стагоддзе, як чы-гунка ўвайшла ў жыццё Беларусі. Праўда, яшчэ да таго яна была не ў навіну многім беларусам. Дзесяткі ты-сяч нашых сялян, здзіўленых паме-шчыкамі-прыгоннікамі ў наймы да падрабываў як танная рабочая сіла, выконвалі самую цяжкую працу на пракладцы чыгунак у Расіі. Нездар-ма ж М. Някрасаў паказаў будаўніка

кай, каб больш наглядна паказаць ім суму царскага доўгу, называе вяліз-ную колькасць вагонаў, у якія можна змясціць гэты доўг, калі яго пера-весці на серабро.

І хоць чыгунка, як і кожная зава-ва тэхнічнага прагрэсу ва ўмовах буржуазнага ладу, мела цэнявы бакі, аднак у цэлым яна, бласпярэчна, ста-ла адыгрываць станоўчую ролю ў да-лейшым лёсе беларускага народа.

Беларусь, будучы з самых стара-жытных часоў месцам скрыжавання гандлёвых шляхоў, натуральна стала і месцам перасячэння важнейшых чыгунак. Гэта садзейнічала ўмаца-ванню сувязі Беларусі з другімі.

— Ото разгон і шыр якая! —
З сабою дзядзька разважае: —
Зірнеш — не згледзеш канца-краю,
І гэта ўся зямлі армада
Гаспадары-цара аблада!
Вялікі ён багач на свеце!
Ды толькі бедны яго дзеці!
Ядуць хлябок яны з млінай,
Занцамі ездзяць на машыне.
Якія дворы, божа мілая!
А усюды бедны люд пахілы,
Кішыць гаротны, як мурашкі...

таксама паступіў у той жа Тэхналагі-ны інстытут, дзе вызначыўся як вы-ключна здольны студэнт і быў на шля-ху да важнага адкрыцця ў паравознай справе А. Гурыновіч быў таксама беларускім паэтам.

25 гадоў праслужыў у галоўным упраўленні чыгунак у Мінску Альберт Паўловіч і ўвесь гэты час ён воў плённую літаратурную дзейнасць, якую распачаў яшчэ ў 90-х гадах XIX ст. Калі пачала вы-ходзіць «Наша ніва», ён стаў у ёй друкаванца, а пазней і ў іншых бела-рускіх выданнях. Творчасць А. Паў-ловіча ўвабрала ў сябе дасціпнае на-роднае слова і жарт, і таму яна адыг-рала важную ролю ў развіцці бела-рускага гумару. Яго зборнік «Сна-пок» (1910), у якім былі змешчаны гумарыстычныя вершаваныя апави-данні, меў вялікі поспех у чытачоў.

Чыгуначным служачым быў і Ан-тон Васілеўскі (нарадзіўся ў 1891 г.), які ў 20-я гг. пад псеўданімам Антося з Лепя выстунаў у заходнебеларус-кім друку з гумарыстычнымі апави-даннямі і выдаваў сатырычны часопіс «Авадзень».

Галоўную ролю адыграла чыгунка ў станаўленні беларускага рабочага

...І АРТЭРЫЯ

чыгунак у вобразе беларуса, даведзе-нага катаржнай працай да крайняга фізічнага і духоўнага зніжэння:

Видишь, стоишь измочен лихорадкой,
Высокорослый, большой белорус:
Губы бескровные, веки упавшие,
Языки на тощих руках,
Вечно в воде по колено стоявшие
Ноги опухли; колтун в волосах.
Ямою грудь, что на заступ

старательно
Изо дня в день налегаяхь здесь вен...
...Не разогнул свою спину горбатую
Он и теперь еще: туло молчит
И механически ржавой лопатой
Мерзлую землю долбит!

Пра цяжкую невыносную працу на будаўніцтве чыгунак сведчыць і бела-руская народная песня:

А хто не быў на чыгуныцы,
Той гора не знаець.
А мы былі, забавалі,
Пра ўсе гора зналі:
І холаду, і голаду
Усяго напрымалісь...

Чыгунка адразу трапіла ў поле зроку і маладой беларускай літарату-ры, прыцягнуўшы да сябе ўвагу перш за ўсё тым, што са з'яўленнем яе яшчэ больш агалілася асноўныя кан-флікты самадзяржаўна-буржуазнага ладу. Так, Францішак Багушэвіч у вершах «Дурны мужык, як варона» і «Бог не роўна дэле» паказаў, як чы-гунка, што ўзнікла «з мужыцкай цяжкай працы», прынесла варожы не яе будаўніцкі, а пануючым класам і гэтым самым больш выразна падкрэсліла сацыяльную ня-роўнасць у тагачасным грамадстве:

Гэты едзе у вагоне, —
Цёпла, мякка, толькі жыццё!
А ляціць, як віхар гоня,
А ён сабе толькі спіць.

Той у мяцеліцу, ў марозе,
Што аж вон яму пра дух,
Паўзе з нлуннам па дарозе
У снягу увесь па брух!

Чыгунка, якая паскарала развіццё капіталістычнай эканомікі і асабліва гандлю, у той жа час блыжліва біла па ўсім тым, што ўжо не маглі зада-воліць патрэб буржуазіі. Гэта добра бачыў Янка Лучына. У парыве «Са-вяточнай паездкі» (1893) ён пака-заў, як чыгунка прынесла збядненне гандлёвым млятэчкам беларускага Панямоння, бо яна прывяла ў запі-пад пёманскі рачны транспарт, які аказаўся вельмі цяжкаходным для но-вага часу: «Сёння яшчэ патрэбы ча-наць цэлы год транспартнага выпад-ку — на рэйках, у дзесяці, дваццаці разоў хутчэй паспяваем звесці немцам нашы лішкі, няма патрэбы вадой цяг-

больш развітымі раёнамі Расіі, што спрыяла больш хуткаму эканамічна-му развіццю нашага краю.

Праўда, у гэты час сталі з'яўля-цца тэарэтыкі (яны нават называлі ся-бе марксістамі), якія сцвярджалі, што эканамічнае збліжэнне пасобных аб-ласцей і краін ў эпоху імперыялізму робіць немагчымым і таму непатрэб-ным нацыянальна-вызваленчы рух прыгнечаных народаў і іх самавы-значэнне. У. І. Ленін ахарактарыза-ваў такіх разважальнікаў як карыкату-ру на марксізм і назваў іх імперыялі-стычным эканамізмам. На прыкладзе Украіны і Беларусі ён паказаў зака-намернасць і прагрэсіўнасць нацыя-нальных рухаў і лозунга самавызна-чэння нацый у эпоху імперыялізму. І сапраўды, на канец XIX — пачатак XX стагоддзяў прыпадае бурны ў-дым нацыянальна-вызваленчага руху ў Беларусі, што было вынікам фар-міравання ў гэты час беларускай на-цыі. Усё гэта шло наўперак жадан-ню царскага самадзяржаўя, якое ўсе-ляк глушыла прывы беларускага на-цыянальнага развіцця. Але калі ад-міністрацыйнымі распараджэннямі можна было запаволіць развіццё беларускай культуры, то, як адзна-чаў У. І. Ленін, «ніякай палітыч-най меры нельга забараніць эканомікі». А менавіта няўхіль-нае развіццё яе, чаму ў пер-шую чаргу садзейнічаў чыгу-начны транспарт, прывяло да ўтвар-эння мясцовага нацыянальнага рын-ку ў Беларусі, які стаў грунтам су-польнасці эканамічнага жыцця бела-русаў, што з'явілася галоўнай умовай ператварэння іх у нацыю.

Чыгунка, стаўшы прывычнай з'явай для беларусаў, уносіла істотныя зме-ны ў яго свядомасць. Дзядзька Ан-тон, галоўны герой аднайменнай бела-рускай гутаркі (1892), сваім глыбо-кім веданнем жыцця быў абавязаны і чыгуныцы, на якой яму прыйшлося працаваць. Дарчы, паведам для яго гутаркі пра хірургію-механіку абраба-ванай працоўнага чалавека ва ўмовах буржуазнага ладу з'явіўся прыезд у карчму сялян, якія вазілі дровы на чыгунку. Цікава адзначыць і тое, што дзядзька Антон, ведаючы пра добрае знаёмства сваіх слухачоў з чыгу-

ДУХОЎНАГА ЎЗБАГАЧЭННЯ

Максім Багдановіч з уласцівым яму глыбокім эстэтычным муццём убачыў, як хораша ўпісалася чыгунка ў беларускі пейзаж. Унёсшы ў яго новыя фарбы і гукі, яна прывяла яму яшчэ большую прывабнасць:

Праз радасны заліты светам бор
Праходзіць насып жоўтай чыгуныкі,
Як роўна рэйкі, быццам на малюнку,
Ляглі уздоўж! Як яра семафор
Удалі зялёным шлом гарыць ад сонца!

Як тэлеграфныя слупы гудзяць!
Пабач — дразды на дрэце іх сядзяць.
А дрот зіме лелей ад чыраюнда...
...Ледзь чутна рэйкі тонкія дрыжаць.
З вясёлым шумам у бары зялёным
Нісцудца за вагонамі вагоны;
Шпыцца машына, іскры зіхацяць,
Дым белы цягнецца ўгары струёю;
Ад светла сонца зле сталь і медзі!

Са з'яўленнем чыгунак пачынае фарміравацца беларуская тэхнічная інтэлігенцыя. Інжынеры і іншыя слу-жачыя чыгуначнікі былі адной з груп інтэлігенцыі, якая ў большай ступе-ні, чым іншыя, адчувала сваю ду-хоўную сувязь з беларускім народам. Нездарма ж з не выішлі шэраг вы-датных дзеячоў Беларусі. Адзін з пер-шых (а, магчыма, і першы) з бела-рускіх інжынераў-чыгуначнікаў Уладзі-слаў Малахоўскі быў паслядоўным ра-валюцыйным дэмакратам, бліжэйшым напледнікам Кастуся Каліноўскага ў кіраўніцтве паўстаннем 1863 г.

Пад псеўданімам Янкі Лучыны ў беларускай літаратуры выступаў Іван Неслухоўскі (1851 — 1897 гг.), такса-ма інжынер-чыгуначнік. З'яўляючы-ся прыхільнікам тэхнічнага прагрэсу, Я. Лучына ў той жа час не мог па-дзяляць погляды, тых вульгарызата-раў, якія лічылі, што машынная цы-вілізацыя і навука абавязкова павін-ны знівеліраваць самабытнасць наро-даў і іх культуру. Наадварот, ён быў цвёрда ўпэўнены, што «сонца навукі» прынесе ўрадакожнае яго роднай ста-ронцы — Беларусі.

Янку Лучыну ў многім паўтарыў Адам Гурыновіч (1869 — 1894 гг.). Ён гэтак жа цікавіўся беларускім фаль-клорам, а пасля заканчэння гімназіі

класа. Пачатак гэтага гістарычнага працэсу вельмі выразна зафіксаваў Янка Лучына ў вышэй усюменным нарысе. З яго мы даведваемся пра старога віцнініка, які, страціўшы пра-цу на Нёмане, вымушаны быў шукаць не на чыгуныцы: «Ці не можна мне, па-пачку, каб як на гэту чыгуныку ў стра-лячкікі ці старакі, ці якое другое за-пісацца?». Менавіта чыгуначнікі былі галоўным насяжком беларускага пралетарыяту. Калі ў асіроддзі гарадскіх прамысловых рабочых беларусы скла-далі невялікі працэнт, то сярод чы-гуначнікаў Беларусі яны былі ў пера-важнай большасці.

Чыгуначнікі шлі ў авангардзе ра-валюцыйнай барацьбы беларускага народа супраць самадзяржаўя, бур-жуазіі і памешчынаў. Забастоўка ра-бочых чыгуначных майстэрняў у 1886 г. у Гомелі была першай маса-вай забастоўкай у Беларусі. Цікава адзначыць, што і з'езд РСДРП ад-быўся ў 1898 г. у Мінску на кватэры чыгуначнага служачага П. Румянца-ва, якому належыць прарочыя словы, сказаныя пасля заканчэння з'езда: «Няхай дзіця, народжанае ў гэтым доме, будзе моцным і дужым, як Гер-кулес». Выключна вялікая роля чы-гуначнікаў Беларусі была ў разгорт-ванні класавых бітваў пралетарыяту ў рэвалюцыі 1905 г., у падрыхтоўцы і правядзенні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Як з чыгуначнай інтэлігенцыі, так і з чыгуначных рабочых выйшла ня-мала выдатных дзеячоў беларускай культуры. Адно з самых пачэсных месц належыць Уладзіславу Галубіку. Сын чыгуначніка, ён і сам, раба стра-ціўшы бацьку, прайшоў першпачат-ковую жыццёвую школу на чыгуныцы, працуючы там грузчыкам, а пасля слесарам у дэпо. Цікавае юнацтва не толькі не забіла, а яшчэ больш загар-тавала яго выключна адарованую нату-ру. Менавіта знаходзячыся ў асірод-дзі чыгуначнікаў, ён выявіў усебако-вую мастацкую зацікаўленасць.

ТЭМПЕРАТУРЫ І ХАЛОДНАЕ КІПЕННЕ

(Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.)
Паэзія Ніла Гілевіча варта доб-рых слоў. Можна імгала гаварыць пра яго ўстойлівую паэтычную культу-ру, пра сапраўднае ўменне падтрым-ліваць творчы тонус і накіроўваць позірк на актуальныя, надзённыя жы-тнічныя і літаратурныя, пра шы-рыню інтарэсаў і раанастайнасць по-шукаў. Але ж і ў дачыненні да яго ў крытыцы ёсць падставы адзначаць і вышадні творчай інерцыі, расплыве-насці патхнення, неабавязковасці і прыблізнасці мастацкіх рашэнняў. Дык ці можна дэліцца сваімі мерна-ваўнямі і сумненнямі пра гэта без па-грозы заціхання ў «занадта сярэд-няя крытыка»?

Дарэчы, як мне ўяўляецца (я ўсё яшчэ трымаю ў памяці гэ-ты зламчасны верш пра сяр-дзетага крытыка, але мало на ўвазе

ўжо не Ніла Гілевіча, а некаторых іншых нашых паэтаў), сёння ў мно-гіх вершах асоба лірычнага героя выводзіцца ідэалізаванай, падкрэсле-на «станоўчай». Выбаранца сітуа-цыі, з якіх вынікае зададзеная «ста-ноўчая» ацэнка маральнай пазіцыі і лірычных паводін героя. Жыццёвыя факты не становяцца пры гэтым част-кай той «правадчай» рэальнасці, якая існуе ў сваіх вострых канфлік-тах і складаных узасмаадносінках, у развіцці і руху. І сітуацыі невыпадков-ва вырашаюцца рытарычна. Рыторыка становіцца абавязковым напаментам мастацкай схэмы, бо іначай сумніець ідэалізацыю з рэалістычнай тыпіза-цыяй паўрад ці магчыма.

Зразумела, што носьбіты такой тэм-пэратуры не могуць цярэцца рэагаваць на крытыку, ім патрэбны тыя паслуж-лівыя крытыкі, якія б падварджалі рэальнасць іх прыхарошанага абліч-ча.

Нешта мала і рэдка даводзіцца нам ачышчацца ў паззіі прав блыжліва-самасуд. Нягледзячы на так званана філа-

лагічнага пакалення, якое, лічыцца, ужо ўступіла ў сталасць, наведалі нам гісторыю сваіх складаных шукан-няў, заблуджэнняў, памылак. Іх жы-ццёвыя лёсы разгортваюцца ў літара-туры неж па-дзельнаму проста і прама.

Рэдка хто асмеліцца сёння сказаць сабе, «забыўшыся» на чытачоў, кры-тыкаў і ўвесь свет: «И, с отвращени-ем читаю жизнь мою, я трепещу и про-клинаю...» Гэта класікі маглі гаварыць: «Мой дар убог, и голос мой не-громок...» Або так звяртацца да Му-зы: «И если дар мой пред тобой ин-тожен, то ревностью не няже я дру-жих». У нас гэта неж мени прынята і не вельмі прамаўляецца. Затое асляп-лейне ўласнай музай становіцца агрэ-сіўным, іно вымагае ад крытыкі вы-сокіх атэстацый, хвалебных рэдакцый, артыкулаў і манатрафіі.

Гэта, вядома, зусім не вызначаль-нае ў паным літаратурным працэсе. На сённяшні дзень беларускай паэзі-і дасягнуты немалыя ідэйныя і э-стэтычныя, гуманістычныя вышыні. Карціна нашага жыцця, уяўленні пра час, людзей і чалавечтва намнога па-глыбіліся і ўзбагаціліся, дзюкуючы творчасці многіх паэтаў. Пра гэта ні-

салася ўжо ў нас грунтоўна і неад-нойчы.

Але мастацкі прагрэс адбываецца ў штодзённым супрацьдзеянні з усля-кімі праявамі схематызму і шаблону, з перапевамі і падробкамі. Калі мы хочам бачыць усю паўнату, скла-данасць і шматграннасць літаратурнага працэсу, нам трэба спыняць увагу не толькі на дасягненнях.

Той, хто цікавіцца станам і раз-віццём сучаснай паэзіі, хто жыць ёю, не можа не адчуваць заклапочанасці: ці не слабне ае грамадзянскі тонус, ці не змяняецца яе сацыяльная ак-тыўнасць, ці адпавядае яе эстэтыч-ны ўзровень духоўнаму зместу сучас-насці, ці не паступаюцца некаторыя яе творчыя важныя задачамі і пры-чынамі паэтычнай творчасці? Паўрад-ці можа ісці гаворка пра мабілізацыю на творчасць усіх сіл, усёго вопыту ў аўтараў мноства бясрыльных, анісаль-ных, назаўдлівых унутранага гарэня радкоў. А верш — гэта заўсёды гарэ-не, чарадзейства, выбуховы ўзрў энергіі, інтэнсіўнасць пачуцця, аргу-шчаны ў перажыванні вопыт і — высо-кае намаганне творчай волі, патхнен-не, палёт.

ДНІ ТВОРЧАЙ ВУЧОБЫ

У вялікае тэатральнае мастацтва з чыгуны прышоў і Уладзімір Крыловіч, які побач з другімі шматлікімі вобразамі стварыў на беларускай сцэне і вобраз нацыянальнага героя Касцюка Каліноўскага.

Будучы малым хлопчыкам, Міхась Лынькоў, які рос у сям'і чыгуначніка, марыў стаць паравозным машыністам. І хоць ім ён не стаў, але, прыйшоўшы ў беларускую літаратуру ў 20-я гады, ён абагаціў яе новымі тэмамі і героямі, узятымі з чыгуначнага жыцця. А стары машыніст, герой грамадзянскай вайны Андрэй Лютун з аднайменнага аповядання М. Лынькова стаў у беларускай літаратуры пераўзвышдзеным класічным вобразам прадстаўніка рабочага класа, новай старонкай у яе развіцці. Створаны пісьменнікам вобраз Міколка-паравоза з'яўляецца кумірам нашай савецкай дзетвары.

Усю сваю творчасць прысвяціў паказу жыцця чыгуначнікаў Хвядос Шынклер. Ён таксама вырас у сям'і чыгуначніка, а пасля і сам стаў чыгуначным тэлеграфістам. У сваіх творах ён паказаў узраджэнне чалавека ва ўмовах савецкага жыцця («Стралічкі Мігай»), раскрыў гераізм чыгуначнікаў («Апошні рэйс», «Чмута»), стварыў вобраз камуніста-чыгуначніка («Сонца над шпаль»), у «Зацеках інструктара Томаша» вельмі цікавы вобраз старога машыніста Вейса, які, накітаваў Андрэй Лютун, не можа жыць без чыгуны.

У Вялікую Айчынную вайну Хв. Шынклер зноў становіцца тэлеграфістам і піша свае запіскі «Пульс жыцця», у лакальных радах якіх пісьменнік змог перадаць напружаны пульс ваеннага жыцця. Галенавіты пісьменнік-чыгуначнік гераічна завяршыў сваё жыццё пад Сталінградам.

Свой неадзінны ўклад у вялікую перамогу народа над фашызмам унеслі і беларускія чыгуначнікі. Гэта яны далі Канстанціна Заслонава, аднаго з самых праслаўленых герояў-партызанаў, чыё імя стала нашай легендай і сімвалам мужнасці савецкага чалавека. Жыццё-подзвіг Канстанціна Заслонава знайшло сваё мастацкае ўвасабленне ў разнастайных жанрах беларускай літаратуры і мастацтва: у прозе (эпапея «Векапомныя дні» М. Лынькова), у драматургіі і тэатры (спектакль тэатра імя Я. Купалы «Канстанцін Заслонаў» па п'есе А. Маўзона), у музыцы («Песня пра Заслонава» У. Алоўнікава і опера «Андрэй Касцюка» М. Аладава), у выяўленчым мастацтве (карціна «Канстанцін Заслонаў» Я. Зайцава) і інш.

Побач з героямі Вялікай Айчынай вайны ў творах літаратуры і мастацтва паказаны і працоўныя будні нашых чыгуначнікаў у пасляваенны час. Асабліва вялікую ўвагу гэтай тэме аддаў пісьменнік Яўген Васіленак (зборнік «Зялёныя агні», п'еса «Каралеўскі гамбіт» і інш.). Па-ранейшаму шэрагі дзелячы беларускай культуры ўзбагачаюцца і за лік чыгуначнікаў. Так, напрыклад, паэт Анатоль Грачанікаў — выпускнік Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту.

За апошні час у Беларусі, як і ва ўсёй краіне, непамерна развіўся аўтадарожны транспарт, вырасла авіяцыя. Але гэта ніколі не зменшыла значэння чыгуны. Яна па-ранейшаму — і магістраль эканамічнага ўздыму нашай рэспублікі, і артэрыя духоўнага ўзбагачэння нашага народа.

22 лістапада, як мы паведамлялі ўжо, у Доме творчасці імя Якуба Коласа ў Каралішчавічах пачаў сваю работу творчы семінар літаратурных пачаткоўцаў — маладых паэтаў, празаікаў, крытыкаў.

У дзень адкрыцця семінара да маладых літаратараў прыехалі першы намеснік старшын праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Шамякін, сакратар праўлення Мікола Ткачоў, адказны рэдактар часопіса «Маладосць» Аляксей Асіпенка, пісьменнікі Алена Васілевіч, Анатоль Вяцінскі, Мікола Гамолка, Уладзімір Паўлаў.

Са словам пра літаратурную працу, пра высокі гонар і вялікую адказнасць быць літаратарам звярнуўся да пачаткоўцаў Іван Шамякін. Ён гаварыў аб праблемах развіцця і актуальных задачах савецкай літаратуры, заклікаў маладых літаратараў актыўна вывучаць жыццё, вычытваць літаратурнаму майстэрству. Аляксей Асіпенка падзяліўся думкамі аб творчасці ўдзельнікаў семінара.

Цяпер на семінары — дні творчай вучобы. Сёння мы друкуем вершы маладых паэтаў, удзельнікаў каралішчавіцкага семінара.

Алена РУЦКАЯ

Не магу я ў сабе разабрацца, —
Зразумець сваё ўласнае сэрца.
І, здаецца ж, не панна з палаца,
Што ад смутку не знае дзе дзецца.

Так жыю я ў вечнай трывозе
І натхнёна нешта шукаю.
Як натрапіць, пайсці па дарозе,
Што да светлых імчыцца маяў!

Не магу я ў сабе разабрацца,
Як у звоне загадкавых гусляў.
І таму я не панна з палаца,
Што прахыць бясследна бяюся.

Ніна ШКЛЯРАВА

А нядаўна так шумела
Маё юнае жыццё!
І стаяла я, нямелая...
А дзе ж мудрасць! Каб знаць!

Са мной дрэвы больш, чым дваццаць,
Зелянелі ўжо гадоў.
Дык калі ж маё юнацтва
Скажа пару мудрых слоў!

І аднойчы мне здалася,
Што шапнулі кроны дрэў:
Быць найўняна не бойся,
Беражыся стаць мудрай...

Арабінай пераспела
Зажурлыкала жыццё...
І стаю я, пасталелая.
Дзе ж найўнасць! Каб знаць...

Васіль ЖУКОВІЧ

Панлон вам, буслы, што ў палёце,
Табе, з гняздом бусліны дах,
Табе, забыты збан на плоце,
Табе, палынны горкі пах.

Прыслухаешся — побач з полем
Бязропка ціхенька шуміць...
І светлай радасцю і болям
Тут сэрца сынава баліць.

Пасля далёкае дарогі,
А у мяне іх шмат, дарог.
Пакіну заўтра зноў парог я,
Як сонца скоціцца за стог.

Ды ўсё, што бачу,
Усё, што чую,
У гарачым сэрцы берагу.
І верхам гаварыць хачу я,
І ўжо іначай не магу.

Уладзімір РУДЗІНСКІ

А Л Ё Н А

Ёсць на свеце
розныя імёны
Але з іх
па сэрцу мне
Простае,
пяшчотнае —
Алёна.
Чуецца —
як музыка іно!
...Летнім ранкам
жаваранак звонкі
Песню аб каханні зацягнуў.
Слёзы выціраючы,
Алёнкi
Выпраўлялі любых
на вайну.

Анатоль КРЫВІЦКІ

Паміні Леаніда Якубоўіча,
маладога паэта-шахцёра.

Чэрвень, чэрвень,
травы ў росах золкіх,
А за вёскай
чорныя капры,
Адцілі ці заціваюць смолкі,
А ісці не больш вярсты за тры.

Пачакай над полем жаўруковым,
Прыпыні той недарэчны лёс,
Паглядзі, ў блакіце васільковым
Промень ласку першую данёс.

Скарачаецца жыцця адлегласць, —
Хоць дарогі жорсткай не відно.
Беззваротнай сцяжынка легла,
А туман —

хаўтурным палатном.
Ныюць рукі той глыбіннай соллю,
Ад якой у славе Салігорск.
Паглядзі, над Радкавам таполі
Прама мецяць да нябесных зор.

...Клецьця ляціль, ды здрыганецца
толькі
Пад няўцямнай сілаю капроў.
А ля хаты —
водар мяты волкі
Гаркатаю маладых лісткаў.

Аляксей РАЗАНАЎ

ЎЗДЫМАЦЦА
ДРЭВУ МАЛАДОМУ

Надломы — не яму надломы,
пярэнь — і гэта не яму...
Ўздымацца дрэву маладому
мацінец праз лета і зіму.

І захаваць не проста звесткі,
а запавет на ўсе часы:
тады выстойваюць падлескі,
калі выстойваюць лясы.

Перад удзельнікамі семінара выступае Іван Шамякін.

Фоты Ул. КРУКА.

Можна, вядома, не да канца напружваць душу і думку, выдаткова не ўсю творчую энергію. Але таё паслабленне ўнутранага ціску непазбежна вядзе і да зніжэння паэтычных тэмператур. Тады і адбываецца «халоднае кіпенне»: пачуцці драбнеюць, асоба змяняецца, губляючыся ў дробязях і выладковасцях, а тэмпературу кіпення вызначаюць нязначныя стымулы, і «мгновеныя» стварэнні поэтычнай мечты ісчэзаюць ад дыханьня посторонняй суеты».

АЛЕ НЕ ТОЛЬКІ малой ступенню «давершанага адчування» (тэрмін Ю. Тынявава) вытлумачваюцца, аднак, некаторыя вершаваныя няўдачы. Нярэдка ў творчасці адных і тых жа паэтаў значныя творы чаргуюцца з павярхоўнымі, пазбаўленымі сур'езных паэтычных адкрыццяў.

Крытыкі не раз звярталі ўвагу на тое, што нашай паэзіі яшчэ недастаткова акрэслена і многія пэўныя пазначаны часам з'яві і асабліва сучаснасці. Дашукваючы прычыны, мы не можам не бачыць, як часта ў паэтычных творах апошніх гадоў і сацыяльна-грамадскае жыццё, і свет чалавечых перажыванняў блізка і

раскрываюцца ў звыклых ракурсах і «параметрах», у межах адных і тых жа жыццёвых і эмацыянальных пластоў.

Характэрнымі паэтычнымі і стылявымі з'явамі ў нашай паэзіі апошніх гадоў сталі, напрыклад, ідылічнасць, замілаванне, змрочна-тужлівыя ці светла-тужлівыя ўспаміны маленства і блізка да іх віды лірычных стэрэатыпаў. А шмат што вызначальнае, не менш істотнае ў лёсах, справах, клопатах сучаснікаў, застаецца пакуль што за сферай паэзіі.

Я люблю многія вершы Антона Бялевіча і глыбока паважаю паэта Эрэшты, ніхто, здаецца, і не адмовіць многім вершам паэта ў шчырасці і пэўнай прывабнасці. А. Бялевіч умеў выказацца чыста і выразна, ён можа захапіць прыгожым і моцным пачуццём, форма ў яго творах звычайна арганічна і натуральная. Але, мне здаецца, паэту трэба адолець неатарыя ўнутраныя бар'еры, каб наблізіцца да асэнсавання новых жыццёвых складанасцей і супярэчнасцей. Сярод гэтых бар'ераў — і стыльва-пачуццёвы рамантызм, які слабей псіхалагічны аналіз, і статычна фальклорнасць, і блізка да самапаўтараў варыяцыі падобных вобразаў і словазлучэнняў,

часты зварот да аднаго тыпу настрайва-славесных формул.

Пэўнай інертнасцю пазначаны некаторыя вершы Сяргея Грахоўскага, паэта мэтаанакіраванага і грамадска-актыўнага. У «Паэме дарог» — адным з галоўных твораў апошніх гадоў — паэт імкнецца да шырокага паэтычнага роздуму пра жыццё, але ў паэме, побач з паэтычнымі адкрыццямі, багата і ўжо вядомых нашай паэзіі, засвоеных ёю ісція, з якімі творчы вопыт аўтара суадносіцца па ўжо вядомых схемах. Абагульняючая думка аўтара звязваецца з тымі момантамі біяграфіі, якія не маюць умудранай характэрнасці!

Кожны, хто захоплены паэзіяй, хто блізка верыць у яе, ведае, што любая размова пра паэзію павінна вестца з асаблівай беражлівасцю. Тут ніколі не зашкодзяць памяркоўнасць, далікатнасць, тактоўнасць. Але самая пільная асцярожнасць не вызваляе крытыку ад неабходнасці быць не ружовым рамантыкам, а цвярозым рэалістам. Дбаць пра літаратуру, хваляць за яе — значыць не толькі вітаць удачы, бачыць дасягненні, але і прама, адкрыта звяртаць увагу на тое, што слабей яе, замянае руху наперад. Хоцяцца верыць, што размова пра

крытыку атрымаецца двойчы плёнай. З аднаго боку, яна падтрымае крытыку і актывізуе яе. З другога — гэта размова будзе карыснай для усёй літаратуры, падключыўшыся да агульна-літаратурных праблем.

Дыскусія, як вядома, твораў не даюць. Людзі рупліва, разважаюць, спрачаюцца, але не-не, ды і згадаецца нешта такое, як вось гэтыя словы Баратынскага:

Из нас, я думаю, не скажет ни
едный
Осине: дубом будь, или дубу — будь
осином!
Меж тем как страйны мы! Меж тем
любой из нас
Перенаचित свет задумывал не раз.

Але адзінем скептыцызм. Будзем спадзявацца, што гаворка пра крытыку на старонках «ЛіМа» бясследна не пройдзе. А падставы для спадзяванняў ёсць — адбываецца шчыра і змястоўная размова.

З ЧАГО пачынаецца наша знаёмства са спектаклем? З праграмамі. З таго, што мы нешта ўспамінаем пра аўтара, у думках гартаем раней прачытаныя яго творы. І чакаем, што ж нам скажа тэатр, які ўзяў п'есу, каб раскрыць яе праблематыку, вобразы, канфлікт з вышэйшай сённяшняга грамадскага волюнту, па-сучаснаму.

Творчасць Л. Ллонова заўсёды бывае экзаменам тэатра на творчую сталасць. І гамільчана адчулі сваё права на такі экзамен. Спектакль «Залатая карэта» выклікаў цікавасць у глядачоў. Аб ім гавораць, аб ім спрачаюцца.

Маё знаёмства з ім пачалося з таго, што я перачытаў п'есу і паспрабаваў аднавіць у думках тое жыццё, якое натхняла Л. Ллонова і сучаснікам якога быў сам. Першыя пасляваенныя гады, нават месяцы. Жыццё лшчэ не ўладкаванае. Лёс людзей перакрываўся, і яны сутыкаюцца ўсё ж у надзвычайных умовах: яны лшчэ вяртаюцца да мірных дзён, лшчэ выпрацоўваюць нормы жыцця ў адпаведнасці з перажытым на вайне. Сам Л. Ллонова гаворыў пра п'есу: «Я імкнуўся выказаць некаторыя думкі пра абавязак, гонар, пра лёгкасць і цяжкасць шляху ў жыцці, пра шчасце, здабытае цаною намаганняў, ахвяр, страц». Думкі выказваюцца ім, зразумела, праз вобразы. Вызначаючы маральныя праблемы, якія ўзнікаюць п'есе, А. Фадзееў указваў: «Яна б'е па ўсіх, хто ў нашым працоўным грамадстве жыве ТОЛЬКІ для сябе. У новае грамадства можна ўехаць на «залатой карэце» працы, сумленнасці, чалавечнасці і самаахвярнасці, а не на «залатой карэце» сквалнасці, індывідуалізму і «небажыхарнасці» чыстайлюства як тансма формы спажывецкіх адносін да жыцця».

Такім чынам, толькі пры вобразна-ясным і псіхалагічна пераказнавым акрэсленні двух лагераў герояў «Залатой карэты», пры хваляючым, па-мастацку тактоўным супастаўленні і сутыкненні гэтых лагераў і іх асобных прадстаўнікоў можна стварыць сапраўды ўражлівы спектакль, які правільна і ўнёсць да даносіць ідэю твора.

Хто ж яны — станоўчыя героі ллонаўскай п'есы? Гэта, перш за ўсё, улюбёны ў свой старажытны, разбураны вайной горад дырэктар гасцініцы Няпрахіні; кантужаны адэтаўны палкоўнік Бярозкін; слепы пасля ранення сын Няпрахіна Цімоша. Яны не ведаюць хістанняў, калі вырашаюць, што ў жыцці галоўнае: выкананне абавязку перад сумленнем ці ўласнае шчасце. Таму паўстаюць супраць маральных кампрамісаў, таму так балюча рэагуюць на фальш, на прытасаванне да абставін. Іх маральнае здароўе не выклікае сумненняў, яны ведаюць, чаго шукаюць. Безумоўна, сумленны чалавек і Марыя Сяргеўна — старшыня гарсавета. Але

вельмі складаны вузел жыццёвых калізій прымушае ле часам хістанца і вецці «барацьбу» супраць самай сябе. Сваё шчасце ёй давалося здабываць на дзяржніх пляхах. Марыя Сяргеўна хоча зберагчы дачку Марку ад памылак, а як гэта зрабіць, яна сама не ведае. Нават тое, што не трэба перашкаджаць каханню Цімошы і Маркі, ёй падказвае Бярозкін.

А цяпер пра тых, хто змагаецца за персанальную «залатую карэту», за сваё асабістае шчасце, насуперак законам чалавечай маралі, нягледзячы на ахвяры і страты, што нясуць астатнія. Першы з іх — Шчалканаў. Гэты подлы базалівец

шанал каардынацыя рухаў, зацягнуў паўзы...

Без пачуцця мастацкай меры падкрэслівальца слената Цімошы. Сваёй кульмінацыя гэта дасягае ў фінале другой дзеі, калі Цімоша — артыст Я. Дашкоў, узрушаны размовай з дзядзюхай, якую кахае, пасля яе адыходу застаецца з жывым (!) сабакам.

Робячы закіды ў адрас выканаўцаў роляў, трэба сказаць, што перабор нормы ў паказе натуралістычных падрабязнасцей на сцэне — вынік рэжысёрскай трактоўкі п'есы І. Паповым.

Спыняюся лшчэ на адной сцэне. Бярозкін застаецца з Юліем, сынам акадэміка Карэева, які ў часе

ных па ўвасабленні. Тонка па маляўніцкіх дэталіх, псіхалагічнай асэнсаванасці падзей праводзіць выканаўца сцэны размовы з Марыяй Сяргеўнай перад прыходам Цімошы, сцэну сямейнай сваркі і замірэння з Дашчанкай і некаторыя іншыя. Дарэмна толькі ў эпізодах з акадэмікам Карэевым артыст прымушае свайго героя быць мітуслівым, знярок прыніжаным, забыцца пра чалавечую годнасць, пра тое, што ён не смуткуе аб сваім лёсе і ідзе па свядома абраным шляху ў жыцці. Яго ж паводзіны і ў фінале гісторыі, якая расказана Л. Ллонавым, дыктуюцца сумленнем. Артыст Ф. Іваноў мог бы перадаць ярчэй.

Акадэмік Карэеў... Імпэзантны, нават фатаваты. І нейкі аднастайны, пазабуйлены жывых пачуццяў. Відаць, артыст П. Філіпаў таварыў у тое, што ўдала знойдзеная ім адна фарба — яго акадэмік адкрыты пазёр, самаўпэўнены гаспадар «залатой карэты» — дастаткова для таго, каб вычарпаць гэты супярэчлівы характар. Калі глядзіш на сцэну, то часам здаецца, што вось раз артыст пакажа, як у Карэеве-старэйшым абудзіцца сумленне: перад ім дачка Марыя Сяргеўна, якая нібы ўвасабляе некалі страчанае маладым Карэевым юнацкае каханне, у яго павінен з'явіцца смутак, мабыць, і расчараванне. І ўсё гэта ён, канечне, будзе хаваць ад іншых і ад самога сябе. Ды артыст П. Філіпаў, наблізіўшыся да правільных інтанацый, не разгортуе мастацкую знаходку, а зноў «дэманструе» акадэміка як пазёра і самаўпэўненага гаспадара «залатой карэты».

Крыўдна, што рэжысёр І. Папоў, якога мы ведаем як мастака чалага да псіхалагічнай праўды на сцэне, сваім аўтарытэтам часам замацоўвае ў ацэнкаў цягу да чыста знешніх прыёмаў ігры. Асабліва рашучы прагэст вынікае такая манера выканання роляў, калі артысты ў псіхалагічную драму ўносяць элементы, запасычаныя з суседніх тэатральных жанраў. Есць у спектаклі такая фігура Табун-Турноўскай, сапраўды эксцэнтрычная, па-ллонаўску арыгінальная. Ды неабавязкова ж не іграць як устаўны аперэтакны нумар, «выціскаючы» з залы танны смех і абавязковыя апладысменты. А гэта і робіць артыстка Н. Карнеева, для якой засталіся тэатральныя рэальныя матывы паводзін гэтай па сваёму няшчаснай жанчыны, з паламаным вайной лёсам. Калі глядзіш на сцэну, бачыш, што гэта не адвольнасць антрысы, а пранававаны рэжысёрам маляўнічы ролі.

На творчыя пралікі ў «Залатой карэце» на гомельскай сцэне звяртаеш увагу лшчэ і таму, што ёсць у спектаклі асобныя рэжысёрскія і акцёрскія здабыткі, па-сапраўднаму каштоўныя, цікавыя, змястоў-

З ГЛЫБІНЬ

«ЗАЛАТАЯ КАРЭТА»
Л. ЛЛОНАВА У ГОМЕЛЬСКИМ
АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ
ТЭАТРЫ

І дзёрцір — у час вайны, у мірныя дні, прыкрываючыся німбама абаронцы Радзімы, робіць сабе службовую кар'еру і ашуквае кожнага, з кім сутыкаецца. Шчалканаў у п'есе і спектаклі не персаніфікаваны, ён не мае ролі, але імя яго ўвесь час на вуснах герояў твора, бо чалавек гэты — крыніца лшчэ для большасці з іх.

Акадэмік Карэеў у юнацкія дні паехаў з роднага горада шунаць сваю «залатую карэту» і як самамэту ў жыцці. І каб даказаць, што быў варты дзядзючы, якой захапіўся, — Марыя Сяргеўна. Зрабіўшы кар'еру, акадэмік праз многа гадоў прыехаў у родны горад мімаходзь, толькі каб пагараць сваё самалюбства, паказаць — вось які ён стаў славетны. І ўпкінуць былію прыгажуню Марыю Сяргеўну — маўляў, не захацела са мной ехаць у «залатой карэце»...

Зразумела, пераклаваючы сутнасць драмы, рэцэнзент спрашчае яе. У кожнага з герояў драматург раскрывае і «другі план» дзеяння, які індывідуалізуе вобразы, узбагачае тыпажы псіхалагічна. Але спрошчаным выглядзе многае і на гомельскай сцэне ў гэтым спектаклі. Напрыклад, у выкананні артыста П. Вараб'ева палкоўнік Бярозкін тыгледна не суровым праўдалюбцам, а неўраўнаважаным, УСІМ незадаволеным чалавекам. Калі Бярозкін расказвае Карэевым пра Шчалканава, у маналог адчуваецца не патрэбны тут абурэнне, боль, што існуюць нягодныя, а нейкі здзек з самога сябе, з жыцця, кантузіі, міру, што прыйшоў пасля вайны. Дарэчы, кантузію свайго героя артыст паказвае знешнімі натуралістычнымі прыёмамі — скандзіруючая гаворка, пару-

ваіны фактычна прыкрывае прафесійна-геолага, каб не ісці на фронт. Артыст У. Ткачэнка тут паказвае толькі вельмі цікаўнасць Карэева-сына да гэўнай філіпкі Бярозкіна пра базаліўцаў. Псіхалагічнай праўды ў такім спакоі маладога Карэева няма ні кроплі. А дзе ўзрушанасць Юлія — яму ж у вочы гавораць фактычна базаліўскія прысуды! Выканаўца іграе «наогул» маладога інтэлігента, якога не кранае нават такі выбух грамадзянскага гневу, так глыбока напісаны ллонаўскай мовай. Словы павінны былі б выклікаць у артыста нешта ў адказ. Эмацыянальнага адказу няма.

Яшчэ адзін эпізод. Марыя Сяргеўна прынесла да Няпрахіна акардон, каб «адкупіцца» гэтым каштоўным падарункам ад Цімошы, дамагчыся, каб ён адмовіўся ад яе дачкі Маркі, бо «залатую карэту» дзядзючыне сліпы не дасць. Цімоша гэта добра разумее. Маналог Цімошы — Дашкова — адна з лепшых старонак спектакля, і чакнеш ад Марыі Сяргеўны (артыстка Л. Старажава) вліўнай гамы перажыванняў. Яе гераіні чую споведзь сумленнага сэрца. А дзе ж хваляванне, разгубленасць, дыпламатычная настойлівасць, удзячнасць — усё тое, чым жыве ў гэты час гераіня? Замест апраўданай стрыманасці, якая дзецца звычайна чалавеку даной вліўнасці, намагаючы волі душы, Л. Старажава паказвае амаль абсалютна спакойную, рацыянальную жанчыну. Яе Марыю Сяргеўну тут не вельмі трывожыць сумленне. І зноў жа гэта сведчыць пра тое, што выканаўца не знайшла лшчэ «другі план» ролі.

Вобраз Няпрахіна-бацькі ў выкананні артыста Ф. Іванова — адзін з найбольш удалых, цэлас-

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

У БЕЛАРУСКИМ дзяржаўным драматычным тэатры імя Януба Коласа адбылася прэм'ера па п'есе Андрэя Макаёнка «Законаны апостал». Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр А. Смелякоў, мастацкае афармленне А. Салаўева, кампазітар Б. Насоўскі. На здымку — сцэна са спектакля.

Фота С. КОХАНА.

МАГІЛЕУСКИ абласны драматычны тэатр ажыццявіў пастаноўку спектакля «Гарачае сэрца» па п'есе А. Астроўскага. Рэжысёр — А. Раеўскі, мастак — М. Волахаў.

На здымку сцэна са спектакля. У ролі Парашы артыстка В. Рагачова, Васі Шустрага — М. Вайцюк.

Фота А. ГОЛЬША.

ЧАЛАВЕК МАЁЙ ПРАФЕСІІ

АКЦЕРЫ І РОЛІ

РЫГОР БЕЛАЦАРКОУСКИ У РОЛІ СЛЕДЧАГА КОРБУТА У СПЕКТАКЛІ БРЭСЦКАГА ТЭАТРА ІМЯ ЛЕНИНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ «УСЯГО АДНО ЖЫЦЦЁ».

Перачытваю матэрыялы працэсу ваенных злачынцаў, які ідаўна закончыўся ў Мінску, Яшчэ і лшчэ раз абуралася, гневаўся, чытаючы пра зверствы і паганствы. З пачуццём задавальнення (калі наогул тут можна гаварыць аб нейкім задавальненні) ўглядаюся ў радкі прыгавору. І захапляюся карпатлівай працай тых, хто на працягу многіх гадоў крок за крокам, літаральна па ірпунцы, збіраў факты, супастаўляў іх і праз чвэрць стагоддзя ўсё-тані знайшоў злачынцаў.

Праца следчага. Ёй, гэтай працы, прысвечана п'есе А. Маўзона «Усяго адно жыццё», якую другі сезон іграе і наш, Брэсцкі драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі.

Ці можа быць роля больш «дэтэктывуналя»? Уно адна назва ролі — «следчы» — можа штурхнуць акцёра на маску «маёра Проніна» або камісара Мегрэ. Гэтага не адбылося, на шчасце, з Рыгорам Беладаркоўскім. Ён не ператварае свайго Паўла Корбута ў «супершпіка». Хоць справа, якая лжыць сёння ў сейфе Корбута, — справа незвычайная. Яна блізкай той, аб якой я пісаў спачатку, — справа ваеннага злачынцы, здрадніка Радзімы Іванова. Такія справы даручаюцца звычайна вопытным работнікам.

Вось сцэна апошняга допыту. Знойдзена сапраўднае прозвішча здрадніка — Нікановіч. Яно уно вядомае Корбута. Ён знайшоў яго. І цяпер трэба «прад'явіць» яго злачынцу, прычыні тан, каб той прызнаў гэта. Павел Корбут, як яго іграе Р. Беладаркоўскі, не адразу вырашае звярнуцца да мінулага, да часу, калі Нікановіч і не думаў аб тым, што калі-небудзь яму давядзецца хаваць сваё сапраўднае імя, калі ён быў звычайным хлапчуком, любіў кнігі, вучыўся музыцы. Артыст паказвае, якім дакладным маральным уплывам Корбут вяртае Нікановіча ў свет дзяцінства. Напамінае яму любімую з той пары мелодыю шапанаўскага накірора.

Шчыра кажучы, мне такі прыём нават здаўся націжнай. Але паглядзіце, як праводзіць яго на сцэне Р. Беладаркоўскі! Ён увесь — увага, для яго важна толькі адно — паводзіны злачынцы ў гэты момант. Ён хваляецца,

ён вельмі хваляецца! Гэта ж — вынік яго пошуку, вынік яго перажыванняў (мы ведаем, чаго варты Корбута адкрыць, абнародаваць прозвішча Нікановіча, што гэта лёгка можна стаць яго асабістай драмай, драмай дарагіх яму людзей). І акцёр усім сваімі паводзінамі, позірмам, сіраванымі па «музычнага» прыёму. І ў той жа час мы здагадаемся, што такая задума можа раптам успыхнуць у следчага сапраўды таленавітага.

Хочацца адзначыць яшчэ адно, чыста слухавую, «следчую» рысу Беладаркоўскага — Корбута. Гэта яго прафесійна дакладныя паводзіны ў час допытаў. Паводле ўласнага, хоць і невялікага, вопыту, ведаю, як цяжка бывае часам захаваць спакой і выт-

Сцэна са спектакля «Усяго адно жыццё». У ролях: Паўла Корбута — арт. Р. Беладаркоўскі, Марыя Васілеўна — арт. З. Курдэянак. Фота П. ЛАСРУСКА.

ния. Радуюць тыя сцэны, дзе І. Папоў лічы раз засведчыў сваё ўменне распрацоўваць масавыя сцэны, выразна мізансцэніраваць на ўсёй плошчы падмостваў, ствараць разам з выканаўцамі атмасферу ўзаемаразумення паміж дзеючымі асобамі, унутраны кантакт. Артыст Э. Цурбакоў у ролі трактарыста Мастава, нібы падхвіліны ўсё лепшае, што ўласціва яго бацьку М. Цурбакоў (ён іграе старшыню калгаса Макарычава), паводзіць сябе так, быццам у яго не другая радная роля, а ён на час спелатка сам робіцца абалытым і адкрытым людзям маладым чалавекам, які прайшоў праз полымі вайны. Другі старшыня калгаса (артыст М. Цубатаў) таксама пераканаўчы і ў мове сваёй, і ў пластычным малюнку персанажа. У адрозненне ад экстравагантнай Табун-Туркоўскай, сьпранаў, як мы казалі, на ўзорах прыкрых штампав, фігура Рахубы, на першы погляд, таксама падкрэслена эксцэнтрычна, атрымалася завершанай і на дзіва дакладна «ўпісанай» у клімат лёнаўскай драмы артыстам А. Каменскім. Яшчэ раз пераконваешся, што паучыць меры — нчасліва аднака таленту, які і там, дзе драматург быццам бы дае прастору для таго, каб акцёр мог забавіць публіку, стрымлівае сябе ў разузных межах аўтарскай і рэжысёрскай задумкі. Правільна робіць А. Каменскі, калі не губляе ў вобразе трагедыйнага падтэксту.

Мабыць, правярыўшы спектакль на публіцы, І. Папоў адчуе, што Л. Старажава можа і павінна развіваць тое, што яна знайшла ў эпізодзе размовы па тэлефоне з акадэмікам Карэвым, — праўду ўзрушаюча сэрца, якое нібы мімавольна прымушае жанчыну недэзначна выказаць паучыць, пранесены праз усё жыццё. Штучную веліч пакрыўджанага каханя іграць, мабыць, і не трэба, але прытоены і непахісны гонар Марыі Сяргееўны павінен трымцець у вобразе, як струна. Выканаўцам роляў Дашанькі (Л. Усавава) і Маркі (Л. Гарбунова), наадварот, як гэта ні парадкальна, не варта нічога паглыбляць, ім бы захавачы тую непасрэднасць сцэнічных паводзін, якую яны ўспрыялі з драматургічнага матэрыялу п'есы і сваёй артыстычнай індывідуальнасці.

Спектакль падабаецца гамальчана. Але носьце ў гледачоў не павінен сувакоўваць калектыву — тэатра на чале з патрабавальным да сябе рэжысёрам І. Паповым. Ён ведае, што Лёнаў — мастак невычэрпных глыбіняў, што з цягам часу акцёры могуць і замацаваць крыўдныя пралікі, пра некаторыя з якіх мы пісалі вышэй, і плённа ўзбагаджаць здабыткі. І ад яго мужнасці і паслядоўнасці залежыць, што возьме верх.

І. СЯУКО.

рымку. А перад Корбутам не проста злучыцца, а чалавек, здольны ацэньваць сабе і іншых, вінаваты ў смерці дзесяткаў сваіх суайчыннікаў. Зрэшты, Нікановіч усюсна зрабіў замаха на асабістае шчасце Паўла. А спелы ўвесь час стрыманы і нават ветлівы. Але мы, гледачы, адчуваем, якім намаганнем волі даецца яму гэты спакое! Вось Нікановіч просіць даць яму магчымасць памерці Івановым. Памерці Івановым? Значыць напярэдак на свой абавязак, значыць забывць аб тым мундзіры з пагонам! Па-чалавечы намер зразумела. Але Нікановіч таксама калісьці здрадзіў мундзіру і таксама напярэдак на абавязак. Значыць, здрадзіць невядомаму яму, Корбуту, салдату Іванову, які сумленна загінуў за Радзіму?

Гледачы адчуваюць: павінен адбыцца выбух. І ён адбыўся. Але адбыўся ў душы Беларускага — Корбута. Для Нікановіча ён — толькі нечаканая цынічна, як і нібыта павісла ў пакоі следчага, ціжкая, яна лыммушае злучыць сагнуць плечы. А Корбут, жа ўмее выбухаць! Гэта мы добра бачылі крыву раней, у сцэне, калі Скарапад прапанаваў Паўлу:

— Ты вольны што... Ты скажы мне, калі ласка, што страціць дзяржава, ці так ужо будзе зняважана наша прэсуддзе, калі гэты падлюга пойдзе пад суд, як Іванов? Здрадзіў, ваяваў супраць нас Іванов. Яго шукалі як Іванова. Знайшлі як Іванова. Хто, апрача цябе, ведае, што ён не Іванов? Ніхто. Толькі ты адзін.

І яшчэ адна парада Скарапада — падумаць пра сябе, «не звязвацца з сястрой здрадніца». Але ж гэта і ёсць здрада: спачатку падумаць аб сваёй шкуру, здрадзіць любімым чалавеку, здрадзіць свайму абавязку, а потым здрадзіць Радзіме. І тут Корбут выбухае! Ён гаворыць свайму «сябру» усё, што думае аб гэтых словах. Гаворыць рэзка, адкрыта, як і належыць аднаваць на пошласці і нізасці.

Эмацыянальны ўздым і трапныя дэталі паводзін героя, службовая стрыманасць і натуральная інтанацыя жывога чалавечкага тэмпераменту характарызаваюць ігру Р. Беларускага.

Мабыць спецыялісты змаглі б знайсці ў ігры акцёра, ды і ў п'янастаўцы п'есы, не адну «загану». Мне ад душы хацелася, каб іх было як мага менш. Таму што, як мы ведаем, Беларускаму ўладася стварыць праўдзінны вобраз выдатнага чалавеча — следчага Корбута, чалавеча май прафесіі. І за гэта яму — вялікае дзяк!

Сяргей ЖЫШКО,
лейтэнант юстыцыі.

гор. Брэст.

БЫЛО гэта нядаўна.

У Вярэйкаўскім сельскім доме культуры Валкавыскага раёна ішоў паказальны вечар. Цэлы месяц рыхталі яго для культурна-работніцкага раёна — глядзіце, вучыцеся!

Галоўным рэжысёрам вечара была Валя Бабарэнь, метадыст абласнога Дома народнай творчасці. Кіўне дзяўчына — і на сцяне фота або карціна. Націсне кнопку — і загучыць у зале мелодыя.

Усё ішло па сцэнарыі. То вядучыя чыталі вершы, то ўзімаліся на сцэну перадавікі калгаснай вытворчасці. Нездарма ж вечар быў прысвечаны ім — людзям, «чыя рукі пахнуць хлебам». Менавіта пра іх і павінна было прагучаць слова са сцэны.

— Цяжкія была барацьба. Кулакі стралялі ў нас з абрэзай, — расказаў вядучы пра калектывізацыю.

Але ў часы, пра якія ішла гаворка, тут, у Вярэйках, сяляне парабкавалі на панскім полі. Калі першыя трактары ў Савецкай Беларусі выходзілі на шырокія калгасныя палі, вярэйкаўцаў кідала ў турмы польская дэфензіва. І калі краіна ў пасляваенныя гады аднаўляла калгасы, тут, на землях Гродзеншчыны, яшчэ стаяла праблема — як з'яднаць хутары ў вёску.

Мне ўсё больш здавалася, што не ў Вярэйках пісаўся гэты сцэнарыі. Калгаснік, якога ўключылі ў праграму, праўдзі на гэтай зямлі шчасцыздасяг з гэкам і мог бы многа расказаць пра яе, але сцэнарысты навазлі яму сваю праграму.

Думалася і пра тое, што такія вечары мала што даюць хлеббаробам.

Я ўважліва сачыла за прысутнымі. Яны разглядалі фотакарткі і кінаматэрыялы, сцішна слухалі гучныя, глядзіць вершы, але ажыўляліся толькі тады, калі на сцэну выходзіў нехта з аднавакоўцаў. Яго слухалі, не прапускаючы ніводнага слова. Відаць, людзям хацелася больш паучыць пра свае Вярэйкі — старыя і новыя, убачыць іх на экране, паслухаць песні аб цяжкім мінулым, успомніць тых вярэйкаўцаў, што аддалі сваё жыццё за Савецкую ўладу, за камунізм.

Дарэчы, пра вершы аб хлебе. Добра прагучалі б тут творы Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Аркадзя Куляшова і іншых беларускіх паэтаў! Дык не. Назбіралі розныя вершы з рэпертуарных зборнікаў, нават не ўспомніўшы, хто іх напісаў.

Я задумалася: а чым, якімі крытэрыямі кірэваліся маладыя культуротнікі? Што яны чыталі? Чаму падбіраюць для мастацкага чытання выпадковыя творы? І наогул, з якім багажом едзе на работу выпускнік культурасветвучылішча?

Прыслухайцеся да маладзёжных ансамбляў. Як брэты-блізняты, падобны адзін на аднаго. «Таварыш», «Гусі-лебедзі», «Прызнанне» і яшчэ дзве-тры назвы — вось асноўны іх рэпертуар. А слухачы, асабліва ў сельскім клубе, зусім па-рознаму ўспрымаюць «Ты разлібіл мяня бы, што ли» і, скажам, «Як правёў мяне Цімох». Я зусім не бяруся сьвярджаць, што толькі народныя песні маюць права на існаванне ў вёсцы. Зусім не! Але, капіруючы вядомых артыстаў, самадзейныя выканаўцы не пруюць надпесняй. Да таго ж, выпускнікі к вучылішча, прыязджаючы ў вёску, часта як бы забываюць, што яны тут не проста хлопец і дзяўчына, а работнікі культуры, густы якіх будучы і павінны ўплываць на акружаючых.

Я гаварыла на гэтую тэму са студэнтамі культурасветвучылішча.

Пеця Чырко толькі што вярнуўся з вытворчых працтыкі. Атрымаў адзнаку «выдатна». Ён правёў даа ўдалыя тэматычныя вечары, арганізаваў некалькі выступленняў, канцэрт.

— А чыя вершы вы ўключылі ў праграму вечара? Паціскае плячыма.

— Са зборніка, а чыя — не помню.

— А хто з сучасных паэтаў вам падабаецца?

Маўчанне. Доўга стараецца прыпомніць. Нарэшце, вычыскае:

— Пушкін.

— Вы — студэнт харэвога аддзялення. Каго з беларускіх кампазітараў ведаеце?

Аказваецца, што ведае ён толькі Юрыя Семляку. Густа чырванее:

— Вы лічыце, што я дрэнна падрыхтаваны? Няпраўда. Я люблю вечар правяду. Што слаба ведаю паэзію, не мог назваць беларускіх кампазітараў — гэта, канечне, ня-добра. Але ў мае абавязкі, як клубнага работніка, гэта не ўваходзіць.

Так і сказаў: «У мае абавязкі гэта не ўваходзіць».

Вольга ІПАТАВА,

спец. нар. «Літаратуры і мастацтва»

ПАЧЫНАЦЬ З ВЫТОКАЎ

ГРОДЗЕНСКАЕ КУЛЬТАСВЕТВУЧЫЛІШЧА РЫХТУЕ АРГАНІЗАТАРАЎ СЕЛЬСКАЙ МАСТАЦКАЙ САМАДЗЕЙНАСЦІ. ЯК РЫХТУЕ? ЯК ПРАЯЗЛЯЮЦЬ СЯБЕ МАЛАДЫЯ КУЛЬТРАБОТНІКІ? ЯКУЮ КУЛЬТУРУ ПЯСЦЬ ЯНЫ І ВЕСКУ?

взякі гэта не ўваходзіць. Аляўціна Лапшына, якая з'явілася побач, падтрымала яго:

— Гэта наш асабісты недахоп.

Атрымліваецца, што студэнт у асноўным ведае, як зрабіць сцэнарыі, правесці вечар. Ведае, як суаднесці песні, вершы, прозу ў сцэнарыі. Але не ведае, што выбіраць. Вось і паказваюць мне ў вучылішчы сцэнарыі, дзе на першай жа старонцы надрукаваны такія радкі:

На сатыре звейся высь
Все, что портит нашу
жизнь,
Пусть сейчас под Новый
год
Дрянн и мерзость
оживет (!?)

А можа ўсё гэта асобныя выпадкі, па якіх нельга рабіць пэўных вывадаў? Звіталася да студэнтаў 29 групы трэцяга курса.

— Вы праз паўгода пачнеце самастойна працаваць. Вершы якіх беларускіх паэтаў пра Вялікую Айчынную вайну парэкамендавалі б для мастацкага чытання? — пытаюся.

Люда Нядзведзь доўга думае.

— Камсамольскі білет Кастуся Каліноўскага...

— І?

Сяброўкі ззаду падказваюць:

— Куляшова!

— А хто такі, — пытаюся, — Кастусь Каліноўскі?

— Люда прыпамінае — так называецца вуліца. З дапамогай сяброва удакладняе, што гэта кіраўнік нейкага паўстання.

Прыкра і крыўдна робіцца на душы. Дзядзчына ведае адну з самых хваляючых старонак роднай гісторыі. Не ведае, што па тых жа вуліцах, дзе ходзіць яна сёння, некалі кроўчы мужныя барацьбіты, публіцыст, аўтар першай у краіне дэмакратычнай газеты.

Задаю яшчэ адно пытанне:

— А хто такі Карскі, імя якога названа наша абласная бібліятэка?

Дваццаць два студэнты разгублена маўчаць. З дэльтай размовы відаць, што гэтак жа дрэнна студэнты ведаюць лепшыя мастацкія калектывы вобласці, мясцовую творчасць, мастацтва рэспублікі наогул.

Калі пачынаеш праглядаць праграмы па гісторыі быту і касцюма, заўважаеш, што ў іх няма ніводнага беларускага мастака. Тое ж — у праграме па класе баяна. Толькі на завочным аддзяленні па гэтым класе будзе разважана некалькі беларускіх песень. Усяго некалькі. Тое ж у праграмах па гісторыі мастацтва, па музычнай літаратуры, дырыжыраванні. Не часта можна убачыць на сцэне інсцэніроўкі па

творах беларускіх пісьменнікаў. Летась такія інсцэніроўкі рабілі шэсць студэнтаў з трыццаці двух. Намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце Уладзімір Міхайлавіч Сяргейчык спасылваецца на праграмы.

Дарэчы, яшчэ раней я гаварыла з дырэктарам вучылішча Феліксам Феліксавічам Уронкам, які таксама пагадзіўся, што выкладанне роднага слова, беларускай літаратуры і мастацтва ў вучылішчы на нізкім узроўні, абядаў абмеркаваць гэтае пытанне ў педагагічным калектыве. Ды інакш і нельга. Яшчэ не так даўно, працуючы загадчыкам сектара культмасвай работы абкома камсамола, я часта чула ад загадчыкаў рэальных аддзелаў культуры

зала, што найбольш творча пасля заканчэння вучылішча працуюць тыя, каго пасылаюць на вучобу калгасы, рэкамендуюць раённыя аддзелы культуры і райкомы камсамола. Але ў той час, як летась вучылася дзесяць калгасных стыпендыятаў, сёлета ў вучылішча паступіў толькі адзін, ды і той з Брэстчыны.

Калі гаварыць пра падтрымку і клопат, якія павінен адчуваць культуротнік з боку кіраўнікоў раёна, то нельга не сказаць пра тое, што ў некаторых нашых раёнах выпускнікоў сустракаюць у лепшым выпадку абывакава. Згадчык аддзела кадраў абласнога ўпраўлення культуры Іван Анфімавіч Аверкіев гаворыць:

— Не дзіва, што з Астра-

вецкага раёна бягуць культуротнікі. Там ім не даюць нават кватэр. А васьм у Слоніміскім раёне за апошнія два гады кватэры атрымалі пяць выпускнікоў культурасветвучылішча. Значыць, пры жаданні можна знайсці кватэру.

Асабліва нялёгка працаваць маладым культуротнікам у Гродне. Тут перад імі звычайна стаіць яшчэ адна цяжкасць: як кіраваць калектывам, традыцыі якога трывалыя ды яшчэ і тыя традыцыі, з якімі трэба змагацца? Напрыклад, амаль усе самадзейныя эстрадныя калектывы горада вызначаюцца нізкай культурнай выканання, захапляюцца гукавымі эфектамі.

І такая праблема існуе: як сабраць людзей у мастацкі калектыв, як стварыць у такім калектыве творчую атмасферу?

Не ўсё з гэтай праблемай спраўляюцца і таму на такіх буйных прадпрыемствах, як абутковая фабрыка «Нёман», тытунёвае аб'яднанне «Нёман», хімічны камбінат імя С. Прытыцкага, баваўняна-прадзіляная фабрыка, завод карданавых валаў няма самабытных мастацкіх калектываў. А магчымасці для іх стварэння тут ёсць. У гэтым выпадку дапамагчы павінна абласное ўпраўленне культуры.

У нас яшчэ мала добрых фальклорных калектываў. Мала для вобласці, якая, бадай, як ні адна ў рэспубліцы, мае багаты літаратурны і фальклорны традыцыі, якая падаравала чалавецтву шэраг сусветна вядомых вучоных, кампазітараў, літаратараў.

Нейкія крокі ў гэтым напрамку робяцца. У снежні ў вобласці будучы праводзіцца раённыя, а ў студзені — абласны агляд фальклорнай творчасці збіраецца — наладзіць у сельскіх клубах выставкі работ народных умельцаў. Усё большую ўвагу ўдзяляе праблемам мастацкай самадзейнасці абком партыі. Відзіць, настаў час вырашаць гэтыя праблемы, пачынаючы з самога вытока, каб увесць вучэбны працэс музычных школ, музычна-педагагічных вучылішчаў, культурна-асветных устаноў скіроўваў юнакоў і дзяўчат на больш беражлівыя адносіны да народнага мастацкага вопыту.

Прыязджаючы на вёску, малады работнік павінен быць носьбітам самай высокай культуры.

Выдатны аверскі паэт, лаўрэат Ленінскай прэміі Расул Гамзатаў — гошч Мінска, гошч Беларусі. Яго цудоўную паэзію ў нас ведаюць і любяць, ён сустранецца ў Мінску са сваімі сябрамі-чытачамі і з калегамі па перакладу. Яго творы ўжо гучалі на беларускай мове. Нядаўна ў нашым штодзённым лістаце былі змешчаны вершы паэта ў перакладах Сяргея Грахоўскага. Неўзабаве ў выдавецтва «Беларусь» набачыць свет кніга выбраных твораў нашага аверскага сябра. Сёння мы прапануем увазе чытацкай яго паэму ў перакладзе народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова.

Расул ГАМЗАТАЎ

ВЕСТАЧКА З АУЛА

1

Лістоў нямала з рук паштовых
Я атрымаў у розны час —
Не выпадковых, выпадковых,
Пустых і смешных іншы раз.

У тых — хвальба, а ў тых — папроні,
А ў трэціх — боль і горыч слёз.
Радзі ў чацвёртых, — як урокі,
А ў пятых — пералік пагроз.

Я ўсе іх клаў на сэрца шалі.
І з гордасцю, не ўпершыню,
Чытаў лісты, што аддавалі
Мяне апале, як агню.

Якой бы не была апала
Дэклараваная мне ў іх,
Лягчэй жылося мне, бывала,
Ад вестач, сэрцу дарагіх.

Сталічны штамп гасіў іх марку
Альбо аўльская пячаць,
Я мог ім почырк, стыль, памарку
За змест і шчырасць дараваць.

На марках часам красавалі
Арлы, сланы, ці каралі,
Каторых вартасць пагашалі
Замежнай пошты штэмплі.

Усе мы ад лістоў залежым,
Што парушаюць наш спакой,
Напісаныя прозан, вершам,
Яны ляцелі ў адрас мой.

Ад юнакоў яшчэ не сталых,
Тых, што аперыліся ледзь,
Ад засяроджаных і дбалых
Старых, чый горкі лёс — сівець.

Ад тых, што вартасць хлеба зналі,
Зямлю аралі, і ад тых,
Што сцэну да канца абралі
Адзіным хлебам душ сваіх.

Паэтаў, вешчак музай хворых,
За іх лісты я не забыў.
Хаваў лісты жанчын, каторых
Я некалі багатварыў.

Лісты ляцелі, як чароды,
І кожны нёс, як часу плынь,
То холад ранняй непогоды,
То вёснаў раннюю цяплынь.

У свой бы гонар да апошняй
Старонкі ўсе іх пазбіраць,
З усмешкай і тугою позняй,
Нібы аповесць, прачытаць.

Падзеі б ажылі былія,
Людзей імёны, твары іх,

Ды гінулі старонкі тых
Злачыннай справай рук маіх.

Я ў печку іх кідаў напісці,
І грэў іх полымем далонь,
Так на зыходзе жнівён лісце
Шпурляе ў восені агонь.

Рааў іншыя, як і цяпер я —
Не мела літасці рука.
Бялела шмоцце іх, як пер'о
Абскубленага гусака.

Не крыўднай слабасці адзнака,
Не раз я на сваім вяку
З тугою гібель іх аплакаў,
Як стэп засохлую раку.

Лісты, лісты!
Сярод сірочых
Радкоў ёсць і такая быль,
Што не парваць — пры чым тут
пачырк,
Што не спаліць — пры чым тут стыль.

Непадначалення страце,
Усе, усе пры мне яны.
Нібыта пры старым салдаце
Яго рубцы і ордэны.

Між пісем тых, што захаваны,
Ёсць запаветнае адно,
З ім — багацейшы я за пана,
Мне даражэй за скарб'яно.

Нагадваюць лясных галубак
Мне літары таго пісьма.
Дзе некаторых, сэрцу любых,
Слоў, сцёртых даўнасьцю, няма.

Вас, калі б трапілася часам,
Не вельмі ўразіла б яно,
Накінутае без адказу
Несправядліва і даўно.

Да родных гор гару імкненнем,
І, прыгадаўшы светлы час,
Пішу, хаця і са спазненнем,
Сваю паэму, як адказ.

2

Студэнтам быць мне давялося,
Сын гор — здружыўся я з Масквой.
І на Цвярскім бульвары восень
Кружыла лісце нада мной.

Хоць лекцыяй слухачом ахвотным
Быў я, але й цану ім знаў.
У інтэрнаце жыў, а потым
Сабе пакой прыватны зняў.

Насіў я гальштук паласаты,
Палаху кепкай замініў.
Спаць клаўся позна: я да хаты
Прыходзіць рана не любіў.

Я думаў, жыў па-маладому
З гарачым пачуццём душы.
І чалавечаму, людскому
Я і дагэтуль не чужы.

Паэты, верныя сумленню,
Мы строга ўзважвалі радкі.
Быў і сапраўднаму натхненню
За сведку наш бульвар Цвярскі.

Чужых радкоў суддзя суровы,
Я тонкіх знаўцаў паважаў
І пераклад свон падрадкавы
Не раз таварышам чытаў.

А над Масквой плылі хмарынкі,
Іх вецер поўдня гнаў якраз
З Каўказскіх гор, ад той
дзяўчынкі,
Што перайшла ў дзевяты клас.

Мне помніцца, як даўнім летам
Дражніліся зацята з ёй
Сябры дзяцінства і пры гэтым
Нявестай клікалі маёй.

3

З прылётам ластавак вясновых,
Калі пісьмо яе прыйшло,
То ўсе завеі з ім суровых
Нібы рукой з душы змяло.

І ад таго канверта,
мылак
Заклепанага, на мяне
Паваяла і нечым мілым
І запаветным па вясне.

Знаёмы почырк на канверце
Мне нагадаў дзяўчынку гор,
Якую мне ў нявесты меціў
Майго маленства дружны хор.

На марцы штамп цадзінскай пошты.
Ускрыў канверт — і свет пайшоў
Кружыцца раптам ад таго, што
Да родных слоў прыпаў я зноў.

Хаця мяне зусім звычайна
Дзяўчынка гор вітала ў іх,
Але хаваўся сэнс патайны
У самых простых словах тых.

Пісала мне аб школьным хоры,
Паведамляла заўднё,
Што быў сусед зімою хворы,
Але паправіўся даўно.

Нібы чароды птушак — словы.
Я, ўсхваляваны, прачытаў
Аб тым, што дождж прайшоў
вясновы,
Што снег даўно ў гарах растаў.

Пасля з адвагай ястрабінай
Пяро зрабіла разварот,
І слову нейкаму — з птушынай
Сям'і — закрэсліла палёт.

Лугоў завобланных крывітка —
Адзін я ведаю чаму —
З трыма лісточкамі травінка
Была даверана пісьму.

Я некалі ў лясным куточку,
Паводле звычаю, зрываў
Сэрцападобных тры лісточкі,
Калі «нявесту выбіраў».

Забавя даўня. Ды зноў я
Чытаў пасланне,

у якім
Жадала мне яна здароўя,
Хоць я здаровы быў зусім.

Калі ж пісьмо, што напісала,
Яна падпісваць пачала,

З пяра на імя кропля ўпала,
Нібыта каменем лягла.

І я таму віной, здаецца,
Перад дзяўчынкаю ў даўгу.
Бо, як не сілюся, а з месца
Той камень зрушыць не магу.

Пра вестку з горскага аўла
Ці не замнога я пішу!
О не, яна перавярнула
Маю шматгэшную душу.

Пад грук і сварку кол і рэк
Нібыта ехаў дзень і два
І з цяжкім раптоўна нека
Я злез пустая галава.

На тым паўстанку мімалётным
Быў нечаканай вестцы рад,
І — з пачуццём яшчэ маркотным,
Чамусьці павярнуў назад.

Перада мной-мільгали вёсны,
Як сосны за акном маім.
Я адначасна і дарослым
Сабе здаваўся і малым.

4

Не абмінаючы павагай
Другіх пачуццяў, не магу
Я абсыці сваёй увагай
Пачуццяў тых, што берагу.

Ці адшукаю выйсце слову,
Душ чалавечых сувязны!
Аб пачуцці святым размову
Я з зоркай вёў у час начны.

З крутой скалы на перавале
Глядзеў я моўчкі ў глыб нябёс,
Пакуль мой позірк не заслапі
Дзве кроплі гаркаватых слёз.

І падмаскоўныя бярозы —
Як над Гунібам дарагім —
Са мною глядзячы ў нябёсы,
Аб пачуцці шапталі тым.

Душа сціскалася ягонай
Шчыmlвай светлаю тугой.
Міналі дні чаргой законнай,
Усталяванаю не мной.

Не вязнем пачуццёвай прагі
І я па свеце-калясіў,
Ды кожны раз адны развагі
Прывозіў я адтуль, дзе быў.

Глядзеў з вяршыні Фудзі-Яма
На журавоў адлітных я,
Над гангам бачыў дзверы храма,
Якія сцерагла змяя.

Карміў я чаек перад штормам,
Па рымскіх вуліцах блукаў,
І ў Луўры перад непаўторным
Слоў не знаходзячы, ўздыхаў.

Ды меў адно я парыванне,
Адным быў поўны пачуццём,
Што абавстрае вандраванне —
Хутчэй вирнуцца ў родны дом.

Пачуцце гэтае спрадзеку
Крыві значэнне, набыла
І горда сэрца чалавека
Над гучнай славай узняла.

Для нашых спрэчак, спраў
адзіны
І найвышэйшы суд яно.
Яго любоўю да радзімы
Не я адзін заву даўно.

Як перад вечным і ўладарным
Слоў не знаходзячы, змаўкаў,

НАДЗЕННАЕ,
НЕАДКЛАДНАЕ

СЛОВА ДА СЯБРОЎ ГАЗЕТЫ

Закончылася падпіска на 1972 год на рэспубліканскія літаратурна-мастацкія выданні. У сямі многіх новых чытачоў паштальёны будучы прыносіць насопісці «Полымя», «Малодосць», «Беларусь», «Номан», «Бярозку» і «Вясёлку». На розны густ і розны ўзрост падпісчыка. Прыемна, што і ў штодзёніка «Літаратура і мастацтва» — адзінай у Беларусі газеты, якая шырока асвятляе на сваіх старонках пытанні літаратуры, культуры, мастацтва рэспублікі і важнейшыя сацыяльна-грамадскія праблемы, — з'явілася нямала новых сяброў, якія падпісаліся на гэтае выданне.

Такая пільная ўвага да газеты з боку чытачоў абавязвае калектыву рэдакцыі ў новым годзе яшчэ больш рабіць, каб чытачы і грамадскія рэспублікі ведалі — пра выхад у свет новых твораў, былі ў курсе важнейшых спраў літаратурна-нага працэсу, яшчэ шы-

раў асвятляць тэатральнае і музычнае жыццё, пісаць пра нашу кінемаграфію, выяўленчае мастацтва, архітэктуру, расказваць аб рабоце бібліятэк, клубуў, музеяў, калектываў мастацкай самадзейнасці, народных умельцаў, кінафікатараў, работнікаў кніжнага гандлю Беларусі, друкаваць нарысы пра нашага сучасніка, аператыўна адгукацца на важнейшыя грамадска-палітычныя падзеі. Спадзяемся, што ў вялікай і пачэснай рабоце па прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда КПСС нам будучы актыўна памагаць нашы аўтары, якіх у новым годзе

ў нас будзе значна больш. Вашы пісьмы, дарагія таварышы, вашы прапановы, артыкулы і паведамленні з месца ажывяць старонкі штодзёніка цікавымі, надзённымі матэрыяламі. А пакуль што хочацца выказаць словы шчырай падзякі ўсім грамадскім распаўсюджвальнікам газеты «Літаратура і мастацтва», партыйным і прафсаюзным арганізацыям творчых саюзаў, тэатраў, органам культуры, усім, хто прымае і прымае актыўны ўдзел у прапагандзе нашага выдання. Гэта — перш за ўсё акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Вя-

лікую арганізатарскую работу па падпісцы на штодзёнік «Літаратура і мастацтва» праводзіць у калектыве заслужаная артыстка БССР Алена Рынковіч. Сярод пастаянных падпісчыкаў на газету вядучыя артысты: П. Малчанав, З. Стома, С. Станюта, С. Бірыла, мастакі А. Грыгар'янц і Б. Герлавай, кампазітар С. Картэс, рэжысёр В. Раеўскі, дырэктар тэатра А. Міхалюта, рэжысёр Г. Сімікіна, работнік электрацэнтра К. Падвішанская, бухгалтар В. Пагоцкая і многія іншыя. Сёння ў тэатры на штодзёнік падпісалася 45 чалавек. І ў Дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа гэтай справе нададзена таксама вялікая ўвага. На працягу некалькіх гадоў арганізацыя падпіскі

займаецца тут заслужаная артыстка рэспублікі Галіна Маркіна, 25 артыстаў і работнікаў тэатра — пастаянныя падпісчыкі і чытачы нашай газеты. Добрага слова падзякі заслужыў артыст Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі ў «Бабруйску» В. Філатаў, загадчык літаратурнай часткі тэатра музычнай камедыі А. Казлоў. У гэтых малодых творчых калектывах рэспублікі знайшлася нямала падпісчыкаў на «ЛіМ». Калі гаварыць аб падпісцы ў раёнах і абласцях рэспублікі, то прыкладам умелай прапаганды «Літаратуры і мастацтва» можа быць Быхаўскі раён (загадчык аддзела культуры В. Зайцаў), дзе ўжо сёння ёсць

Так і яго размова марным
Ніколі я не даяраў.

І сніў, што сонца акунула
Сябе ў ручай пасля начы,
Сніў, што дзяўчына да аула
Шла са збанам на плячы.

І нібы ажываў глыбокі
Сэнс незабытага пісьма:
Кіпелі горных рэк вытокі,
І спела пад акном хурма.

І вось радок ператварыўся
Ужо ў дымок па-над страхом,
І каляінка павіўся
Услед за дрогкая арбой.

І я іду над стромкай кручай,
І дзьму ў свісцёлку-як мага,
І побач чарадой лятучай
Клубіцца воблакаў пурга.

І вечар чырвані палоскай
Фарбуе горы ў сьняве,
І маці, стоячы на палоскай
Страсе,

заве мяне, заве.

З тых дзён гадоў прайшло нямала,
Але ўвесь час здаецца мне,
Што маці, гэтак як стаяла,
Стаіць,

заве, заве мяне.

У непагодны і ў пагодны
Дзень, на адлегласці любові,
На матчыні кліч такі добры,
Я чую кліч зямлі сваёй.

Ні ад чаго не адракуся,
Гатовы ўсё пачаць з азоў,
З далечыні я адзавуся
На поклік гэты зноў і зноў.

Дзяўчынка гор, ці не па гэтай
Прычыне верны я гарам!
А хіба цяжка іх наведваць,
Ліст прачытаў — і нібы там.

5

Ты адкажы мне, гор дзяўчынка,
Хіба не пільны позірк мой!
Ці не твая — вунь там — хусцінка
Зноў прамільгнула над страхом!

Ты не бяжы, мая суседка,
Але пазбегні зной тугі,
Іду аўлам, дзе не рэдка
Пачуеш мудрасць ізбагі.

Чароўных гор абрыс суровы,
Мне рады маці, бацька мой,
Ах, бацька, ён яшчэ здаровы!
Яшчэ ён маладзец сабой!

Сустрэў на вуліцы Басыра,
Аб Бухарэце зноў і зноў
Размову ён заводзіць шчыра
І шрамы паказаць гатоў.

Свая міліцыя — прывыклі!
І мне рукою махае тут,
Пыл метучы на матацыкле,
Упаўнаважаны Махсуд.

Як чарка чарцы ў час спатання,
Сябрам маленства, як раней,
Я рад і, не без спадзявання,
Бяру на рукі іх дзяцей.

Тут мода бурка панавала,
І мне шкада, што ў землякоў

Чаркесак менш, як быццам, стала
І больш цывільных пінжакоў...

Пісьмо чакаю...
На сцяжынку
Радкі падобны, і на іх
Я бачу першую травінку
І п'ю ваду з крыніц жывых.

Я думкай на вяршынях гордых,
З аўлам зноў душа мая,
Загінуўшых, што ўсталі з мёртвых,
З жывымі побач бачу я.

Аратых, воінаў ранейшых,
Салдат, што сёння — чабаны,
І двух братоў маіх старэйшых,
Што не вярнуліся з вайны.

З маленства дарагім парогам,
Дарогам свой паклон нясу,
І гавару, як перад богам,
Змагнуўшы са шчакі слязу:

«Аул мой родны, кут ласкавы,
Дзе б я ні быў — з табою я,
Вышэй ты славы і няславы,
Кальска сынняя мая.

Вось наша сакля, дзе ў каміне
Ніхто агню не варухне,
Але гарыць, гарыць, не гіне
Ён, пераселены ў мяне.»

Вось нібы сіверам падзьмула,
Я чую голас не адзі:
«Таўчэшы ўсё вакол аула,
Ці ты не ўсёі дзяржавы сын!»

Не знае хтосьці, мне на гора,
Што веліч сонечнай красы
Убачыць можна каля мора,
А можна — ў кропельцы расы.

Не, я ў любові сваёй упарты,
Айчыны-маці сынам быць
Я быў бы, сапраўды, няварты,
Каб маці мог сваю забыць.

Піць з многіх рэк ваду гатовы,
Я не забыў крыніц сваіх.
Без клёкату аварскай мовы
Я стаў бы ў міг нямы з нямых.

Жыхар Цада, каўказец родам,
І за айчынаю мяжой,
Здаецца, вартым быў заўсёды
Я пасланцом дзяржавы ўсёй.

Ды хтось не бачыць, безумоўна,
Што ў дні і шчасця і пагроз
Жыццём сумесным зліты кроўна
Аула і дзяржавы лёс.

Што тут даводзіць! Без вагання
Хіба не нашых гор сыны
Дзеля краіны ўратавання
Галовы склалі ў час вайны!

Да сказанага, з поўным правам,
Яшчэ дадаць я слова рад:
Як справы ладзіцца ў дзяржавы,
Дык і ў ауле добры лад.

І на плячах сваіх дзяржава
Трымаць надзею будзе вас,
Аулы гор, высокай явай
Пад самым небам увесь час.

І ты, зялёная галінка,
Святла праменьчык, што не згас,
Пачуй мой голас, гор дзяўчынка,
Прымі на вестачку адказ.

Хай над аўлам з хмары цёмнай,
Калі сінее небакрай,
Зноў дождж ідзе вясною цёплай
І ластаўкі шчабечуць хай.

Перакладу Аркадзь КУЛЯШОУ.

ГІСТОРЫЯ І
станавіцца Вялікай Айчынай
ваяна, хоць больш
старых ран не ўціх у
ветэранаў. За смугой
трыццацігадовай даў-
насці наступова сці-
раюцца асобныя падзеі,
некалі яркія эпізоды.
Вырасла новае пасля-
ваеннае пакаленне.

Але ні адзін гераіч-
ны подзвіг народны не
знікне з памяці на-
чадцаў. Ён ператва-
раецца ў песні, леген-
ды, кнігі, кінафільмы,
мемарыялы.

Галоўная мета дыя-
рамы «Мінскі кацёл»,
створанай для Бела-
рускага дзяржаўнага
музея гісторыі Вялікай
Айчынай вайны
Б. Арачэвым, П. Кра-
халёвым, У. Лагуном,
Л. Асядоўскім, — ара-

на. Гэта, паводле вы-
казання Героя Савецка-
га Саюза генерал-
лейтэнанта С. Жыгара-
ва, «чудоўны матэ-
рыял для выхавання
савецкіх людзей, мола-
дзі, воінаў Савецкай
Арміі ў духу высокага
патрыятызму, муж-
насці, любові да Радзі-
мы».

Удалы выбар месца,
выгадны пункт, пры
якім выразна чытаюцца
планы батальнай
кампазіцыі, садзейні-
чаюць успрыяццю
дыярамы ў цэлым, яе
дынамікі і псіхалагіч-
нага напалу. Грандыёз-
ная панарама паслядоў-
на раскрываецца перад
нашымі вачыма, як ста-
ронкі кнігі воінскай
доблесці і славы.

Цэнтральная частка
паказвае разгром і зні-

пераможцам. Гэты эпі-
зод таксама бачым на
дыяраме.

У ніжняй левай част-
цы паказаны повар
другой батарэі 887-га
артпалка радавы Я.
Зайцаў. Ён у баі 7 лі-
пеня ў рукапашнай зні-
шчыў чатырох гітле-
раўскіх салдат і афіцэ-
раў, якія напалі на
кухню.

Аб цэплены і сардэч-
насці сустрэч воінаў-
вызваліцеляў з мясцо-
вым насельніцтвам рас-
казвае эпізод на заднім
плане левай часткі
дыярамы.

Тут жа, бліжэй да
натурнага плана, пака-
заны допыт камандую-
чага войскамі 4-й на-
менна-фашысцкай арміі
генерала Мюлера, яко-
га ўзяў у палон савецкі
разведчык сержант
Глютаў. Допыт праводзіць
камандуючы 50-й
арміяй 2-га Беларуска-
га фронту генерал-лейтэ-
нант І. Болдзін.

На Мінскім участку
фронту ў паветраных
баях праславіліся Ге-
роі Савецкага Саюза
лётчыкі штурмавікі
М. Кірзеў і Б. Акрэсцін.
Яны паўтарылі не-
ўміручы лодзвіг М. Га-
стэлы. У цэнтры дыя-
рамы паказаны подзвіг
малодшага лейтэнанта
М. Кірзева, які накі-
роўвае свой палочны
самалёт на калону фа-
шысцкіх войскаў.

Калі 70 000 забіты-
мі і 35 000 палоннымі,
у тым ліку 12 генера-
лаў страцілі гітлераў-
цы над Мінскам. Кало-
ны палонных, якіх суп-
раваджалі на зборныя
пункты партызаны і
воіны Савецкай Арміі,
паказаны на многіх
планах дыярамы.

Жорсткая бітва, якая
разгарнулася над Мін-
скам летам 1944 года
з ужываннем вялікай
колькасці тэхнікі, змя-
ніла і характар ландша-
фту. Вырашаючы
пейзаж дыярамы, аўта-
ры стараліся захаваць
усе асаблівасці пры-
роднай структуры тых
мясцін, дзе ішлі баі.

У значнай меры по-
спех дыярамнага жы-
вання залежыць ад пе-
радачы прасторы, чаму
ў многім садзейнічае
натурны план. Мастакі
ў некаторых месцах
добра справіліся з пе-
радачай амаль няўлоўна-
га пераходу ад бута-
форскіх прадметаў да
жыванісца на палатне.
Траншэі, калы з на-
валкамі ржавяга дроту,
віарны ад авіябомб і
снарадаў, наскі, стані-
ны кулямётаў, ствалы
фашысцкіх танкаў —
усе гэтыя атрыбуты,
уведзеныя ў дыяраму,
жыва нагадваюць нам
грознае ліпенскае дні
сорак чацвёртага.

Гаворачы аб якасці
твора, нельга не адзна-
чыць і прыкрыя неда-
хопы, дапушчаныя ма-
стамі: блытаніну ў
размеркаванні ценяў
ад крыніцы асвятлен-
ня, не заўсёды ўдала
аўтары справіліся з
прасторай, і таму ў не-
каторых месцах задні
план навісае над пер-
радным; сям-там пару-
шаны прапорцыі прад-
метаў натурнага плана
з прадметамі, якія па-
казаны на палатне; не-
дастаткова распрацава-
ны асаблівасці чалавеч-
цкай постаці; не вельмі
выразна вырашаны
кампазіцыйныя ўстаўкі
ў натурным плане
і г. д.

І ўсё ж аўтары здо-
лелі перадаць суровы
гераічны дух эпохі
Вялікай Айчынай
вайны.

Барыс КРЭПАК.

ГЕРАІЧНЫ ДУХ ЭПАХІ

ДЫЯРАМА «МІНСКІ КАЦЁЛ» У БЕЛАРУСКИМ
ДЗЯРЖАЎНЫМ МУЗЕІ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫНАЙ ВАЙНЫ

біць у гледача ўражан-
не саўдзельніка гераіч-
нага дзеяння, увесці
гледача ў атмасферу
бітвы, у самы момант
кульмінацыі драматыч-
ных падзей.

У сваёй кнізе «Успа-
міны і роздум» Мар-
шал Савецкага Саюза
Г. Жукаў піша: «У Бе-
ларускай аперацыі най-
больш поўна праявіла-
ся выпрацаванае ў са-
вецкага камандавання
ўсёі ступені ўменне
хутка акружаць і зні-
шчаць буйныя гру-
поўкі войскаў праціў-
ніка».

Войскі Першага
Прыбалтыйскага, Пер-
шага, Другога і Трэця-
га Беларускага фронтоў
пры актыўным садзейні-
цтві беларускіх партызан
напеслі ў ліпені 1944
года сакрушальны ўдар
на нямецка-фашысц-
кіх войсках і завяршы-
лі акружэнне 105-ты-
сячнай групоўкі гітле-
раўцаў у лясах на паў-
днёвы ўсход ад Мін-
ска, адрэзаўшы ім
пількі адступлення на
запад.

Перш чым прысту-
піць да работы над
дыярамай, мастакі не-
аднаразова ездзілі па
месцах баёў, карпатлі-
ва вивучалі дакумен-
ты, матэрыялы, фата-
графіі тых гадоў, рас-
казы і ўспаміны
ўдзельнікаў бітвы пад
Мінскам. Іх ваеннымі
кансультантамі былі
Герой Савецкага Саюза
генерал-лейтэнант
С. Жыгараў, палкоўнік
у адстаўцы І. Белау-
саў, удзельнікі зні-
шчэння Мінскага «кат-
ла» і вызвалення Бе-
ларусі.

Галоўная цяжкасць
для мастакоў заклю-
чалася ў тым, што пе-
рад імі, жыццямі, якія
да гэтага працава-
лі ў станковым мастац-
тве, прадстаў зусім но-
вы па сваёй прыродзе
і структуры манумент-
альны мастацкі арга-
нізм са сваімі адмет-
нымі законамі, падыхо-
дам, узаемазвязямі
розных планаў і пер-
спектыў.

Глыбока драматыч-
на па гучанні карціна
бітвы, якая разгарну-
лася на нашых вачах,
стварае адчуванне ця-
пер ужо блізкай пера-
могі — і ў гэтым гла-
лоўным эмацыянальным
заряд твора.

Дыярама — не толь-
кі буйны па плошчы
твор, які дасягае дзе-
вяноста квадратных
метраў, не лічычы пра-
дзіяга натурнага пла-

шчэнне Апчэцкай гру-
поўкі праціўніка 222-й,
38-й стралковымі дыві-
зіямі і 44-й артыле-
рыйскай брыгадай.
Жорсткая баі даходзілі
тут часта да рукапаш-
ных сутычак.

У левай верхняй част-
цы твора паказаны
ціжкі бой на паў-
днёвы ўсход ад Мінска,
калі часці 157-й і 324-й
стралковых дывізіі
пад камандаваннем
В. Кацюшына і І. Ко-
зака адкінулі на ўсход
магутную групоўку гіт-
лераўскіх войскаў, якія
спрабавалі вырвацца з
Мінскага «катла».

У правай ніжняй част-
цы мы бачым, як
уліваюцца ў Савец-
кую Армію партызан-
скія брыгады, што ака-
залі неадзіную дапамо-
гу ў знішчэнні ворага.
Тут жа, у раёне Смі-
лавіч, разгортваецца
карціна разгрому фа-
шыстаў войскамі 369-й
стралковай дывізіі пал-
коўніка П. Галаіні,
44-й цяжкай артыле-
рыйскай брыгады палкоў-
ніка А. Айрапетова і 342-га
цалка самаходнай артыле-
рыі 49-й арміі.

Вялікі бой данаў-
швенца мізансценамі,
якія расказваюць аб
гераізме савецкіх лю-
дзей. У цэнтры, на пя-
рэднім натурным пла-
не, у зямлянцы аўтары
паказалі сувязную
252-га стралковага
палка яфрэйтара Т. Ба-
рагінзіну ў момант бою
з гітлераўцамі, якія на-
палі на бліндаж, дзе
яна перавязвала пара-
неных байцоў. Героіня
доўга адстрэльвалася,
пакуль не была схопле-
на ворагам. Не выдаў-
шы ваеннай тайны, яна
загінула. За гэты по-
двіг адважыўся наме-
сломка была намяротна
ўдасцоена званіц Героя
Савецкага Саюза.

Правай, у верхняй
частцы дыярамы, па-
казана разбітая фашы-
сцкая ваенная тэхніка,
павержаныя ворагі: тут
змагаўся артылерый-
скі ўзвод Смірнова. У
гэтым баі праславіўся
наводчык гарматы стар-
шы сержант Герой Са-
вецкага Саюза А. Аў-
дзееў. Пасля таго, як
загінуў увесь разлік
гарматы і выйшлі ўсе
натроны і траваты,
мужны воін у рукапаш-
най сутычцы засек та-
наром чатырох фашы-
стаў і выйшаў з бою

каля 200 падпісчыкаў на
газету.

Але даводзіцца шка-
даваць, што ў паважан-
ным калектыве тэатра
оперы і балета не здо-
лелі належным чынам
арганізаваць падпіску на
штыднёвік «Літаратура
і мастацтва». У той жа
час у рэдакцыю нярэдка
прыходзіць акцыяныя
прасьбы даць ім нумар
штыднёвіка. «Там пра-
мыне напісана, а газеты
ў Мінску не знайшоў». Са-
праўды, газета ў кіеўскі
наступав ў абмежаванай
колькасці і, каб пазбег-
нуць гэтых пошукаў, на
газету трэба падпісвацца.

Падпіскаца на штыд-
нёвік ніколі не позна.
Будзем спадзявацца,
што ў нас з'явіцца но-
выя падпісчыкі і ў Рэ-
спубліканскім тэатры юна-
га гледача, Дзяржаўным

драматычным тэатры імя
М. Горкага, у Брэсц-
кім тэатры імя Ленін-
скага камсамола Бела-
русі, у Гомельскім, Гро-
дзенскім і Магілёўскім
абласных драматычных
тэатрах, у Дзяржаў-
ным ансамблі танца
БССР, Дзяржаўным сім-
фанічным аркестры
БССР, Дзяржаўным
народным аркестры
БССР, камерным арке-
стры і іншых творчых ка-
лектывах філармоніі.

Асобай гаворкі заслу-
гоўваюць творчыя саю-
зы — пісьменнікаў, мас-
такоў, кінематаграфістаў,
кампазітараў, архітэктар-
аў. Тут яшчэ можна і
трэба многае зрабіць,
каб павялічыць коль-
касць падпісчыкаў на
штыднёвік «Літаратура
і мастацтва».

Хацелася б, каб гра-
мадскасць і нашых наву-

чальных устаноў — му-
зычных вучылішчаў і
школ, кансерваторыі, тэ-
атральна-мастацкага ін-
стытута, Мінскага мас-
тацкага і харэаграфічнага
вучылішчаў, Магілёўскага
бібліятэчнага тэхнікума,
Гродзенскага і Магілёў-
скага культасветвучы-
лішчаў, педагагічных ін-
стытутаў больш увагі
звярнулі на прапаганду
штыднёвіка сярод вы-
кладчыкаў і студэнтаў.

Будзем шчыра ўдзя-
чны ўсім грамадскім рас-
паўсюджвальнікам дру-
ку, мясцовым партый-
ным, прафсаюзным і
камсамольскім органа-
цыям, якія памогуць нам
павырыць кола падпіс-
чыкаў — новых сяброў
штыднёвіка «Літарату-
ры і мастацтва».

КАЖУЦЬ, што паэту зусім не абавязкова шукаць жыццёвыя ўражанні дзесьці на рамантычнай Поўначы і не вельмі абжытым Усходзе.

З гэтым, канечне, цяжка спрачацца: Але што, зробіш, калі неспакойны журналіст лёс многа гадоў кідае (а часам кідае і цяпер) то ў далёкія таёжныя гарадкі, то да камчатных вулканаў, то лясны «вышэй» — на Крайняго Поўначу? Што, калі сутракаеш там цікавых людзей, і іх жыццё пачынае цябе глыбока хваляваць, і ты ўжо не можаш пісаць ні аб чым іншым?

Менавіта так і адбылося са мной. Спачатку Усход і Поўнач вдаліся паспешлівымі радкамі дарожных нарысаў, потым — вершамі. Зараз, калі час сядзе з уражаннімі-вынаходкамі рысы, мне апоўназначылася расказаць пра ўсё бачанае і перажытае. Расказаць неспешліва, падрабязна, уважліва ўглядаючыся ў кожны твар, які застаўся ў памяці, прыслухоўваючыся да кожнага слова, якое дагэтуль гучыць у вушах...

НАЧНАЯ РАЗМОВА

З чаго пачынаецца Поўнач?

Ну, зразумела, з аэрапорта! — чую я традыцыйны адказ і ўжо выразаю бачу, як чытач у думках уяўляе сабе дзейную схему нарыса: доўгае і сталыя чарыны пагоды, бліскучы перагары з дыспетчарам («Колькі нам трэба паўгарадзі: вылет адкладаецца на метраўмовах Магадана!»), нарэшце, узлёт і абавязковая размова з падарожнікам — патрыётам тутэйшай зямлі («Дзесяць гадоў жыўу і выязджаць не хочацца!»).

Не буду расчароўваць «падрыхтаваната» чытача. Усё гэта было: і аэрапорт, і размовы, і патрыятызм мясцовых абарыгёнаў.

Але павінен з поўнай адказнасцю сказаць, што Поўнач пачынаецца не з гэтага.

Яна, па маю думку, у большасці пачынаецца з цвёрдых, устаноўленых з дапамогай Джэка Лондана і іншых «паўночных» пісьменнікаў уяўленняў.

Што ж, і мне прадсталі адчуць на сабе ўсё іх жалезабетонную несакурталасць.

Ляцель я павінен быў у сярэдзіне верасня. У Хабаўскі аэрапорт было па-летніму гарэма, але жонка старанна зашчыла ў чамадан ценную блізню, сінтэр, рукавіцы, нібы і збіраўся не ў Анды, а на адну з дрейфуючых станцый у Ледавым акіяне. (Вядома, можа і не спатрыцца. Але чым чорт не жаруе: усё-такі Поўнач!)

У Магадан мы прыліцелі над вечар. Наш АН-10 зрабіў круг над бухтай Нагаева, і вось калі ўжо зашкавалі на бетонцы падвешанай доўгімі радамі толькі што запаленых дыгароў.

Аэрапорт і аэрапорт: метраў яго даўжыню выцягнулі з шпірамі дзверыма, што аддзяляюць іх у таварных вагонаў, — убогі. Звычайная штурханна-ля-кас. Сіпы гомас дыктара: «Таварышы, зацісвайцеся, каму на Маршала!» «Вось месяц ў самалёце да мяса Шмита! І шчы!» «Грамадзяне пасажыры! У гэтым месяці месца няма...»

Я больш не слухаў. У многіх уяўленні намяццалася першая, ледзь прыкметная шчыліна. Легендарны мяс Шмита аказаўся звычайным пунктам пасадкі рэйсавых самалётаў. А пера-

поўная гасцініца... Я гэта было падобна на лобі з аэрапорта на мацерыку! (Уласна, мацерыка мы не паідалі. Але ўжо педзе пасля Ахоцка змяно, што зжыць на поўдзень і на захад, тут усе называюць менавіта так, накіталі заўзятых астравін).

А ў Магаданскім аэрапорце ўсё было па дэва звычайным.

Побач з прыземістым пакаўтам узнімаўся сцены ультрасучаснага будынка будучага аэравакзала, ля рыжых сопак, якія аддзяляюць у цэнтру, відны былі даўно не новыя для Хабаўска шэрыя буйнапанельныя дамы. Збоку, ля кіёскаў, па-сяброўску надміргвала зялёнымі вагачамі ляваа чародка таксі.

Не спынены нім і практоў да самай узлёт-

ПОЎНАЧ БЕЗ ЭКЗОТЫКІ.

най паласы. І, ужо вяртаючыся назад, заўзаяў на невысокім слупку, злева ад дарогі, ледзь прыкметны ў змроку плакат: «Сардэчна запрашаем!» А крыху далей — другі, звернуты да выхаду з аэравакзала: «Шчаслівай дарогі!»

Між імі было ўсёго пяць-шэсць сем-восем крокаў. А на самай, жа справе паміж імі ляжалі доўгія гады, а часам і цэлыя жыцці: Поўнач ёсць Поўнач.

Мне педувана пашанцавала. Нягледзячы на катэгарычнае папярэджанне дыктара, у гасцініцы ўсё-такі знайшося адно месца. Гэта быў зусім сучасны будынак, абстаўлены «мадэрнавай» мэбляю, з абавязковымі раскладушкамі ў калідорах і патунам бліздомных калі адміністрацый.

У нумары са мной аказаўся чацверак гадоў трыццаці і шасці — трыццаці васьмі. У яго быў добры мужчынскі твар: цвёрдым, крыху раздвоеным падбародкам, які здаваўся крыху шырэйшым за звычайны, з-за шчыраці, як у баскетраў, пераносцы. Густыя чорныя валасы праціла бязлікімі голкамі сівзна.

«Хто ён? Інжынер? Геолог? Марак?»

«Давайце знаёміцца?» рашуча перапыніў ён мае роздумы: Мікалай Фёдаравіч. Дабраўся ў Прывіду.

Дык былі ж месяцы! Вы яшчэ паспеце! — хутка загарыць і, усюміўшы заклікі дыктара.

Мне трэба заўтра дабыць у абдана... Выбіваю прыборы для фізкабінета... Гэта, ведаеце, у адзін дзень не зробіш.

Праз невадны хвіліні ўжо ведаў, што мой новы знаёмы — выкладчык фізікі і намеснік дыктара педэды-інтэрната ў бухце Прывіду (той самай бухце, якая прызначылі заўсёды малюецца ў некім наліра-рамантычным арэале!), што ў яго там дзесяць ася і ён спынаецца да вучылі, у іх пачаліся ўжо заняткі.

Аказаўся, што Мікалай Фёдаравіч чалавек неспакойны. Ён ўжо не раз накідаў сваю родную Гомельчыну. Ездзіў то да Матачын Шар, то на Новую Зямлю. Вучыў дзяцей. Быў механікам, рыбаком, прамысловікам-паліўнічым. І вось ўжо пяць гадоў працуе ў бухце Прывіду.

— Вы ведаеце, — неспешліва гаварыў мой субяседнік, паглядваючы «свой» чорны чуб, — у Арнады Філдэра ёсць кніга «Кліф Амазоні». Аўтар завпрае, што той, хто хоць адзін раз пабывае на гэтай раці, потым усё жыццё будзе сумаваць аб ёй і абавязкова вернецца... На Амазонцы не быў, так што правярць не магу. А вось той, хто пабыў тут, надыхаў тутэйшым паветрам, — той ужо на ўсё жыццё запамінае і надарыцца вынадак — вернецца...

Ён быў прысеў на ізікі ложка, але потым на прыста ўстаў і надыхаў да мяне.

— Вось я тры месяцы водпуску не дагуляў. Думаеце, за грошай? Не! Дамоў нацягнула — у Прывід. І хлопцаў шкада. Тры месяцы без фізі-

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

кі... У час экзаменаў не выдигнуць. Школа ў нас добрая, толькі вось прыбораў малавата.

— А як пасёлак? — цікавіўся я.

— Што пасёлак? — загароўся Мікалай Фёдаравіч. — Самае персептыўнае месца! На камені будаваць можна. Гэта ж не тое, што вечная мерзлата. Бачылі б вы, колькі там пабудавана ўжо! Цэлы горад! І назва ёсць добрая, грывалая. Дзяж-нёў... Ну, гэта, вядома, у будучыні. Вось для яго — для будучага — і будаўнікоў рыхтуем...

Я сказаў Мікалаю Фёдаравічу, што, відаць, у гэтым суровым краі педагогіка мае свае асаблівасці. У адказ ён толькі паківаў галавой: «Натуральна... Вучым дзяцей абыходзіцца з белымі мядзведзямі...» Але раптам, змяніўшы тон, усур'ёза загарыў аб сваім, набалелым:

— Трэба, каб выпускнікі хоць бы элементарна разбіраліся ў складаных пытаннях сучаснай фізікі. А мы ішчэ часта абкрадваем іх...

— Вы ведаеце, я ненавіджу так званыя «распрацаваныя курсы», — працягваў ён. — Пратрубіў годзік-другі — і вось ужо адзін клопат застаецца: агучвай тэкст... Не-е! Трэба кожны раз па-новаму. Асабліва ў старэйшых класах. Каб прымуся думаць, думаць самім! Інакш — хана. Закасаць ён.

І яшчэ:
— Вам не трапіўся артыкул акадэміка Бруна Пантэа пра вялікага фізіка Фермі? Не? Абавязкова прачытайце! Вучыў Фермі інжынер Амідэй. Ён не праславіўся нічым, але адкрыў у хлопчыку талент, дапамог яму зрабіць першыя, можа, самыя прыкіды крокі... — Мікалай Фёдаравіч падаўнуўся да мяне. — Вось такім Амідэем павінен быць кожны выкладчык!

Заснулі мы на дошкіткі.
Калі і распыліўшы вочы, Мікалай Фёдаравіч ўжо не было. У акно лезлі рыжыя, у чорных падпаліях сопкі, якія нечым нагадвалі старых мядзведзяў. Пад пярымі промямі скупога чуюкага сонца яны выглядалі зусім не так таёмніча і трывожна, як уначы.

На стала ляжала кароткая запіска:

КАЛЯ ГЭТАГА ПАЛАТНА НА РЭСПУБЛІКАНСКОЙ МАСТАЦКАЙ ВYSTАВКЕ НАВЕДВАЛЬНІКІ ЗАТРЫМЛІВАЛІСЯ.

...У сялянскай святліцы цішыня. Вакол староў сядзяць чацвёра ў касках, у паходнай салдацкай амуніцыі. Сыны... Яны прыселі, па даўнім звычаю, перад далёкай дарогай. Перад тым, як разабіцца, можа, назаўсёды. Свая маці, якая многа перажыла на сваім вяку, склала на каленях натруджаныя нялёгкай працай рукі. Напоўна, успамінае, як раджала, гадала... А сыны ўжо развіталіся з бацькоўскім домам. Яны ўжо ў думках там, на вайне, якую ўяўляюць па расказах ды па кнігах. Яна, вайна, скопіць іх заўтра ў гарачыя свае абдымкі.

А можа гэта і не яе сыны. Але — усё роўна сыны... Спыніліся на начлег і цяпер збіраюцца ісці далей. Кожны ў гэту хвіліну думае пра сваю маці, а старая — пра сваіх дзяцей. Яна зараз ім — маці. Яны ёй — сыны. Жаклівае гора вайны згуртавала народ у адзіную сям'ю. У смутку гэтай жанчыны — смутак усіх маці. Рашучасць у вачах гэтых чатырох салдат — рашучасць усіх іншых, чый ратны подзвіг прынес перамогу. «Сыны» Мікалая Залознага — адна з многіх работ мастака, прысвечаных вайне.

...Вайна пачалася, калі Мікалай быў яшчэ хлопчыкам. Узяць зброю і стаць у рады байцоў здолеў толькі ў канцы яе. Але і на яго долю выпалі нягоды і жахі вайны. Праходзіў спаленымі сёламі, разбуранымі гарадамі. Браў Берлін, вызваў Прагу.

— На фронце не маляваў, — гаворыць Мікалай Рыгоравіч. — Не да гэтага было.

У МАЙСТЭРНЯХ Мастакоў

Але вострае вока мастака ўсё фіксавала.
Вось яшчэ адна карціна пра той час — «Салдаты». Група жанчын, якія ўзводзяць супрацьтанкавае збудаванне. У хвіліну адпачынку адна чытае пісьмо. Ад мужа ці ад сына... Астатнія вакол слухаюць. Тут і маці, якая чакае, і малодзіца, на якую звалілася гора, і тыя, што ўжо ніколі не дачакаюцца... Іх спэкутаваныя твары выпісаны з асаблівым стараннем. А чырвоныя, вохрыстыя, сіне-зялёныя тоны ствараюць атмасферу напружанасці, смутку, чакання — усёго, чым напоўнена жыццё салдаткі.

Пра тое, якая бязмерная радасць перамогі, радасць тых, хто вярнуўся і дачакаўся, які наўдешны смутак асірацелых, расказаў мастак у карціне «Перамога». Тут паказана сустрача ў сям'і, куды вярнуўся сын, і ў якой аўдзела дачка.

І нарэшце карціна «Дома», дзе маленькая група людзей на свежым зрубе і гэта таксама пра лёс народа. Стары-партызан і дэмабілізаваныя вайны з ордэнамі на грудзях, і дзяўчынка-падлетак, якая перажыла жахі акупацыі. Яны, азараныя праменьнямі сонца, будуць на вяршышчы дом, першы дом у новым мірным жыцці.

Гэтыя тры палотны — як раздзелы аднаго твора, напісанага шчыра, без ліжвага пафасу. Яны экспанаваліся на рэспубліканскіх выстаўках і атрымалі прызнанне. Таленціты мастак — вялікае бачыць у малым, тыповае ў асабістым, грамадскае — у прыватным.

Можна сказаць, што Мікалаю Залознаму пашанцавала. Упершыню яго праца была прызнана і ацэнена

ПАЛІТРА МУЖНАЯ І

яшчэ ў 1959 годзе, калі ён, выпускнік Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута, прадставіў на суд дзяржаўнай камісіі палатно «Капітуляцыя» і заслужыў пахвалу Барыса Уладзіміравіча Ігансона. А потым, калі гэта работа выстаўлялася ў Акадэміі мастацтваў СССР, пра яе цэлла і з захопленнем гаварыў выдатны наставнік мастакоў Віктар Міхайлавіч Арэшнікаў.

Шлях да поспеху пачаўся тады, калі малады дэмабілізаваны салдат прынес у прыёмную камісію мастацкага вучылішча два чамаданы сваіх малюнкаў і быў залічаны адразу на трэці курс, калі ён з аднакай закончыў вучылішча і быў накіраваны ў інстытут, дзе вучыўся асновы майстэрства, спрабуючы «знайсці сябе». Мастакамі нараджаюцца: Мастакамі робяцца. Праца — абавязковая ўмова. Мікалай Рыгоравіч не разумее калега, якія толькі час ад часу бяруцца за пендзаль. Радасць мастака — у сапраўднай працы. І пры гэтым пачуццё адказнасці перад тымі, для каго ён творыць. Няхай гэта будучы бытавыя карціны, партрэты будаўнікоў Лукомльскай ДРЭС, нацюрморты або пейзажы — усюды відаць сумленнае, уважлівае стаўленне да таго, што піша мастак. Працалюбства і пачуццё адказнасці прывілае ён выхаванцам мастацкага вучылішча, дзе вядзе малюнак, жывапіс, кампазіцыю.

Мы гутарым у яго майстэрні. Тут, у рабочым кабінце, усё падначалена справе. Ля сцен расставлены вялікія і малыя палотны, у кутку — радыёпрыёмнік, на паліцах папкі з накідамі, малюнка алоўкам і вугалем, на мальберце — незакончаная карціна. Мікалай Рыгоравіч раскладае

на падлозе фатаграфіі сваіх работ, паказвае тыя, што ёсць у майстэрні, і перада мною нібы адкрываецца панарэма яго творчасці.

Мастак імкнецца раскрыць унутраны свет чалавека ва ўсёй яго глыбіні, паказаць тайны прыроды, прымушае па-новаму зірнуць на прывычнае. Сярод апошніх работ — карціна «Коні», якая экспанавалася ў Англіі. Але аўтару яна дарага, вядома, не гэтым. Задума нарадзілася непадалёк ад Мінска, у вёсцы Вадалоў, дзе Мікалай Рыгоравіч праводзіць вольны час, адпачываючы і працуючы.

Лежачы на сене, цікава было назіраць, як з-за паветкі паволі выплывае месца. Ён проста-такі прысеў на палатно. Але мастак яшчэ не ўяўляў карціны, не бачыў яе «ўнутраным позіркам». І вось аднойчы ўвечары вяртаючыся з ракі, ён заўважыў на лузе спутаных коней, якія мірна паскубвалі траву. Два бачанні сулалі з успамінамі дзяцінства — і з'явілася карціна: у барова-чырвоным марыве — сілуэты коней.

Няхітры сюжэт. Але чаму ж усё успамінаецца гэта палатно? Мастак здолеў ускалыхнуць пачуцці. Коні на ічлзе, баравы дыск месяца, бульба, спечаная ў прыску, ціхая размова ля вогнішча... Нахлыне на цябе трывожная пшчота дзяцінства, ахопіць усю істоту, захопаць удыхнуць непараўнаны ні з чым водар траў, і як рэха, адгукнуцца далёкія гады...

Карціна «Макі». Сярод пунсовых кветак стаіць на каленях дзяўчына і плача. Яна напісана пастозна. Як кажа сам аўтар, ён пісаў для сябе. А атрымалася, што адлюстраваныя ў карціне роздумы і пачуцці мастака усхвалявалі многіх глядачоў. Пра

«Запрашаю ў бухту Прывід. Толькі ўмола: экзотыка не будзе. Звычайная Поўнач... М. Ф...»
Прозвішча я не разабраў.

ВЫМУШАНЫ ПРЫШЫНАК

Неймаверна траскочычы гусеніцамі, наш транспарцёр упарта пераадольваў мокрую асеннюю тундру. Дарог тут мала—ціжка будаваць іх на вечнай мерзлаце. І таму, пакуль можна, па тундры ездзіць напрамкі, спарачуючы адлегласці і, зразумела, мотарэсурсы машын.

І вось што дзіўна: славетная гэта мерзлата, якую на мадэрны ўяўляеш сабе нейкім непарушным маналітам, у сапраўднасці, асабліва ў цёплых месцах, адтайвае на метр—паўтара і сустрэкае машыны тундравікоў то балотамі, прыкрытымі тарыямі і буйна параслым шэламайнікам, то печананымі азёрамі, то проста тустой чорнай жы-жай, па якой, як кажуць, ні прайсці, ні праехаць.

Наш маршрут пралягаў па такой тундры. Мы снішаліся на адзін з прыскаў у даліне Танюрапа, дзе некалькі дзён назад быў, як тут кажуць, «падыты» вялікі самародак.

— Паездзіце, паглядзіце,—сказаў сакратар парткома.—Для нас гэта справа звычайная. Лягчы план выканаць па золаце. Ну, а для вас, прыезджых, цікава...

І вось мы—аператар Хабаруўскай студыі кінахронікі Лёша Дзмітрыеў і я—выршылі праскочыць туды на транспарце, які выпадкова трапіў пад руку.

Спачатку ўсё было добра. Намагаючыся перакрыць надрыўнае выцце матора і незмаўкальны пошчак гусеніц, мы крычалі адзін аднаму: «Глядзі, вунь карлікавал бярозка!» (Гэта на самай справе цікава—бярозка ў шэсцьдзесят—семдзесят сантыметраў вышыні). «Глядзі, вунь сопка Зусім, як у Ракузала Кента!»

Мой сусед намагаўся пешта здымаць (не ведаю, што ўжо ў яго там атрымалася!), а я толькі глядзеў па баках—хіба запішаў што-небудзь пры гэтай шалёнай гойданцы!

За камяністым васыпам ля падножжа старой падрэзанай вятрамі і марозам сонкі раптам паказалася плоская даліна, якая цягнулася амаль да сінеючых па гарызонце гор. І тут аднекуль зніў пачуўся кароткі рэжучы гук. Транспарцёр рэзка тузануўся ўлева і застыў, як узмылены конь перад неадольнай перашкодай.

— Дронныя нашы справы!—сказаў вольны Лёша.—Гусеніца лопнула. Пасядзім тут... Ах чорт, што ж я ўначы буду здымаць гэты самы самародак?—ён злосна паглядзеў на вадзіцеля.

— Так, братцы, гусеніца таго... Здала...—не звяртаючы ўвагі на аператара, спакойна сказаў той.—Буду рамантаваць! А вы пакуль эхадзіце ў стойбішча. Тут яно побач, метраў чатырыста. Мож там што цікавае? А мне ўсё роўна не дапамажаце...

Стойбішча, што схавалася ў неглыбокім перападку, сустрэла нас гучным сабачым брэхам, вострым пахам вяленай рыбы—юколы—і дзесяткамі чорных цікаўных вачэй. Чуючы дзеці цікаўныя, як усе дзеці на зямлі. Можна прышачку больш за іншыя: бо ў стойбішчах госці бываюць не так часта—хіба што з паштовым верталётам ці васьм тая, як мы,—з выпадковым транспарцёрам, які засеў у тундры.

Хутка паказаліся дарослыя. Наперадзе ішоў невысокі чукча са скуластым, выдубленым ветрам тварам. На шырокіх плячах яго добра сядзе-

ла карычневая кукліца, абшытая рыжаватай футрай, з доўгімі майхрамі ўнізе. За спіной—карабін і маток скручаных сырамятных рамнёў.

— Добры дзень! Я Сцяпан Ятыргін, брыгадзір. Добра, што прыехалі. Я ўжо дзве радыёграмы паслаў...—зварнуўся ён да нас.—Усё-такі не кожны дзень свята...

Мы здзіўлена пераглынуліся.
— Якое свята?
— Як—якое? Маладога аленя! Хіба не ведаеш?... Вунь, чуюш?..

З-за сонкі, ахутанай туманам, які хутка насоўваўся, чуўся непрывыклі для нашага вуха гук. Здавалася, там ідзе моцны град. Гук набліжаўся, множыўся. І вось ужо скрозь туман убачыў я голыя галінкі нейкіх незвычайных дрэў. Цэлы лес! А ў наступнае імгненне наваліўся на нас характэрны тупат сотняў капытоў, і велізарны статак імкліва ўварваўся ў даліну перад ярангамі.

У паветра ўзляцелі сырамятныя ласо (чааты—так называюць іх тут), і першыя алені, злёўленыя за рогі, апусцілі свае гордыя галовы.

Мой спадарожнік, забыўшы ўсё, не адрываўся ад камеры: «Якія кадры! Якія кадры!»

— Вось бачыш, у самы раз трапіў!—ад задалваўнення прычмокваў языком Ятыргін.—Малайчына таварыш з Анадыра, прыслаў цябе...

Мы не сталі расчароўваць брыгадзіра. Ды ў яго і не было часу размаўляць з намі. Потым даведлася, што Сцяпан не спаў ужо тры сутак. У адной лёгчай кукліцы, без адпачынку і сну, гнаў ён вялікі табун, які адбіўся ад статку.

— І вось алені тут. А сон?... «Гэта глумства! У тундры спаць нельга. У тундры глядзець трэба!»

Сцяпан хутка разматаў свой чаат і кінуўся да статку. Энергічны кідок—і вось ужо бык-рагач з усіх сіл матае сваёй вялікай галавой. Рэмень з лахтачай скуры падлягаеца, як струна, працісае... Няўлоўныя рухі, радасны крык—бык паваліўся і ляжыць на рыжым ягелі. Да яго з усіх бакоў ідаюцца пастухі.

— Я даўно хацеў пабыць на такім свяце,—сказаў мне Лёша.—Уласна, аленям на ім не вельмі весела. Але чукчам—радасць! Глядзі, якое футра, якія рогі!.. За адзін дзень план выканаюць.

Да злёўленага быка падыйшла жонка Сцяпана—Ітырахтына (яна прасіла называць яе проста Ірай: «А то забытаеся»). Усімхаючыся, падклякла пад галаву і спіну аленя некалькі карлікавых бярозак, папыркала морду і грудзі вадой. Такі старажытны звычай: няхай алень не здуе па чалавека...

Я распытваю Іру пра падрабязнасці гэтага звычайна. Яна весела смеецца, гарэзліва ўскінуўшы ўверх цэлы веер сваіх старанна заплеценых косак:

— Я ведаю, што вы напішаце... Да чукчаў, канечне, прыйшла культура, але ў іх нічога многа ад старога... Так?... Звычай—ён цяпер, як,—яна папшукла параўнанне,—ну, як цацкі на вашых ёлках...

Калі праз некалькі гадзін мы сядзелі са Сцяпанам і яго жонкай за святончай трапезай, я зразумеў, якія недарэчныя былі мае пытанні.

З намі гаварылі зусім сучасныя людзі—гасцінныя, добразачыльныя, крыху іранічныя. (Паспрабуй без іроніі паставіцца да прыезджых, які ва ўсім тут шукае або адкрытую экзотыку або аддалоскі старых, напэўна забытых звычай і абрадаў). Аказалася, што Сцяпан вучыцца на чацвёртым курсе сельскагаспадарчага тэхнікума, а наша маладая гаспадыня закончыла восьм класаў і рыхтуецца паступіць у медыцынскае вучылішча. Яна

вельмі любіць кнігі—у яранзе для іх спецыяльна скрынка. Любіць Сэмушкіна, Рытхэу, а больш за ўсё—вершы Віктара Каўлукта, які нарадзіўся і жыў у адным з суседніх стойбішчаў. Ну, хоць бы вось гэтыя... І яна параспеў працягла некалькі радкоў.

Па-руску вершы гучалі прыкладна так:

Иногда от людей я слышу,
Что у нас не жистье, а горе:
Злые ветры срывают крыши,
Неумно бунует море.
Ни весны, мол, здесь нет, ни лета...
Я отвечаю: — Неправда это!
Замерзает бездельник вестоду.
А увидит, что солнце светит,
И о солнце он скажет худо,
Красоты его не заметит.

Я шчыра парадаваўся за паэта. Незадоўга да таго паездзіў на Чукотку мы пазнаёміліся ў Маскве на творчым семінары. Разам са Сцяпанам Гаўрусёвым і Нілам Пленчам, якія таксама былі ўдзельнікамі семінара, слухаў я гартаныя гуні незнаёмай мовы, чароўныя рытмы вершаў (Ітырахтына чытала іх у той манеры, што і аўтар). Хто мог ведаць тады, што жыццё яго абарвецца так рана!

Лёша Дзмітрыеў адразу ж захачеў атрымаць «ударны» кадр: маладая жанчына-чукчанка чытае вершы чуючкага паэта. Але яна не захачела называць:

— Не трэба... Гэта ж будзе,—як у вас кажуць,—па-ка-зуха.

І ўсмяшка зноў засвіцілася ў вузкіх шчылінах чорных хітраватых вачэй.

А на шырокай даліне перад ярангамі ішла нялёгка работа. Увесь час узляталі сырамятныя ласо. Усё новыя і новыя алені паідалі статак...

Дарослым дапамагалі падлеткі. Мне асабліва запамініліся фарсун Віця Тэўлягын (яго кукліца нагадвала модную футравую куртку) і спрытны Саша Тэўлякоў (ён надаўна атрымаў ад брыгадзіра карабін і цяпер адчуваў перавыгу над сябрам, якому дасталася «яночаль» работа—чысціць рогі).

І яшчэ здзіўвіў мяне трохгадовы малыш Этэкаў. Ён важна разгубваў ля крайніх яранг, смела падыходзіў да статку і нібы прыцэльваўся сваімі вачэй на аленя. Малыш быў вельмі спакойны. Усё вакол прывычнае: ярангі, людзі, алені...

Спецыяльна падобраныя скуры сушыліся ля кастра. Да яго ўвесь час падбагаў уоччык Рыгор Тыгетын.

— Наша самадзейнасць!—лаканічна растлумачыла Іра.

Сябе яе слоў мы зразумелі крышку пазней. Тыгетын расказаў, што атрымаў у спадчыну ад бацькі рэдкую прафесію: ён робіць бубны. Праўда, шаманаў даўно няма на Чукотцы, але які ж канцэрт самадзейнасці можа абысціся без бубна? Вось і бегае Рыгор да кастра: вельмі сурвалі скара не падыходзіць, але ж і перасушыць нельга...

Потым мы чулі, як біў у бубен стары Адэль, як дзігучу ён басконцю песню без слоў. А побач хлопцы і дзяўчаты, сабраўшыся ў круг ля палюў з варанай аленінай, напывалі па-руску: «Надмаюныя вечары», сумавалі па рабінне, якую ніколі не бачылі...

Лёша выкарыстаў увесь запас плёнікі і гатовы быў кусаць локці: «Кадры! Якія кадры прападаюць!» А вадзіцель, які прыйшоў сказаць, што ўжо даўно адрамантаваў злашчасную гусеніцу, усё спрабаваў даведацца:

— Ну што, паездзіце глядзець самародак?... Ці будзем начаваць тут?..

Заканчэнне ў наступным нумары.

ПЯШЧОТНАЯ

гэта сведчыць кніга, у якой наведвальнікі выстаўкі пакідаюць свае водгукі. Тут іх дзесяткі аб «Маках». А адна жанчына з японскай дэлегацыі доўга шукала Залознага, каб набыць у яго якую-небудзь работу.

Канечне, Мікалаю Рыгоравічу гэта прыемна: усведамляць, што яго мастацтва патрэбна людзям.

Гады шуканняў не прапалі марна. Нездарма крытыкі гавораць зараз пра своеасаблівы залознаўскі почырк. У многіх яго карцінах пераважае чырвоны колер розных адценняў. Узяты прыгожа і асэнсавана, ён робіць выключна моцнае ўздзеянне. Палотны яшчэ здалёку прыцягваюць сваім светлавым, мяляючым вырашэннем. А гармонія чырвоных тонаў у спалучэнні з ціхімі, прытушанымі фарбамі прымушае адчуваць нешта святочнае, насцярожліва-хвалюючае і сумнае.

Асабліваць карцін Залознага яшчэ і ў тым, што яны нібы свецяцца знутры. Працуючы над тэхнікай, пастаянна эксперыментуючы, мяняючы каларыстую гаму, ён адкрыў сабе новыя магчымасці адлюстравання. Таму такія натуральныя трывожна-зварушлівыя «Стажкі», імклівае «Бярэзіна», па-асенняму сумны «Парк», радасныя і жыццесцярджальныя «Чайкі». Гледзячы на іх, мы «чытаем» думкі мастака і думаем самі.

І фатограф сваім здымкам, дзе ўсё фіксуецца дакладна, можа многае сказаць,—кажа Мікалаю Рыгоравічу.—А мастак абавязаны гэта зрабіць. Пасіўнае паўтарэнне натуральна-каго можа крануць. Калі мы з вуннямі выяжджам на практыку, я вам патрабую—адкрывайце эцюднікі і пішыце. Няхай ходзяць, глядзяць, запамінаюць тое, што ўбачылі. По-

тым гэта натура, прадуманая і асэнсаваная, стане іх споведдзю, а не ўрыўкам, вырваным з жывай прыроды.

Гаворачы пра маладых мастакоў, Залозны адзначае, што некаторым з іх не хапае ўпартасці, сілы духу. Не заключыў выстаўком дагавор, і ідзе жывапісец на мастацкі камбінат. Тут і работу знойдзеш, і грошы гэрэнтаваны. Непрыкметна аддаляецца мастак ад сапраўднай творчасці, набліжаючыся да рамесніцтва. У палоні за «доўгімі рублём» адмаўляецца ад высокіх прынцыпаў творцы. Сам Залозны таксама не адразу атрымаў цяперашнюю светлую, прасторную майстэрню. Працаваў у невялікай каморцы, якую часова адвёў па добраце душэўнай рэктар тэхналагічнага інстытута, пісаў і ў фае клуба будтрэста. Былі няўдачы, зрывы, расчараванні. Але жаданне служыць мастацтву, стаць майстрам узляло верх. Няўдачы загартавалі мастака, умацавалі яго веру ў сябе.

...Мастак паказвае свае апошнія, яшчэ не закончаныя работы. Тут і лірычныя эцюды, і карціна «Міншчына», і эскізы да вялікага палатна «Рабочыя», заказанага Саюзам мастакоў СССР, і карціна «Сям'я».

Зараз мірныя матывы сталі дамінуючымі ў творчасці Мікалая Залознага. А як жа ваенная тэма?

М. Залозны ў сваёй майстэрні.

— Не, ваіну ніколі не забыць. Нікому,—адказвае мастак.—Зноў і зноў будзе ажываць яна і яе героі ў літаратурных творах, скульптурах, на палотнах. І я абавязкова вярнуся да гэтай тэмы. Веру, што лепшая мая карціна аб ваіне яшчэ не напісана.

Ён дастае эскіз да карціны, умоўна названы «Вызваліцелі». Ідуць па бруку салдаты ў плашч-палатках, якія развіваюцца на ветры, праводзяць іх жанчыны...

Дзесяткі карцін у Мікалая Залознага. Няма амаль ні адной выстаўкі, на якой мы не пазнаёміліся б з яго новымі работамі. У палатно майстар укладае столькі, што для паказанага ім імгнення нам недастаткова таго ж імгненняга погляду. Моманты, спыненныя мастаком, становяцца гадзінамі радасці, якую адчуваеш заўсёды, калі сутыкаешся з мужным, добрым, чыстым.

Валерый ДОБКІН.

З ноткі Ліма

ВЯРНУЦЬ СТАРУЮ НАЗВУ

Расце наш Мінск, з кожным годам прыганяе. Але нам дарага і кожная рыска, што характарызуе Мінск, як горад са шматвяковай гісторыяй. Гэта не толькі архітэктурныя помнікі, гэта і назвы вуліц і плошчаў, назвы, звязаныя з пэўнымі перыядамі гісторыі горада.

Між тым, у нас часам мяняюць назвы вуліц і незвычайна лёгкасцю. Быў некалі ў Мінску Брацкі завулак. Ваіна некалькі літавалася з яго, і захаваўся ён па сённяшні дзень. Толькі называецца ён зараз Музычным. Завулак гэты пралягае паралельна вуліцы Герцена. Гэта ў раёне плошчы Свабоды, вуліцы Гандлёвай, адкуль, фантачна, пачаў будавацца новы Мінск.

Чаму некаму не спадабалася назва Брацкі, цяжка вядома, высветліць. Ва ўсякім разе, чалавек, які хоць крыху знаёмы з гісторыяй Беларусі, ведае, што так званыя брацтваў, якія ўзніклі ў першай палове XV стагоддзя, былі цэнтрамі асветніцкай думкі, яны арганізавалі школы, бібліятэкі, дамы прытулку для беларускага насельніцтва. Менавіта з асяродка аднаго з брацтваў выйшаў Францішак Сярына.

Так што старая назва завулка і напамінала пра пэўны гістарычны кавалек нашай гісторыі. І раптам стаў ён называцца Музычным, хоць з музыкой нічога тут не звязана.

Мне здаецца, што трэба вярнуць завулку яго старую назву, і недзе ў пачатку яго на спецыяльнай дошцы, як гэта ў нас робіцца, паведаміць, адкуль ідзе назва «Брацкі».

І. БЕЛЯКОУ.

СЕЛЕТНІ канцэртны сезон у сталіцы Беларусі надзвычай інтэнсіўны: калектывы і салісты выступаюць амаль што вечар на ўсіх эстрадах горада. Меламаны нават скардзяцца: не паспець на кожную цікавую праграму, не «злавіць» усе папулярныя імёны. І сапраўды, калі адначасова даюцца канцэрты ў філарманійнай, напрыклад, зале і ў зале музычнай школы, аматар музыкі, не адрозна можа выбраць, куды яму пайсці сёння. Фестываль камернай музыкі і канцэрты ў гонар знамянальнай даты—50-годдзя стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, вечары слаўных лаўрэатаў сусветных і ўсесаюзных конкурсаў, дэбюты маладых выканаўцаў і гастролі замежных майстроў прыцягваюць увагу шматлікіх слухачоў. Не паспяваюць аператывна адгукнуцца і рэцэнзенты. Сёння мы расказваем пра некаторыя канцэрты мінулага тыдня, які таксама быў вельмі разнастайны па жанрах выканаўчага майстэрства. Да ярка асветленых залаў у цэнтры горада і ў рабочых раёнах спяшаліся сотні заўятых меламанаў і тысячы маладых аматараў музычнага мастацтва. Яны сустракаліся з характэрным і багаццем чалавечага духу, адкрывалі для сябе прыгожыя людскія мар і здзяйсненні.

ВЫСОКИ КЛАС

АДНОЙ з самых яркіх старонак фестывалю камернай музыкі, які закончыўся ў нашай рэспубліцы, было выступленне Маскоўскага камернага аркестра пад кіраўніцтвам Антона Шароева. Імя гэтага выдатнага музыканта ўжо добра вядома беларускім аматарам музыкі. Кіеўскі камерны аркестр, створаны ім у 1964 годзе, быў Антон Шароеў, не раз гастроліраваў у многіх канцэртных залах краіны і за рубяжом. Украінскі аркестр карыстаўся вялікай папулярнасцю сярод аматараў класічнай музыкі і меў добрую прэсу. У 1969 годзе ў Маскве быў арганізаваны яшчэ адзін камерны аркестр (першы, дарэчы, — шырока вядомы калектыв пад кіраўніцтвам Рудольфа Баршаа). Мастацкім кіраўніком новага аркестра быў запрошаны з Кіева Антон Шароеў. За два гады сумеснымі намаганнямі музыкантаў і дырыжора быў створаны цікавы творчы калектыв. У яго рэпертуары — творы Баха, Гендэля, Бартака, Свірыдава, Б. Чайкоўскага. Прышоў і першы міжнародны поспех — паспяховае выступленне на фестывалю камернай музыкі ў Плоўдзіве і Сафіі, удалы гастролі ў Заходнім Берліне. І вось аркестр Антона Шароева перад беларускімі слухачамі. За час фестывалю з яго мастацтвам пазнаёміліся жыхары Гомеля, Гродна, Ліды і Мінска.

Сваімі ўражаннямі ад канцэрта дзеліцца мастацкі кіраўнік Мінскага камернага аркестра Юрый Цырук:

— З Антанам Шароевым я знаёмы яшчэ па яго выступленнях ў скрипачным квартэце, дзе ён іграў разам з Рудольфам Баршаа, па рабоце з Кіеўскім камерным аркестрам. Трэба сказаць, што гэта работа дала тады выдатныя вынікі — украінскі калектыв вельмі хутка заваяваў папулярнасць і прызнанне. Тут хочацца, дарэчы, прывесці словы музычнага аглядальніка «Советской культуры», напісаныя пасля першых канцэртаў новага аркестра: «Рэдка якому з музычных калектываў у першы ж месяц творчага жыцця ўдалося дасягнуць такіх поспехаў, як Кіеўскаму камернаму аркестру». І вось сёння я пазнаёміўся з новым Шароевым — кіраўніком Маскоўскага камернага. Адрозна скажу — гэта вельмі добры ансамбль, у які ўваходзяць выдатныя, чуйныя музыканты. Аркестр добра сыграна, яго вызначае дасканаласць сумеснага музыцыравання. Гэтага музыканта дабіліся за два гады работы. Такі кароткі тэрмін характарызуе Антона Шароева як выдатнага педагога. Праўда, у яго руках удзячны матэрыял — у аркестр былі запрошаны выпускнікі Маскоўскай кансерваторыі і Інстытута імя Гнесіных.

У канцэрце, які быў сыграны перад мінскай аўдыторыяй, Антон Шароеў яшчэ раз пацвердзіў свой высокі дырыжорскі клас. Гэта дырыжор эмацыянальны, ён тонка адчувае ўсе сэнсавыя нюансы твора, умее падкрэсліць іх. Бездакорна, напрыклад, была інтэрпрэтавана Сюіта № 2 сі-мінор Баха. Яе роўнае і ўзніслае выкананне, узмоцненнае сола флейтыста Леаніда Мірановіча, на маю думку, цалкам перадало дух бахаўскага твора.

Добра была сыграна і Музыка для камернага аркестра Георгія Свірыдава. Тут яшчэ раз пацвердзіўся лепшы якасці аркестра: натуральнасць і арганічнасць музычных рашэнняў, строгасць формы, паўнаважасць музычнай фразы. Хочацца адзначыць і сола валторны ў выкананні Міхаіла Фраймана.

Некалькі спрэчным адалася мне трактоўка аркестрам Дывертэемента для струнных Бартака. Мне здаецца, што гэты твор прагучаў празмерна экспрэсіўна. Іншы раз гэта нават пераінтэрпрэтавала Антону Шароеву дакладна перадаць увесь аўтарскі тэкст. Такіх адносін да тэксту хацелася б і ў Шасцігалосым рэчырку з «Музычнага дару» Баха...

АРКЕСТР Антона Шароева даў у беларускай сталіцы ўсяго адзін канцэрт — першы канцэрт. Будзем жа спадзявацца, што гастрольныя дарогі не раз яшчэ прывядуць гэты цудоўны калектыв на сцэну Беларускай філармоніі.

ПОСПЕХАУ У ДАРОЗЕ

Кайнаскі дзяржаўны хор існуе ўсяго другі сезон. Мастацкі кіраўнік хору — Пятрас Біналіс, хормайстар — Альгімандас Мініціс. У праграме — творы класікаў літоўскай музыкі Чураўніса і Грудзіса, сучасных літоўскіх аўтараў, заходняй, рускай і савецкай харавая музыка. У снежні гэтага года хор выканаў слаўны «Рэквіем» Моцарта.

Пасёлка ў сталіцы Беларусі — адна з першых пасёлкаў калектываў межы рэспублікі. Канцэрт літоўскіх спевакоў прынес сапраўдную асаляду беларускім аматарам харавых спеваў.

Уражаннем ад выступлення Кайнаскага дзяржаўнага хору дзеліцца мастацкі кіраўнік хору Беларускага тэлебачання і радыё, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Віктар Роўда:

— Калектыв, здаецца, вельмі перспектывны. Яго поспех, на маю думку, гэта ў першую чаргу — вернасць вялікім традыцыям літоўскага харовага спявання. Аб тым, як беражліва нашы літоўскія «слыры» захоўваюць гэтыя традыцыі, як іх памнажаюць, гаварыць не трэба — гэта агульнавядома.

Што прываблівае ў Кайнаскім хоры? Перш за ўсё — свежасць, маладосць і «роўнасць» галасоў. Хор спявае ў манеры «ённ вібрата». Гэта дае магчымасць вырашыць праблему чымсці строю і акордаў. Да «плюсаў» хору трэба дадаць і добры баланс харавых партый, добрае акордавае гучанне. Неабходна адзначыць і бездакорную дыкцыю хору, шчырыя маштабы харовага гучання: ад тонкага піянісіма (у «Калыханцы» Брамса) да моцнага фарцісіма (у фінале хору з 1-й сімфоніі Скрабіна «Слава мастацтваў»).

Спадабалася мне і праграма канцэрта, асабліва яго другая частка, складзеная з твораў літоўскіх аўтараў розных гадоў. Вельмі цёпла, «з сэрцам» выкананы літоўскія прыказкі і прымаўкі на музыку Доарыніса і Баранзайтэ. Хор паказаў высокую тэхніку і эдалі, на мой погляд, цалкам вырашыць мастацкія аўтарскія заданні.

Прыемным сапраўды была беларуская народная песня «Навэй, вецер» у апрацоўцы Пукета. Выдатна выканала яе салістка Анілора Буяцкіна. Дырыжор Мініціс у якасці ва глыбокае пранікненне ў музычны вобраз, «ўнісайся» ў ансамбль і нашы добрыя знаёмы, арганіст А. Васільяскас. Ён вяртае выканаў творы Баха і Чураўніса.

Кайнаскі дзяржаўны хор выішай на шырокі творчы шлях. Пажадзем жа нашым сябрам поспехаў у дарозе.

МОВАЙ БАРТАКА І РАВЕЛЯ

Вось ужо сорак гадоў, калі гаворка заходзіць пра сучасную французскую камерную музыку, абавязкова называюць імя Лёвенгута. Менавіта чатыры дзесяцігоддзі таму выпускнік Парыжскай кансерваторыі, скрипач Альфрэд Лёвенгут стварыў скрипачны квартэт, якому давялося стаць адным з самых вядомых камерных ансамбляў Францыі. За гэтыя гады квартэт стаў сталым, вопытным, калі так можна сказаць, «стабільным» калектывам. У яго рэпертуары самыя складаныя творы Дэбюсі, Равеля, Бетховена, сучасных французскіх кампазітараў. Высокі мастацкі густ і музычны клас квартэта Лёвенгута не раз пацвярджаў у час гастрольных паездак (а ён аб'ездзіў амаль увесь свет). Французскія музыканты ігралі на сусветна вядомых фестывалях у Зальцбурзе, імя Пабла Казальса ў Прадэ, Плоўдзіўскім у Балгарыі, Берлінскім і Пражскім фестывалях.

І вось — упершыню гастролі ў СССР. Канцэрт у Мінску, сустрэча з беларускімі аматарамі камернай музыкі. Адначасна адрозна — канцэрт артыстаў з берагоў Сены прайшоў з вельмі высокім поспехам. Высокая тэхніка, артыстызм, тонкае выканаўчае майстэрства французскіх музыкантаў маглі задаволіць самага патрабавальнага слухача. Квартэт вельмі добра сыграна. Кожны з членаў ансамбля — выдатны саліст, вяртае валодае інструментам і ў той жа час падпарадкоўвае сваё майстэрства адзіным ансамблевым задачам.

Пасля канцэрта карэспандэнт

«ЛіМа» сустрэўся з французскімі музыкантамі і задаў ім некалькі пытанняў.

— Перш за ўсё чытачам штотыднёвіка хацелася б ірыху бліжэй пазнаёміцца з удзельнікамі квартэта.

— У гэтым складзе мы іграем усяго чатыры гады, калі да нас прыйшоў наш самы малады музыкант — другая скрипка Жан-П'ер Сабурэ, — расказвае альтыст Ражэ Рош. — Вяланчэліст Ражэ Лёвенгут у калектыве п'ятнаццаці гадоў, а я — ужо дваццаць сем. Усе мы вучыліся ў Парыжскай кансерваторыі, вядома, у розныя гады. І ўсе атрымалі ў свой час пры заканчэнні першую прэмію. Заснавальнік квартэта Альфрэд Лёвенгут — не толькі музыкант-выканаўца, але і дырыжор, педагог. У яго сем аркестраў, у якіх іграюць музыканты ад 5 да 20 гадоў. Гэта яго вучні, наднадумцы. 60 вучняў у Ражэ Лёвенгута. Альфрэд Лёвенгут яшчэ, дарэчы, і прэзідэнт французскага таварыства аматараў камернай музыкі.

— Мінскім слухачам спадабалася не толькі ваша вяртае ігра, але і цудоўныя, прыгожыя інструменты, якія гучаць мякка і на дзіва чыста. Нехта нават выказваў думку, што скрипка Альфрэда Лёвенгута зроблена слаўным Страдзівары...

— Гэта нам гавораць ужо не ўпершыню. — У гутарку ўступае Ражэ Лёвенгут. — Не, гэта зусім сучасныя інструменты, яны зроблены ў Парыжы дзесяць гадоў таму французам Міланам. Што ж, як бачыце ёсць яшчэ добрыя майстры!

— Пытанне мсье Альфрэду Лёвенгута як прэзідэнта таварыства аматараў камернай музыкі. Як вы адзначаеце сучасны стан камернай музыкі?

— Ёсць шмат добрых, выдатных музыкантаў і ансамбляў. Расце папулярнасць камернай музыкі. А вось кампазітары, на маю думку, не паспяваюць за гэтым. Пасля Бэлы Бартака настаў нейкі застой. Замест музыкі сучасныя кампазітары пропануюць нам іграць і слухаць нешта такое... (Альфрэд Лёвенгут «бярэ» некалькі акордаў-дысанансаў) А гэта не музыка!

— Здаецца, Гайдн сказаў, што квартэт — гэта гутарка чатырох разумных людзей. За столькі гадоў у вашага квартэта з'явілася, пэўна, агульная мова, ёсць нейкія традыцыі...

— Вядома ж, ёсць. І галоўная традыцыя — іграць толькі добрую музыку, гаварыць разумнай, зразумелай людзям мовай, мовай Бартака, Равеля, Шастакавіча.

Барыс ГЕРСТАН.

АБ ДЗЯРЖАЎНЫМ ПЯЦІГАДОВЫМ ПЛАНЕ РАЗВІЦЦА НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ СССР НА 1971—1975 ГАДЫ І АБ ДЗЯРЖАЎНЫМ ПЛАНЕ РАЗВІЦЦА НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ СССР НА 1972 ГОД

(Заканчэнне. Пачатак
на 2-й стар.)

Даклад Старшыні Савета Міністраў СССР дэпутата А. М. КАСЫГІНА

Выкананне гэтай праграмы забяспечыць значнае павышэнне дабрабыту ўсяго савецкага народа, кожнай сям'і, зьдзякнае ўсе багі матэрыяльнага і духоўнага жыцця насельніцтва. У гэтым наглядна працягненне перавага сацыялістычнага ладу.

У дзесятай пяцігодцы рэальныя даходы на душу насельніцтва павялічацца на 31 працэнт. Грашовыя даходы насельніцтва ў 1975 годзе ўзрастаць у параўнанні з 1970 годам на 78 мільярдаў рублёў. У гэтай сумы 22 мільярды рублёў складуць асигнаванні на павышэнне новых дзяржаўных меўпраемстваў па павышэнню ставак і акладаў зароботку і платы, размеру пенсій, дапамог, стывендыі і іншых меўпраемстваў.

Большая частка гэтых сродкаў прызначана на павышэнне мінімуму зароботнай платы, а таксама ставак і акладаў сярэднеаплачваемых рабочых і служачых. Стаўкі і аклады будуць павышаны на працягу пяцігоддзя паслядоўна па раёнах Савецкага Саюза.

Адначасова на гэтых раёнах будзе спынена спэцыяльнае падаткаў з зароботкаў рабочых і служачых да 70 рублёў у месяц і зніжаны ў сярэднім больш чым на адну трэць падаткі з зароботкаў да 90 рублёў у месяц. Побач з павышэннем ставак і акладаў на працягу 1972—1974 гадоў будуць павялічаны даплаты работнікам за работу ў начны час.

У цэлым сярэднемесячная зароботная плата рабочых і служачых у 1975 годзе амаае 150 рублёў, а з улікам прадастаўляемых льгот за кошт грамадскіх фондаў перавысіць 200 рублёў у месяц.

У пяцігадовым плане прадугледжаны буйныя меры па павышэнню жыццёвага ўзроўню непрацаздольных членаў грамадства — паліячыне неспроўнага забеспячэння і сацыяльнага страхавання. Павышаюцца мінімальныя размеры пенсій па старасці, а таксама пенсій інвалідам і сем'ям, якія страцілі корміцеля.

У нашай краіне дзейнічае сістэма рознабаковай дапамогі дзяржавы сем'ям у выхаванні падрастаючага пакалення, асабліва мнагадзетным сем'ям. У дзесятай пяцігодцы гэты сістэма дапаўняецца ўвядзеннем дапамог на дзяцей у малазаспечаных сем'ях, у якіх сучасны даход на аднаго члена сям'і не перавышае 50 рублёў у месяц. Асабліва ўвага ўдзяляецца жанчыне-матці. Устаўляюцца стопроцэнтная аплата водпуску на цяжарнасці, незалежна ад стажу работы. Павялічваюцца колькасць аплатных дзён па догляду хворага дзіцяці. Уводзяцца і іншыя льготы для працуючых жанчын.

Цяпер толькі ў дзяржаўных настаўных дзіцячых яслях і садах выхоўваецца 9,4 мільёна дашкольнікаў, 5,5 мільёна вучняў знаходзяцца ў школах з прадужаным днём. У гэтай пяцігодцы будзе пабудавана дашкольных устаноў больш чым на 2 мільёны месцаў, а колькасць вучняў у школах і групках з прадужаным днём узрастае на 1,7 мільёна чалавек.

На XXIV з'ездзе КПСС было прынята рашэнне аб дзяржаўна-нагадзінай дзяржаўных унутраных пазык, выпущаных у 1947—1956 гадах. У адпаведнасці з гэтым рашэннем пачынаецца пазык пачынаецца ў 1974 годзе. У плане прадугледжана выдзяленне на гэтыя мэты на 1 мільярд рублёў у 1974 і 1975 гадах.

На дабрабыце народа ўсе больш будзе адбывацца развіццё і ўдасканаленне бытавога абслугоўвання насельніцтва. За пяцігоддзе аб'ём бытавых паслуг павялічыцца ў цэлым на краіне прыкладна ў два разы, а

у сельскай мясцовасці амаль у 3 разы.

Вялікае развіццё атрымае жыллёва-камунальнае будаўніцтва. За пяцігоддзе будуць пабудаваны жылыя дамы агульнай плошчай 580 мільёнаў квадратных метраў. Намечана значна павялічыць добраўпарадкаванне гарадоў і вёсак.

Вялікая ўвага ўдзелена аховы здароўя працоўных, развіццю фізкультуры і спорту.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад надолго пераарадкаваць значнае павышэнне культурнага ўзроўню народа, ідэйнаму выхаванню і задавальненню ўзрастаючых духоўных патрэбнасцей савецкіх людзей.

Гаворачы аб эканамічных і арганізацыйных мерах па выкананню дзесятага пяцігадовага плана, прамоўца адзначыў, што сучасны этап развіцця савецкай эканомікі, велізарнае павелічэнне маштабаў вытворчасці, не інтэнсіфікацыя патрабуюць павышэння ўзроўню кіравання гаспадаркай. У цэнтры ўсёй эканамічнай і арганізацыйнай работы павінны быць клопаты аб выкананні заданняў па павышэнню дабрабыту народа, паскарэнню навукова-тэхнічнага прагрэсу і павышэнню эфектыўнасці вытворчасці.

Галоўнае для выканання пяцігодкі — гэта забеспячэнне росту прадукцыйнасці працы. У прамысловасці 87 працэнтаў прыросту прадукцыі павінна быць атрымана за кошт павышэння прадукцыйнасці працы, у будаўніцтве — 95 працэнтаў; на дзеючых прамысловых прадпрыемствах, на чыгуначным транспарце і ў сельскай гаспадарцы ўвесь прырост вытворчасці павінна быць атрыман без павелічэння колькасці работнікаў.

Для дасягнення высокіх тэмпаў росту прадукцыйнасці працы неабходна паслядоўна праводзіць выпрацаваную партыйнай палітыку ў галіне зароботнай платы, укараняць тэхнічна абгрунтаваныя нормы. Павышэнне мінімуму зароботнай платы, ставак і акладаў сярэднеаплачваемых рабочых і служачых даець магчымасць узяць ролю тарыфнай сістэмы, узмацніць зацікаўленасць работнікаў у росце прадукцыйнасці працы.

Аплата працы ў калгасах таксама павінна садзейнічаць росту прадукцыйнасці працы ў сельскагаспадарчай вытворчасці. У мінулай пяцігодцы большасць калгасаў перайшла да гарантаванай штомесечнай грашовай аплаты працы калгаснікаў. Гэту сістэму неабходна паліўна выкарыстоўваць для павелічэння грамадскай вытворчасці, росту прадукцыйнасці працы, павышэння ўрадлінасці сельскагаспадарчых культур і прадукцыйнасці жывёлагадоўлі, палепшэння выкарыстання сродкаў вытворчасці калгасаў.

Задача вялікай важнасці — палепшэнне выкарыстання асноўных фондаў. За кошт роўнага выкарыстання магутнасцей дзеючых прадпрыемстваў у дзесятай пяцігодцы намечана атрымаць больш як 5 мільёнаў тон сталі, каля 8,5 мільёна тон угнаенняў, 1,8 мільёна тон цэменту, звыш 30 мільярд рублёў аб'ектаў і значную колькасць іншай прадукцыі.

Адна з важнейшых задач арганізацыі гаспадарчага кіравання — забяспечыць неабходныя ўмовы для шпаркага ўкаранення дасягненняў навукі і тэхнікі.

У гэтым пяцігоддзі будуць перагледжаны дзеючыя аўтомацыйныя планы на ўвазе зніжэння аўтомацыйнага ўзроўня машынабудаўнічай прадукцыі на 10—12 працэнтаў, а на вырабы электротэхнікі, прыборабудавання, радыётэхнікі, электратэхнікі — у яшчэ большым размеру.

Што датычыць рознічных цэн, то, як гэта было вызначана

на Директиві XXIV з'езда КПСС, на працягу пяцігодкі прадугледжваецца іх стабільнасць, а на меры накіравання таварных рэсурсаў — зніжэнне цэн на асобныя віды тавараў. Камітэт цэн і яго органы на месцах абавязаны ўзмацніць кантроль за праўдлівасцю ўстаўлення цэн, асабліва на новыя віды вырабаў, не дапускаць парушэння дзяржаўнай дысцыпліны цэн.

Асноўнай крыніцай фінансавання расходаў дзяржавы ў гэтай пяцігодцы будуць накіраваны савецкай гаспадаркай. Галоўным сродкам росту даходнасці з'яўляецца павышэнне эфектыўнасці вытворчасці. Таму перад гаспадарчымі арганізацыямі ставіцца задача — мабілізаваць усе крыніцы накіравання, эканомна выкарыстоўваць дзяржаўныя сродкі, эканоміць ва ўсім. Рэжым эканоміі — гэта абавязковая ўмова паспяховай барацьбы за высокую эфектыўнасць сацыялістычнай вытворчасці.

У гэтай пяцігодцы трэба будзе завяршыць перавод усіх гаспадарча-разліковых прадпрыемстваў і арганізацый галіны матэрыяльнай вытворчасці і сферы абслугоўвання на новы метад аблічвання і эканамічнага стымулявання.

Важнай мерай далейшага ўдасканалення арганізацыйнай структуры кіравання ў прамысловасці з'яўляецца стварэнне новых і развіццё існуючых аб'яднанняў, а ў сельскай гаспадарцы — далейшае расшырэнне вытворчага кааперавання, утварэнне аграрна-прамысловых прадпрыемстваў і аб'яднанняў.

Выкананне напружаных і складаных задач, намечаных пяцігадовым планам, патрабуе рашучага ўмацавання дзяржаўнай дысцыпліны, павышэння адказнасці ва ўсіх звянях гаспадарчага кіравання. Галоўным крытэрыем якасці дзейнасці міністэрстваў, аб'яднанняў, прадпрыемстваў павінна стаць выкананне пяцігадовага плана і яго гадавых заданняў па ўсіх паказчыках. Гутарка ідзе перш за ўсё аб адказнасці перад дзяржавай — за выкананне планавага задання і абавязальнасцю па каапераваных паэтах, за выкананне планаў па ўсёй наменклатуры прадукцыі, перад спажыўцом — за якасць прадукцыі, і перад сваім калектывам — за арганізацыйную вытворчасці, якая забяспечвае высокую прадукцыйнасць працы. За невыкананне планавага задання і дагаворных абавязальнасцяў павінны безумоўна прымяняцца эканамічныя і адміністрацыйныя санкцыі.

Камуністычная партыя і Савецкая дзяржава высока цэняць кадры гаспадарчых кіраўнікоў, адносяцца да іх з даверем і вяртыцца навагай. Але давер'е заўсёды павінна спалучацца з высокай патрабавальнасцю.

У кожным звяне кіравання павінна быць павышана персанальная адказнасць кіраўнікоў за эканамічную і тэхнічную абгрунтаванасць прымаемых рашэнняў, за правільнае выкарыстанне матэрыяльных сродкаў і працоўных рэсурсаў, за дакладнае выкананне дзяржаўных заданняў.

Затым А. М. Касыгін азвясціў дэпутатаў з Дзяржаўным планам развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1972 год.

Выкананне яго заданняў, сказаў ён, у многім перадвызначае паспяховае выкананне ўсёй пяцігодкі. У плане на 1972 год назначаны істотныя зрухі ў структуры прамысловай вытворчасці. Прадугледжаны аяраўжываючы тэмпы развіцця галіны прамысловасці, якія вылучаюць тавары народнага спажывання. Значна ўзрастаюць рэсурсы, якія накіроўваюцца на далейшае ўмацаванне

матэрыяльна-тэхнічнай базы сельскай гаспадаркі.

Капітальныя ўкладанні на развіццё сельскай гаспадаркі ў 1972 годзе за кошт дзяржаўных сродкаў і сродкаў калгасаў прадугледжаны ў аб'ёме 22,9 мільярда рублёў.

У 1972 годзе трэба будзе выкарыстаць капітальныя работы ў аб'ёме 92,5 мільярда рублёў, што на 5,7 працэнта больш, чым чакаецца ў 1971 годзе.

На аснове значнага развіцця ўсіх галін матэрыяльнай вытворчасці нацыянальны даход краіны ў 1972 годзе ўзрастае на 6,2 працэнта. Прыкладна 83 працэнта прыросту нацыянальнага даходу павінны быць атрыманы за кошт павышэння прадукцыйнасці працы. Рэальныя даходы на душу насельніцтва прадугледжваецца павялічыць на 5,2 працэнта.

Будзе прадоўжана ў вялікіх маштабах жыллёвае і культурна-бытавое будаўніцтва. У 1972 годзе будуць пабудаваны жылыя дамы агульнай плошчай 115,1 мільёна квадратных метраў. Расшырыцца сетка дзіцячых садоў і ясляў, устаноў народнай асветы, культуры і аховы здароўя.

У раздзеле аб знешнеэканамічных сувязях нашай краіны тав. А. М. Касыгін сказаў, што Пленум ЦК КПСС, які адбыўся, аднадушна адобрыў актыўны і мэтанакіраваны дзеяніі Цэнтральнага Камітэта па ажыццяўленню знешнепалітычнага курса XXIV з'езда КПСС.

Як адзначалася на Пленуме ЦК КПСС, галоўная сіла савецкай знешняй палітыкі заключаецца ў тым, што яна абіраецца на ўсенародную падтрымку, на высокую палітычную і працоўную актыўнасць рабочага класа, калгаснага сялянства, нашай інтэлігенцыі.

Прамоўца адзначыў, што працоўны подзвіг савецкага народа за гады ўсіх пяцігодак стаў сямым перакананым сусветнагістарычным доказам вялікай перавага новага грамадскага ладу, правільнасці марксісцка-ленінскіх ідэй, непераможнасці справы нашай слаўнай Камуністычнай партыі.

Дакладчык падрабязна спыніўся на развіцці эканамічнага супрацоўніцтва краін сацыялізма. У дзесятай пяцігодцы, сказаў ён, тавараабарот Савецкага Саюза з краінамі-членамі СЭУ перавысіць 77 мільярд рублёў, гэта значыць узрастае ў паўтара раза ў параўнанні з аб'ёмам гандлю ў 1966—1970 гадах. Краіны-члены СЭУ, якія выкарыстоўваюць пераводны рубель у якасці калектывнай сацыялістычнай валюты, на дзейна ахоўваюць сябе ад рознага роду ўздзеянняў валютнага крызісу, які стварае ўсе больш вострыя цяжкасці для капіталістычнай гаспадаркі.

Велізарнае значэнне для далейшага развіцця эканамічных сувязей і брацкага супрацоўніцтва будзе мець прынятая XXV сесія СЭУ ў ліпені 1971 года комплексная праграма сацыялістычнай эканамічнай інтэграцыі. Савецкі Саюз высока адцэньвае гэты важнейшы дакумент, што знамянуе якасна новы этап у эканамічным супрацоўніцтве сацыялістычных краін. Дзесяты пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі СССР з'яўляецца неабходна матэрыяльна аснову для рэалізацыі комплекснай праграмы сацыялістычнай інтэграцыі, якая выгадная для усіх удзельнічаючых сацыялістычных краін і для ўсёй сядружнасці ў цэлым.

У адпаведнасці з комплекснай праграмай у гэтай пяцігодцы прадугледжваецца пачаць аб'яднанне рэсурсаў зацікаўленых краін-членаў СЭУ для вырашэння такой важнейшай праблемы, якой з'яўляецца праблема энергетычнай базы, стварэння дадатковых магутнасцей, у першую чаргу ў

вытворчасці нафты, газу, целюлозы, вырабаў чорнай металургіі, азбесту, фосфарных угнаенняў, а таксама ў вытворчасці грузавых аўтамабіляў вялікай грузавыматэрыяльнасці, сродкаў для забеспячэння перавозак грузаў у кантэйнерах, сродкаў механізацыі сельскагаспадарчых работ.

У новай пяцігодцы Савецкі Саюз будзе працягваць расшырэнне эканамічнае супрацоўніцтва і з летанімі краінамі свету, якія выказваюць гатоўнасць да развіцця адносін на асновах роўнасці і ўзаемнай выгады. Як адзначаецца ў рашэннях Савета Эканамічнай Узасмадапамогі і ўказана ў комплекснай праграме, сацыялістычная эканамічная інтэграцыя носіць адкрыты характар і не стварае якіх-небудзь перашкод на шляху развіцця эканамічных сувязей краін-членаў СЭУ з краінамі Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, якія сталі на шлях развіцця, а таксама з прамыслова-развітымі капіталістычнымі краінамі.

Савецкі Саюз, падкрэсліў дакладчык, будзе праводзіць паслядоўную лінію на ўсямернае развіццё знешнеэканамічных сувязей. Гэта лінія з'яўляецца арганічнай часткай лініі савецкай знешняй палітыкі нашай партыі і Савецкай дзяржавы.

У заключэнне тав. А. М. Касыгін сказаў: савецкі народ над кіраўніцтвам Камуністычнай партыі дабіўся вялікага перамог. Наша Радзіма ўвядзена ідзе па шляху камуністычнага будаўніцтва, да новых вялікіх дасягненняў. Разам з намі ідуць народы брацкіх сацыялістычных краін. На нашым баку сімпатыі і падтрымка працоўных усяго свету.

Пяцігадовы план увасабляе эканамічную і сацыяльную палітыку, выпрацаваную нашай партыяй. Ажыццяўленне заданняў пяцігодкі значна павысіць эканамічны патэнцыял краіны, будзе садзейнічаць далейшаму развіццю сацыялістычных грамадскіх адносін.

У гэтай пяцігодцы будзе зроблены новы крок у пераходзе істотных адрозненняў паміж горадам і вёскай, паміж фізічнай і разумовай працай. Няўхільна і паслядоўна будзе развіццё сацыялістычнай дамактарыя. Расшырыцца і ўмацавацца брацкае супрацоўніцтва саюзных рэспублік, яшчэ мацнейшай стане дружба ўсіх народаў СССР.

Выкананне заданняў пяцігодкі забяспечваецца самааддай працай народа. Яркім выражэннем творчай актыўнасці мільёнаў працоўных служыць ўсенароднае сацыялістычнае спаборніцтва. З развіццём сацыялістычнага спаборніцтва звязана ўся гісторыя нашых пяцігодак, яно стала магутнай рухавой сілай уздыму эканомікі, канкрэтнага выражэннем свядомага, камуністычнага адносін да працы. Аб гэтым сведчаць і абавязальнасці па выкананню заданняў пяцігодкі, узятыя калектывамі прадпрыемстваў Масквы, Ленінграда і іншых прамысловых цэнтраў, калгасаў і саўгасаў. Гэтыя абавязальнасці — новыя выдатныя прыклады творчай ініцыятывы, смелага наватарства. Настойліва і патхпена, з глыбокім пачуццём адказнасці за ажыццяўленне высокіх мэт камуністычнага будаўніцтва працуюць савецкі народ над ажыццяўленнем перадавычання XXIV з'езда лініі партыі.

Адзінаццаць партыі і народа, вернаста лініі лініям — у гэтым крыніца нашай сілы, залог новых перамог.

Даклад тав. А. М. Касыгіна быў выслушан з вялікай увагай і неаднаразова перапынуўся апладысмантамі.

БАЙКІ Ў ПРОЗЕ

ЖАБНЯ

«І піць будзем, і гуляць будзем, а час прыйдзе — ламіраць будзем!» — зухавата спявала маладое жабяня пасля першай зарплаты.

Спявала яно гэту песню і пасля другой, і пасля трэцяй... Доўга спявала, трацячы сілы і здароўе. А калі прагульвала ўсе грошы, марыла: «Вось бы дачакацца такога жыцця, каб у спіртным купацца...»

І дачакалася: заспіраванае, яно цяпер стаіць у заалагічным кабінцеце.

У КАГО ДАЎЖЭЙШЫ ХВОСТ

Нека да сарокі ў госці розныя птушкі зляцеліся. Добраўка пачаставаліся, пачалі аб розных рэчах балбасаць. Ватым, жартуючы, паспрачаліся — у каго даўжэйшы хвост... Доўга адна адной паказвалі свае хвасты, прымервалі, але так і не маглі рашыць, у каго ён даўжэйшы.

А праз дзень гэтая дробязная гісторыя ўсяму лесу вядома стала: сарока на хвасце разнесла... Дык вось у каго даўжэйшы хвост!

Я. ІВАНОУ.

МІМАХОДЗЬ

П. ШЫБУТ

□ Не ўсе шукуюць ісціну — некаторыя яе хаваюць.

□ Век жыві, век вярніся. А працавец калі?

□ Музыкі не любіць, але скакаў пад любую дудку.

□ Толькі ў чарзе ён быў першы, і то не заўсёды.

□ Не трэба забываць, што Праметэй даў агонь даросламу, а не дзіцяці.

□ Да многага даходзіць не розумам, а нагамі.

□ Зрабіць крок наперад можна і сядзячы.

□ Папугай не байца, што яго называць плагіятарам.

□ Цяжка Гуліверу-падкаліму, калі ў яго начальнік — ліліпэт.

□ У кожнага свая галава на плячах, але не ў кожнага свой розум.

□ Некралог — характарыстыка на той свет.

□ Сучасны зблык разладу — цешча.

І. БАРКОУ

□ Яго прызванне — збядняць чужыя думкі.

У. РУДЗІНСКІ

□ Схільнасць падслухіваць выдывай за імкненне прыслухівацца да грамадскай думкі.

□ Замест таго, каб павышаць свой культурны ўзровень, павышаў голас на падначаленых.

□ У прысутных на сходзе быў адсутны позірк.

□ Чую зван, ды не ведаць, дзе ён — гэта чоканца пасля пятай чаркі гарэлкі.

□ У даўгі праходзіць, а з даўгой вылазіць.

У. ДАНИЛАУ

□ Дзесяць год ён гэтай рызыкаваць жыццём. Вашым.

□ Стаіць толькі адну хвіліну — яго загады выконваюць безумоўна.

□ У роспачы ірвай валасы на галаве суседа.

□ «Ён усё жыццё пясё свой крыж», — саварылі пра павітка-крыжавіка.

□ Запальвай сэрцы супрацоўнікаў воклічам: «Гарыць план!»

ГАНАРЛІВАСЦЬ

— Без нас як вы б

На свет глядзеці? —

Вачам казалі акуллары

І тут жа зацацелі.

В. ТКАЧОУ.

З УЗБЕКСКАГА НАРОДНАГА ГУМАРУ

Махляр на хітрага ката
Падобны часам бывае:
То цікі ён, як сірата,
То кіпці раптам выпускае.

Перакладу В. ЛАГРЫНОВІЧ.

ЦЫТАТЧЫК

Ён у дакладах ужываць

Любіў цытаць настолькі многа,

Што... сам сябе стаў цытацаць

І абакраў — сябе самога.

М. ВЯРШЫНІН.

Анатоль ПАТАМКОУСКІ

Па віне маладой машыністкі ў дзевяды на імя грамадзяніна Бяспальчыка была дануначана неадкладнасць: дзевяды была выдадзена Бяспальчыку. Бяспальчык звярнуўся да рэферэнта.

— Я б хацеў гэта выправіць, — сказаў ён.

— Напішыце заяву, — сказаў рэферэнт. — Я далажу начальніку заўтра.

ГРАМАДЗІН І НАРОДНЫ СУДЗІЯ!

Грамадзяне народныя засядацелі! Высокі суд! Як на сноведзі кажу: ні я, ні мае таварышы — падсудныя Рыгор Габрусына, Лявон Брамка, Антось Нехвядовіч, Адаць Серпушкі — ні ў чым не вінаваты. Адбылося страшэннае непараўменне. І вось як. Значыцца, купілі мы ліцэнзію на адстрэл лася. Калі не верыце, то ёсць квітанцыя на пільдзесяць рублёў. Мы ж не ліжы-небудзь там браканьеры... Таварыш адвакат можа пацвердзіць...

Дык вось, на досвітку узалі стрэльбы, патроны і законна пайшлі на лася. А ў нашым лесе рагатых развілося столькі, што дзядей страшна стала па ягады ці грыбы пускаць: паляхоўць! Асмалелі, па вёсцы шпацыруюць. Ідзе каторы сабе гэтак важна, на панадворні заглядвае, а на сабак — поль увагі. Шыбы, па скуднік, газеты тыя чытае — ведае, што паліўнічы сезон не пачаўся, а, значыцца, яго ніхто не крапе.

А тут ужо і паліўнічы сезон у разгары, і ліцэнзія ў кішэні! — не шэнціць! Увесь

дзень прашвэндаліся па гушчарах — і хоць бы адзін на вочы трапіўся. Злосць разбірае. К веcharу з сіл выбіліся, прагаладаліся, як ваўкі ў підпаўку. Раптам падсілкавацца. Канечне, што хаваць, быў грэх — кульнулі па шклянцы-другой, а мо і болей — хто там лі-

дзень прашвэндаліся па гушчарах — і хоць бы адзін на вочы трапіўся. Злосць разбірае. К веcharу з сіл выбіліся, прагаладаліся, як ваўкі ў підпаўку. Раптам падсілкавацца. Канечне, што хаваць, быў грэх — кульнулі па шклянцы-другой, а мо і болей — хто там лі-

Валянцін БЛАКІТ

ПАЛЯЎНІЧАЕ ШЧАСЦЕ

чыў? Змяркацца стала.

Плюнулі на ўсё ды дамоў... Ідзем сабе, песню зацягнулі. Ужо і агні вёскі паказаліся. Аж раптам! Пад самым носам, у якіх дэсціч кроках стаіць рагаты! На нас — ніякай увагі. Павярнуўся да вёскі, нібы раздумвае: зазірнуць яму на агеньчыкі ці не... Мы, натуральна, па стрэльбы. Вось яно, паліўнічае шчасце! Ну, паётой, пастой, галубок. Пастой, родненькі. Цяпер нікуды не ўцячэш!

МЕТАДАМ ПАРАЎНАННЯ

— Я думаю, Вілі, што гэты рэспубліканец Рычард збіраецца застацца ў сенате яшчэ на адзін тэрмін.

— А што, Майкл, ты гутарыў з ім ці што-небудзь у прэсе вычытаў?

— Не, я кіруюся іншым.

— Цікава, чым? Што ў цябе за метада разгадваць планы найбольш сапернікаў?

— Гэты сенатар Рычард зноў абяцае выбаршчыкам малочныя рэкі і манную кашу з неба.

— Ну, і што з таго?

— Як што? Я і сам так разбіў, калі збіраўся застацца яшчэ на адзін тэрмін у сенате.

М. ДУБОУСКІ

— Дырэктар?! — усклікнуў Бяспальчык.

Загадчык развёў рукамі.

— Калі б гэта ад мяне залежала. Я вас добра разумею: дробязь, нустая фармальнасць. Але дырэктар прыдуркаваты. Ён можа потым настаўніць пытанне...

Бяспальчык пайшоў да дырэктара. Дырэктар адразу ж выправіў неадкладнасць самаіскай і вярнуў Бяспальчыку дакумент.

— Прашу прабачэння, што турбаваў вас такой дробязцю, — сказаў Бяспальчык.

— Нічога не зробіш, — сказаў дырэктар. — Вы самі бачыце, у якіх умовах я працую. Усе мае падначаленыя — разумова неадарытыя! Кроку без мяне ступіць не могуць.

Калі вечарам Бяспальчык разказаў нам пра гэта ў «Каносе», Зызі зазначыў:

— Ва ўсёй гэтай гісторыі сапраўды кратыш ты. Чаму ты сам не выправіў памылку?

З польскай перакладу М. НАВІЦНІ.

«Літаратура і мастацтва»
Выходзіць па пятніцах.
Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захар'ева, 19.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЕН, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.